

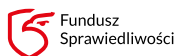
Standardy Ochrony Małoletnich

Dziecko Krzywdzone

Vol. 24 Nr 4
2025

Teoria Badania Praktyka

ISSN 1644 - 6526

Kwartalnik „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” (ISSN: 1644-6526; eISSN: 2545-3475)

Wydawca:

Fundacja Dajemy Dzieciom Się, ul. Mazowiecka 12/25, 00-048 Warszawa
tel./faks 22 616 02 68, e-mail: redakcja@fdds.pl

Redaktorka naczelna:

Dr hab. Magdalena Szafranek, *Uniwersytet Warszawski*

Kolegium redakcyjne:

Grzegorz Całek, *Uniwersytet Warszawski*

Katarzyna Drabarek, *Uniwersytet Warszawski*

Dr Marta Flis-Świeczkowska, *Fundacja Dajemy Dzieciom Się, Uniwersytet Gdański*

Dr Katarzyna Pilarczyk-Parchanowicz, *Uniwersytet SWPS w Poznaniu,*

Psychologiczno-seksuologiczny Ośrodek Rozwoju i Terapii PORT w Poznaniu

Maria Keller-Hamela, *Fundacja Dajemy Dzieciom Się*

Urszula Kubicka-Kraszyńska, *Fundacja Dajemy Dzieciom Się*

Katarzyna Makaruk, *Biuro Rzecznika Praw Dziecka*

Renata Szredzińska, *Fundacja Dajemy Dzieciom Się*

Dr Szymon Wójcik, *Fundacja Dajemy Dzieciom Się, Uniwersytet Warszawski*

Redaktor statystyczny:

Dr Szymon Wójcik, *Fundacja Dajemy Dzieciom Się, Uniwersytet Warszawski*

Sekretariat redakcji:

Joanna Kopycka, *Fundacja Dajemy Dzieciom Się*

Rada naukowa:

Prof. dr hab. Maria Beisert, *Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu*

Prof. Kevin Browne, *University of Nottingham, Wielka Brytania*

Prof. dr hab. Anna Brzezińska, *Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu*

Elżbieta Czyż, *Helsińska Fundacja Praw Człowieka w Warszawie*

Renata Durda, *Instytut Psychologii Zdrowia*

Prof. Dorota Iwaniec, *profesor emerytowana Queen's University Belfast, Irlandia*

Prof. dr hab. Zbigniew Izdebski, *Uniwersytet Zielonogórski*

Dr hab. Ewa Jarosz, *Uniwersytet Śląski*

Teresa Jaśkiewicz-Obydzińska, *Instytut Ekspertyz Sądowych w Krakowie*

Dr hab. Maria Kolankiewicz, *Uniwersytet Warszawski*

Prof. Ingrid Leth, *profesor emerytowana University of Copenhagen, Dania*

Copyright © Fundacja Dajemy Dzieciom Się.

Publikacja jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 3.0 Polska. Tekst licencji dostępny jest na stronie <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/pl/>. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Fundacji Dzieci Niczyje.

Adres internetowy:

www.dzieckokrzywdzone.fdds.pl

Projekt graficzny okładki:

Katarzyna Dippel

Redakcja i korekta:

Agnieszka Rebelak

Skład:

Norbert Grzelka

Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości

Spis treści

- 9 Wstęp**
- 13 Kolejny filar systemu ochrony dzieci w Polsce. Standardy Ochrony Małoletnich – regulacje, praktyka, wyzwania, postulaty zmian** • *Katarzyna Katana, Agnieszka Kwaśniewska-Sadkowska*
- 37 Stan wdrożenia i funkcjonowania standardów ochrony małoletnich w instytucjach prowadzących działalność z dziećmi w Polsce. Wyniki badania ilościowego** • *Justyna Szotańska, Joanna Kopycka, Szymon Wójcik*
- 63 Szanse i wyzwania związane z wdrażaniem Standardów Ochrony Małoletnich. Wnioski z badania jakościowego** • *Joanna Kopycka, Justyna Szotańska, Szymon Wójcik*
- 89 Standardy Ochrony Małoletnich w ośrodkach kuratorskich jako skuteczne narzędzie ochrony dzieci przed krzywdzeniem** • *Małgorzata Wojciechowska, Mateusz Korzeniowski*
- 108 Przemoc rówieśnicza a mediacje rówieśnicze – wsparcie budowania kultury dialogu w szkołach wprowadzających Standardy Ochrony Małoletnich** • *Katarzyna Nowicka-Pasternak*
- 135 Wsłuchiwanie się w głos dzieci w procesie podejmowania decyzji: wyzwanie dla systemu ochrony dzieci w Hiszpanii** • *M. Ángeles Balsells, Nuria Fuentes-Peláez, Crescencia Pastor*

„Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” jest periodykiem wydawanym przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę. Pismo ma charakter interdyscyplinarny. Jego celem jest poszerzanie wiedzy profesjonalistów – psychologów, pedagogów, lekarzy, prawników, polityków społecznych i innych – na temat różnych aspektów problemu krzywdzenia dzieci. W piśmie publikowane są najnowsze oraz klasyczne koncepcje teoretyczne, ustalenia empiryczne oraz informacje na temat innowacyjnych form działań diagnostycznych, terapeutycznych i prewencyjnych. Celem pisma jest stworzenie forum wymiany doświadczeń związanych z przeciwdziałaniem problemowi krzywdzenia dzieci oraz informacji na temat znaczących wydarzeń – konferencji, kongresów, szkoleń i publikacji – z zakresu tej problematyki. „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” współpracuje z międzynarodowymi periodykami zajmującymi się zagadnieniami krzywdzenia dzieci – „Child Abuse & Neglect” oraz „Child Maltreatment”.

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (dawniej Fundacja Dzieci Niczyje) działa od 1991 roku. Jest największą w Polsce organizacją pozarządową zajmującą się ochroną dzieci przed krzywdzeniem oraz pomocą dzieciom – ofiarom przemocy i wykorzystywania, a także ich rodzinom i opiekunom.

Więcej o działaniach Fundacji na www.fdds.pl

Table of Contents

- 9 Introduction**
- 13 Another pillar of the child protection system in Poland. Standards for the Protection of Minors – regulations, practice, challenges, and proposed changes** • *Katarzyna Katana, Agnieszka Kwaśniewska-Sadkowska*
- 37 The State of Implementation and Functioning of the Standards for the Protection of Minors in Institutions Working with Children in Poland: Results of a Quantitative Study** • *Justyna Szołajska, Joanna Kopycka, Szymon Wójcik*
- 63 Opportunities and Challenges in the Implementation of the Child Safeguarding Standards: Findings from a Qualitative Study**
• *Joanna Kopycka, Justyna Szołajska, Szymon Wójcik*
- 89 Standards for the Protection of Minors in Probation Centres as an Effective Tool for Safeguarding Children from Harm**
• *Małgorzata Wojciechowska, Mateusz Korzeniowski*
- 108 Peer Violence and Peer Mediation – Supporting the Development of a Culture of Dialogue in Schools Implementing child protection standards** • *Katarzyna Nowicka-Pasternak*
- 135 Listening to the voices of children in decision-making: A challenge for the child protection system in Spain** • *M. Ángeles Balsells, Nuria Fuentes-Peláez, Crescencia Pastor*

„**Abused Child. Theory, Research and Practice**” is the periodical published by Empowering Children Foundation. The quarterly magazine has an interdisciplinary character. Its main goal is to broaden knowledge of professionals, such as psychologists, educators, pediatricians and other medical professionals, lawyers, policy makers and others, about different aspects of child abuse. In the periodical the most relevant theoretical concepts, empirical data and information about innovative activities of diagnostic, therapeutical and preventing character are presented. The goal of the periodical is to establish form of sharing experiences concerning combating child abuse, sharing good practice and information about important events like conferences congresses, training and publications in this field. “Abused Child. Theory, Research and Practice” collaborates with international periodicals on the topic of child abuse – “Child Abuse & Neglect” and “Child Maltreatment”.

The Empowering Children Foundation (formerly Nobody’s Children Foundation) was established in 1991. It is Poland’s largest non-governmental organization working to protect children from abuse, as well as to provide support to child-victims of violence and abuse, their families and caregivers.

To find out more about the Foundation and its activities visit www.fdds.pl

Wstęp

Numer 4 kwartalnika „Dziecko Krzywdzone” w 2025 r. poświęcony jest Standardom Ochrony Małoletnich, będących zbiorem zasad, procedur i wytycznych, które pomagają tworzyć bezpieczne i przyjazne środowisko w podmiotach i instytucjach działających na rzecz dzieci. Jest to stosunkowo nowe rozwiązanie prawne w Polsce, wprowadzone mocą Ustawy z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 1304), która to wprowadziła obowiązek wdrożenia Standardów Ochrony Małoletnich (SOM) do Ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich. (Dz.U. z 2024 r., poz. 560, 1228).

Numer otwiera tekst autorstwa **Katarzyny Katany i Agnieszki Kwaśniewskiej-Sadkowskiej** zatytułowany *Kolejny filar systemu ochrony dzieci w Polsce. Standardy Ochrony Małoletnich – regulacje, praktyka, wyzwania, postulaty zmian*, poświęcony analizie wspomnianych wyżej nowych rozwiązań prawnych. Omówiono w nim zakres obowiązków instytucji związanych z wdrożeniem SOM, trudności związane z tym procesem oraz postulaty legislacyjne, w tym zmiany zaproponowane nowelizacją z roku 2025 (na tę chwilę nie weszła ona w życie na skutek prezydenckiego weta, jednak niewykluczone, że powróci po dokonaniu w niej postulowanych korekt). Autorki szczegółowo opisują, które z obowiązujących przepisów są skuteczne, a które wymagają zmian. Podkreślają, że wszelkie zmiany dotyczące m.in. rozjaśnienia i rozszerzenia katalogu przestępstw sprawdzanych w Krajowym Rejestrze Karnym, cykliczności sprawdzania informacji o karalności czy regulujące kwestie Standardów Ochrony Małoletnich oraz danych osobowych małoletnich i osób sprawdzanych w rejestrach są potrzebne i należałoby je wprowadzić jak najszybciej. Katana i Kwaśniewska-Sadkowska zauważają, że wszelkie zwolnienia i ograniczenia sprawdzania osób dorosłych, które miałyby mieć styczność z dziećmi, bez względu na formę i miejsce tego kontaktu, nie powinny mieć miejsca. Jeśli jednak miałyby być wprowadzane, to jedynie po wnikliwej analizie ryzyka, czy w danym przypadku bezpieczeństwo dzieci nie zostanie naruszone.

Kolejne dwa teksty, które publikujemy na łamach tego numeru, omawiają wyniki badań w obszarze wdrażania standardów. Pierwszy z nich nosi tytuł *Stan wdrożenia i funkcjonowania standardów ochrony małoletnich w instytucjach prowadzących*

działalność z dziećmi w Polsce. Wyniki badania ilościowego. Jego autorami są **Justyna Szołajska, Joanna Kopycka** oraz **Szymon Wójcik**. Artykuł prezentuje wyniki pierwszych ogólnopolskich, przekrojowych badań dotyczących wdrażania Standardów Ochrony Małoletnich w instytucjach prowadzących działalność z dziećmi, które przeprowadzono na próbie 1183 placówek o różnorodnym profilu działalności (placówki edukacyjne, kulturalne, sportowe, religijne i in.). Badanie wykazało, że zdecydowana większość z tych instytucji przyjęła standardy – 97% badanych instytucji zadeklarowało posiadanie takiego dokumentu, rzadko jednak konsultowano go z rodzicami (16%) i dziećmi (8%). Ponad połowa instytucji (55%) korzystała z gotowych szablonów standardów, a tylko jedna trzecia (29%) opracowała je samodzielnie. Niemal wszystkie instytucje (99%) zadeklarowały posiadanie spisanych procedur interwencji w przypadku podejrzenia krzywdzenia dziecka, jednak tylko 29% z nich faktycznie podejmowało interwencje w ciągu roku od wprowadzenia tego standardu. Większość placówek rzetelnie realizuje obowiązek sprawdzania niekaralności pracowników: 93% wymaga zaświadczenia z Krajowego Rejestru Karnego, a 90% sprawdza pracowników w Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym. Autorzy podkreślają, że w świetle wyników badania można zaobserwować wysoką formalną zgodność dostosowań instytucji do wymogów ustawy, ale również znaczne różnice w jakości wdrożenia i praktycznym stosowaniu procedur. W opinii Szołajskiej, Kopyckiej i Wójcika kluczowym wyzwaniem pozostaje realna implementacja, podnoszenie kompetencji personelu i budowanie kultury ochrony dzieci opartej na zrozumieniu i zaangażowaniu, a nie tylko na formalnym spełnieniu obowiązku.

Drugi tekst, opracowany przez zespół tych samych autorów, nosi tytuł *Szanse i wyzwania związane z wdrażaniem Standardów Ochrony Małoletnich. Wnioski z badania jakościowego*. Zaprezentowano w nim wyniki badania jakościowego, którego celem była identyfikacja szans i wyzwań związanych z wdrażaniem standardów w różnorodnych instytucjach prowadzących działalność z udziałem dzieci. W ramach badania przeprowadzono 22 indywidualne wywiady pogłębione z osobami odpowiedzialnymi za wdrażanie standardów w instytucjach prowadzących działalność oświatową, opiekuńczo-wychowawczą, medyczną, religijną, kulturalną i sportową. Badanie wykazało, że głównymi wyzwaniami, jakie zidentyfikowały osoby odpowiedzialne za wdrażanie nowych procedur, były brak dostatecznej wiedzy na temat standardów oraz problemy z ich przystosowaniem do specyfiki działalności poszczególnych typów instytucji. Inne wątpliwości wskazywane przez badanych dotyczyły między innymi komunikacji z dziećmi za pośrednictwem narzędzi internetowych oraz kontaktu fizycznego w trakcie opieki nad małymi dziećmi.

Mówiono także o wyzwaniach administracyjnych i organizacyjnych. Jako główne korzyści z wprowadzenia obowiązku posiadania standardów rozmówcy wskazywali budowanie świadomości społecznej dotyczącej zapobiegania krzywdzenia dzieci poprzez edukację i weryfikację personelu oraz uporządkowanie procedur reagowania w przypadku podejrzenia doświadczanej przez dzieci przemocy. W opinii Szołajskiej, Kopyckiej i Wójcika kluczowym wnioskiem wynikającym z badania jest fakt wzmocnienia budowania kultury reagowania na przemoc poprzez wdrażanie nowych regulacji prawnych chroniących dzieci przed krzywdzeniem oraz stwarzanie przestrzeni do szerszego zaistnienia tego tematu w debacie publicznej oraz wśród uczniów, rodziców i pracowników placówek.

Zachęcamy także do zapoznania się z treścią artykułu autorstwa **Małgorzaty Wojciechowskiej** i **Mateusza Korzeniowskiego** zatytułowanego *Standardy Ochrony Małoletnich w ośrodkach kuratorskich jako skuteczne narzędzie ochrony dzieci przed krzywdzeniem*. Autorzy omawiają w tekście zasady funkcjonowania ośrodków kuratorskich, które z racji prowadzonej tam działalności wychowawczej, terapeutycznej, profilaktycznej i kontrolnej zaliczają się do podmiotów ujętych w art. 22b ustawy o ochronie małoletnich. W artykule zaprezentowano trudności i wyzwania rozwojowe, z jakimi mierzą się nieletni, i wyjaśniono szczególną rolę SOM w ośrodkach kuratorskich – zarówno od strony zabezpieczenia ich praw i bezpieczeństwa w kontakcie z dorosłymi opiekunami oraz innymi wychowankami, jak i zabezpieczenia osób dorosłych oraz innych wychowanków przed zachowaniami nieletnich. Z tej perspektywy wskazano najistotniejsze elementy, które powinny znaleźć się w Standardach Ochrony Małoletnich w ośrodkach kuratorskich. Jak podkreślają autorzy, specyfika SOM w ośrodkach kuratorskich stanowi doskonały przykład, dlatego procedury te muszą być zindywidualizowane i tworzone od podstaw zgodnie ze specyfiką placówek i potrzebami ich podopiecznych. Tylko w ten sposób będą faktycznie służyć ochronie małoletnich, w tym tych ze szczególnymi potrzebami wynikającymi z wyzwań rozwojowych bądź zaniedbań opiekuńczo-wychowawczych, na jakie byli narażeni w toku rozwoju i które wpłynęły zakłócająco na ich funkcjonowanie.

Kolejny tekst wyszedł spod pióra **Katarzyny Nowickiej-Pasternak**. Nosi on tytuł *Przemoc rówieśnicza a mediacje rówieśnicze – wsparcie budowania kultury dialogu w szkołach wprowadzających Standardy Ochrony Małoletnich*. Autorka przedstawia w nim zjawisko przemocy rówieśniczej w kontekście realizacji Standardów Ochrony Małoletnich w instytucjach edukacyjnych. Zwraca uwagę na skalę i formy przemocy wśród dzieci i młodzieży oraz skutki psychiczne, społeczne i edukacyjne dla ofiar, sprawców i świadków. W drugiej części artykułu Katarzyna Nowicka-Pasternak

prezentuje koncepcję mediacji rówieśniczych jako skutecznego narzędzia profilaktyki i reagowania na przemoc, wzmacniającego kompetencje społeczne uczniów oraz wspierającego kulturę szkoły opartą na bezpieczeństwie, dialogu i współodpowiedzialności. Na podstawie przykładów wdrożeń ukazuje, w jaki sposób mediacje wspierają realizację celów SOM i wzmacniają partycypację dzieci w tworzeniu środowisk wolnych od przemocy. Konkluzją artykułu jest stwierdzenie, że mediacje rówieśnicze stanowią efektywną formę wsparcia w przeciwdziałaniu przemocy rówieśniczej oraz promują rozwój kultury dialogu w szkołach

Numer zamyka tekst *Wysłuchiwanie się w głos dzieci w procesie podejmowania decyzji: wyzwanie dla systemu ochrony dzieci w Hiszpanii*, opracowany przez zespół w składzie: **M. Ángeles Balsellsa**, **Nuria Fuentes-Peláez**, **Crescencia Pastor**, będący przedrukami artykułu pierwotnie opublikowanego w czasopiśmie „Children and Youth Services Review” 79/2017. Celem publikacji jest omówienie wyników badania opinii dzieci w związku z ich doświadczeniem odbierania od rodziców i powrotu do rodzin w ramach procesu ochrony dzieci w Hiszpanii oraz zidentyfikowanie najistotniejszych aspektów udziału dzieci zarówno w ocenie ryzyka, jak i w procesie decyzyjnym, który ma miejsce w każdym z tych momentów.

Przedstawione badanie ma charakter opisowy i opiera się na podejściu jakościowym. Jest to projekt eksploracyjny z wykorzystaniem grup dyskusyjnych i częściowo ustrukturyzowanych wywiadów z wieloma informatorami. W pogłębionych wywiadach i dyskusjach grupowych uwzględniono opinie 135 osób, z czego 30 to dzieci i młodzież, 42 – rodzice biologiczni, a 63 – specjaliści pracujący w systemie ochrony dzieci. Najważniejsze wnioski uzyskane z wyników to: informacje przekazywane dzieciom i nastolatkom są niedokładne i niepełne na wszystkich etapach procesu decyzyjnego; stopień zrozumienia powodów leżących u podstaw decyzji jest minimalny; główny powód odebrania dziecka rodzicom decyduje o sposobie uczestnictwa dziecka w podejmowaniu decyzji; udział dzieci i młodzieży w procesie powrotu do rodziny ma istotne znaczenie dla jego powodzenia i stabilności. Praktyczne implikacje obejmują potrzebę zarówno szkolenia specjalistów, jak i wprowadzenia mechanizmów zapewniających uczestnictwo dzieci w procesie tworzenia planu rozwiązania danego przypadku.

Zapraszamy do lektury!

Kolejny filar systemu ochrony dzieci w Polsce. Standardy Ochrony Małoletnich – regulacje, praktyka, wyzwania, postulaty zmian

Katarzyna Katana, Agnieszka Kwaśniewska-Sadkowska

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę

Artykuł analizuje zmiany wprowadzone ustawą z 28 lipca 2023 r., nowelizującą m.in. ustawę z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym. Od 15 lutego 2024 r. obowiązuje rozszerzona nazwa: ustawa o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich. Nowe przepisy wprowadzają dwa instrumenty prawne: analizę poważnych przypadków krzywdzenia dzieci¹ oraz obowiązek wdrażania Standardów Ochrony Małoletnich (SOM). Autorki omawiają zakres obowiązków instytucji związany z wdrożeniem SOM, trudności związane z tym procesem oraz postulaty legislacyjne, w tym zmiany zaproponowane nowelizacją z roku 2025, która na tę chwilę nie weszła w życie na skutek prezydenckiego weta, jednak niewykluczone, że powróci po dokonaniu w niej postulowanych korekt.

Słowa kluczowe:

Standardy Ochrony Małoletnich; ustawa Kamilka; przemoc wobec dzieci; ochrona małoletnich

1 Nazwa ustawowa to „Analiza zdarzeń, na skutek których małoletni poniósł śmierć lub doznał ciężkiego uszczerbku na zdrowiu”.

Zmiany w systemie ochrony dzieci w Polsce

2023 r. opinię publiczną w Polsce poruszyła wiadomość o śmierci ośmioletniego chłopca z Częstochowy – Kamilka (Polska Agencja Prasowa, 2023), który zmarł w wyniku doznawania brutalnej przemocy ze strony ojczyrna, co działo się przy całkowitej bierności zarówno pozostałych domowników, jak i szerszego środowiska (sąsiedzi, szkoła). Wydarzenie to po raz kolejny wywołało ogólnokrajową debatę na temat konieczności skutecznej reakcji państwa na przypadki krzywdzenia dzieci. Społeczeństwo dostrzegło, że nawet najbardziej surowe kary nie pełnią funkcji odstrasżającej, a przemoc wobec dzieci – mimo upływu lat – nadal występuje w różnych formach.

Choć obecnie przemoc rówieśnicza dominuje w statystykach jako najczęstszy typ przemocy doświadczanej przez dzieci (Makaruk i in., 2023), przemoc domowa wciąż pozostaje poważnym problemem, co potwierdzają coroczne dane dotyczące realizacji procedury „Niebieskie Karty” (Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, 2023).

W odpowiedzi na społeczne oburzenie do Sejmu trafił projekt ustawy oznaczony numerem druku 3309. Po jego uchwaleniu akt prawny z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw zyskał nieformalną nazwę „ustawa Kamilka z Częstochowy”, upamiętniającą w ten sposób chłopca, którego tragiczna śmierć stała się impulsem do reform nie tylko legislacyjnych, ale również społecznych (Ustawa o zmianie Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, 2023).

Ustawodawca, pod wpływem silnej presji społecznej, podjął działania mające na celu wzmocnienie prawnej ochrony dzieci. Ustawa została przyjęta niemal jednogłośnie w obu izbach.

Zmiany w procedurze „Niebieskie Karty” i działaniach interwencyjnych

Zmiany do ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością seksualną nie były jednak jedynymi, które zaszły w ostatnich latach. Dokonano m.in. istotnych modyfikacji w zakresie procedury „Niebieskie Karty”. Rozszerzono definicję przemocy domowej, włączając do niej przemoc ekonomiczną. Ponadto dziecko będące świadkiem przemocy między dorosłymi zostało jednoznacznie uznane za osobę doznającą tego rodzaju przemocy (Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy domowej, 2005, art. 2 ust. 1 pkt 1; art. 2 ust. 2).

Policja zyskała nowe kompetencje (Ustawa o Policji, 1990, art. 15aa i nast.) – przede wszystkim możliwość wydawania nakazów i zakazów wobec osoby stosującej

przemoc, co ma na celu zapewnienie osobie doznającej przemocy przestrzeni do podjęcia decyzji życiowych w bezpiecznym otoczeniu (bez obecności sprawcy przemocy). Celem nakazów i zakazów jest bowiem natychmiastowe oddzielenie sprawcy przemocy od osób ją dotkniętych (m.in. nakaz opuszczenia lokalu, zakaz zbliżania). Nakazy i zakazy mogą być następnie przedłużane przez sąd.

Rozszerzono również katalog osób uprawnionych do wszczynania procedury „Niebieskie Karty”, włączając psychologów i pedagogów zatrudnionych w organizacjach pozarządowych. Zmieniono model pracy z rodziną doznającą przemocy, wprowadzając grupę diagnostyczno-pomocową, składającą się z pracownika socjalnego pracującego z osobą pokrzywdzoną oraz policjanta pracującego z osobą stosującą przemoc (Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy domowej, 2005, art. 9b ust. 8). Ponadto zmodyfikowano tryb interwencyjnego zabezpieczenia dziecka z art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej poprzez rezygnację ze znamienia „bezpośredniości” zagrożenia dla życia i zdrowia dziecka, które uzasadniałoby umieszczenie dziecka poza rodziną.

Wysłuchanie dziecka, reprezentacja prawna i kompetencje sędziów rodzinnych

Najwięcej zmian wprowadzono jednak tzw. ustawą Kamilka. Nowelizacja przepisów wprowadziła bowiem zasadę, zgodnie z którą wysłuchanie dziecka w dotyczących go sprawach powinno być regułą, a odstępianie od tej czynności – wyjątkiem (Kodeks postępowania cywilnego 1964, art. 2161 i nast.).

Dotychczasowa instytucja kuratora procesowego została zastąpiona przez reprezentanta dziecka, którego ustanawia sąd opiekuńczy spośród adwokatów lub radców prawnych wykazujących szczególną znajomość zagadnień prawnych dotyczących dzieci. Listy takich reprezentantów prowadzą organy samorządu zawodowego (Kodeks rodzinny i opiekuńczy, 1964, art. 99 i nast.).

W ustawie Prawo o ustroju sądów powszechnych dodano przepis nakładający obowiązek doskonalenia zawodowego sędziów rodzinnych m.in. w zakresie prowadzenia czynności z osobami poniżej 18. roku życia, rozpoznawania symptomów krzywdzenia dziecka oraz zabezpieczania jego interesów w sytuacjach konfliktowych między rodzicami lub opiekunami (Prawo o ustroju sądów powszechnych, 2001, art. 82a §3b).

Zmiany w Kodeksie karnym wykonawczym

W ramach nowelizacji wprowadzono również zmiany w Kodeksie karnym wykonawczym. Jedną z kluczowych modyfikacji polega na tym, że osoby pokrzywdzone poważnymi przestępstwami, w szczególności przeciwko wolności seksualnej, mają być z urzędu informowane o opuszczeniu zakładu karnego przez sprawcę (Kodeks karny wykonawczy, 1997, art. 168 §2a).

Rozszerzenie ustawy o ochronie małoletnich i nowe instytucje systemowe

Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym, dotychczas znana głównie jako akt regulujący obowiązek weryfikacji kandydatów do pracy z dziećmi w Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym, została – wraz z wejściem w życie ustawy zmieniającej – wzbogacona o nowy człon tytułu: „i ochronie małoletnich” (Ustawa o ochronie małoletnich, 2016). Zmiana ta sygnalizuje rozszerzenie zakresu regulacji z obszaru prewencji przestępczości seksualnej na systemową ochronę dzieci.

Po raz pierwszy w historii polskiego prawa wprowadzono rozwiązania mające na celu zapewnienie ochrony małoletnich nie tylko na poziomie indywidualnym, lecz także instytucjonalnym i systemowym.

Przy Ministrze Sprawiedliwości powołano Zespół ds. Ochrony Małoletnich – organ opiniotawczo-doradczy, odpowiedzialny za opracowywanie i monitorowanie realizacji dwóch krajowych planów: Krajowego Planu Przeciwdziałania Przemocy na Szkodę Małoletnich oraz Krajowego Planu Przeciwdziałania Przestępstwom Przeciwko Wolności Seksualnej i Obyczajności na Szkodę Małoletnich (Ustawa o ochronie małoletnich, art. 22s i nast.; Uchwała nr 204 Rady Ministrów, 2023).

Procedura analizy zdarzeń skutkujących śmiercią lub ciężkim uszczerbkiem na zdrowiu dziecka

Ustawa realizuje również długo postulowane przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę rozwiązanie: analizę zdarzeń, w wyniku których dziecko poniosło śmierć lub doznało ciężkiego uszczerbku na zdrowiu wskutek przestępstwa dokonanego na jego szkodę przez rodzica lub opiekuna (Kancelaria Prezydenta RP, 2019). Procedura ta, prowadzona przez Zespół ds. analizy zdarzeń powołany przy Ministrze

Sprawiedliwości, ma na celu ocenę systemowych niedociągnięć, które uniemożliwiły wcześniejszą interwencję i zapobieżenie eskalacji przemocy wobec dziecka.

Zespół nie zajmuje się ustalaniem winy ani odpowiedzialności karnej – te kwestie pozostają w gestii organów ścigania i sądów. Eksperti pracujący w ramach zespołu działają niezależnie, koncentrując się na analizie mechanizmów instytucjonalnych i luk w systemie ochrony dzieci.

Standardy Ochrony Małoletnich – regulacje ustawowe i praktyczne zastosowanie

Rozdział 4b ustawy o ochronie małoletnich w całości poświęcono standardom ochrony dzieci. Choć formalnie weryfikacja niekaralności personelu nie została włączona do katalogu elementów standardów, w praktyce stanowi ich integralną część. Artykuł 21 ustawy znacząco rozbudowano względem wersji obowiązującej od 2017 r. (Ustawa o ochronie małoletnich, 2016, art. 21).

Dotychczas obowiązek weryfikacji ograniczał się do sprawdzenia, czy dana osoba figuruje w Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym lub w Rejestrze Orzeczeń Komisji ds. Przeciwdziałania Pedofilii. Po nowelizacji zakres podmiotów zobowiązanych do weryfikacji poszerzono o instytucje świadczące pomoc psychologiczną, prowadzące działalność duchową, sportową lub rozwijającą zainteresowania dzieci.

Rozszerzeniu uległ również zakres kontroli – poza sprawdzeniem w Rejestrze Sprawców wymagane jest uzyskanie informacji z Krajowego Rejestru Karnego (dotyczy obywateli polskich i cudzoziemców), przedstawienie zaświadczeń z rejestrów karnych państw obywatelstwa (w przypadku więcej niż jednego obywatelstwa – z każdego z nich), a także złożenie przez kandydata lub kandydatkę oświadczenia o państwach zamieszkania w ciągu ostatnich 20 lat wraz z dokumentacją z rejestrów karnych tychże państw.

W sytuacjach wyjątkowych, gdy dane państwo nie prowadzi rejestru karnego lub nie wydaje zaświadczeń, dopuszczalne jest złożenie stosownego oświadczenia pod rygorem odpowiedzialności karnej. W uzasadnionych przypadkach, np. zagrożenia politycznego lub wojennego, możliwe jest odstąpienie od pozyskania dokumentów, nawet jeśli formalnie są one dostępne.

Podmioty zobowiązane do wdrożenia Standardów Ochrony Małoletnich

Zgodnie z art. 22b ustawy o ochronie małoletnich obowiązkiem wdrożenia standardów ochrony dzieci objęto szeroki katalog instytucji. Wśród nich znajdują się:

- organy prowadzące jednostki systemu oświaty, a zatem np. szkoły, przedszkola, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, młodzieżowe ośrodki wychowawcze;
- podmioty prowadzące (w ustawie „organ zarządzający”) placówki oświatowe, opiekuńcze, wychowawcze, resocjalizacyjne, religijne, artystyczne, medyczne, rekreacyjne, sportowe oraz związane z rozwijaniem zainteresowań dzieci;
- organizatorzy działalności skierowanej do dzieci, która mieści się w kategoriach wskazanych wyżej.

Struktura i treść standardów

Zakres podmiotów zobowiązanych do wdrożenia Standardów Ochrony Małoletnich został określony odrębnie od katalogu instytucji zobligowanych do weryfikacji niekaralności personelu, co w praktyce doprowadziło do nieuwzględnienia niektórych istotnych form działalności. Jak już wspomniano, wśród podmiotów objętych obowiązkiem wdrożenia standardów wskazano przede wszystkim organy zarządzające jednostkami systemu oświaty oraz innymi typami placówek oświatowych, opiekuńczych, wychowawczych, resocjalizacyjnych, religijnych, artystycznych, medycznych, rekreacyjnych, sportowych oraz związanych z rozwijaniem zainteresowań, w których dzieci uczęszczają, przebywają lub mogą przebywać, a także organizatorów działalności tego typu.

Takie ujęcie katalogu instytucji zobowiązanych do wdrożenia standardów skutkuje pominięciem m.in. podmiotów świadczących poradnictwo psychologiczne czy prowadzących pracę socjalną z dziećmi. Niemniej nic nie stoi na przeszkodzie, aby jednostki nieobjęte regulacją wdrażały standardy dobrowolnie, kierując się zasadą dobrej praktyki – tak jak miało to miejsce przed wejściem w życie ustawy o ochronie małoletnich.

W treści standardów powinny znaleźć się kodeksy bezpiecznych relacji personelu z dziećmi, czyli zestaw zasad regulujących sposób postępowania pracowników wobec małoletnich, ze szczególnym uwzględnieniem zachowań niedozwolonych. Celem tej regulacji jest ujednoczenie wśród wszystkich pracowników (niezależnie od ich doświadczenia zawodowego czy życiowego, wieku, płci, stażu pracy) rozumienia granic profesjonalnej relacji z dzieckiem w ramach danej instytucji. Ustawodawca nie wskazał konkretnych sformułowań, które powinny znaleźć się w kodeksie,

pozostawiając instytucjom swobodę w dostosowaniu treści do specyfiki ich działalności. W związku z tym nieprawdziwe są opinie, jakoby nowe przepisy zakazywały przytulania dzieci, ich dotykania w każdej sytuacji (w tym np. w ramach uczenia prawidłowej postawy sportowej) czy wykonywania zdjęć. To dana jednostka decyduje o treści kodeksu, uwzględniając również jego funkcję edukacyjną. Przemyślane sformułowanie zasad sprzyja budowaniu wspólnego rozumienia szacunku i godności w relacjach między personelem, dziećmi i ich opiekunami.

Kolejnym obowiązkowym elementem standardów jest procedura interwencji w przypadku krzywdzenia dziecka. Ustawodawca wyraźnie rozróżnił interwencję wstępną (nieosadzoną w procedurach) od interwencji prawnej (tj. mającej miejsce w oparciu o przewidziane prawem procedury), wskazując, że ta druga obejmuje m.in. złożenie zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa, poinformowanie sądu opiekuńczego oraz wszczęcie procedury „Niebieskie Karty”. Takie rozróżnienie podkreśla, że nie każda reakcja na krzywdzenie dziecka musi mieć charakter prawny – w niektórych przypadkach możliwe i zasadne będzie zastosowanie interwencji pedagogicznej.

Wszystkie zdarzenia, które mogą zagrażać dobru dziecka, niezależnie od ich potwierdzenia powinny być dokumentowane i archiwizowane. Taki zapis służy budowaniu „pamięci instytucji”, umożliwiając powrót do opisu zdarzenia i podjętych działań, a także ocenę reakcji organizacji na konkretny przypadek. Choć przepisy nie precyzują tego obowiązku, uzasadnione jest założenie, że dokumentacja powinna obejmować również incydenty ostatecznie niepotwierdzone – wraz z opisem okoliczności i powodów uznania zgłoszenia za niezasadne.

Aby uniknąć rozproszenia odpowiedzialności, instytucje zobowiązane powinny wyznaczyć konkretne osoby odpowiedzialne za realizację poszczególnych zadań wynikających ze standardów. W szczególności należy wskazać osoby odpowiedzialne za:

1. prowadzenie interwencji prawnej;
2. przyjmowanie zgłoszeń o zdarzeniach zagrażających dziecku oraz udzielanie mu wsparcia;
3. przygotowanie personelu do stosowania standardów, wraz z określeniem zakresu ich kompetencji.

Wszystkie powyższe funkcje mogą zostać przypisane jednej osobie lub rozdzielone między kilka osób. W praktyce często zadania te realizują pedagodzy szkolni, psycholodzy zatrudnieni w organizacjach lub pracownicy socjalni w placówkach medycznych. Niektóre instytucje decydują się na zatrudnienie specjalnie przeszkolonej osoby pełniącej funkcję tzw. oficera safeguardingu.

Ustawodawca zakłada, że standardy powinny być znane, aktualne i funkcjonalne, a proces zapoznawania personelu z ich treścią – uporządkowany i udokumentowany, choć forma tego przygotowania pozostaje w gestii instytucji. Jednostki objęte regulacją są również zobowiązane zadbać o zgodność standardów z aktualnymi potrzebami i obowiązującym prawem. W tym celu należy przeprowadzać co najmniej raz na dwa lata ocenę funkcjonowania standardów, dokumentując jej przebieg. Przepisy nie określają formy tej oceny, pozostawiając instytucjom swobodę, pod warunkiem że proces ten służy utrzymaniu dokumentu jako „żywego” – czyli znanego, stosowanego i aktualnego.

Standardy powinny być dostępne nie tylko dla personelu, ale również dla dzieci korzystających z usług danej jednostki. Instytucja zobowiązana określa sposób udostępnienia dokumentu dzieciom i ich opiekunom, w tym przez umieszczenie go na stronie internetowej oraz wywieszenie w widocznym miejscu w siedzibie. W przypadku braku strony internetowej nie ma obowiązku jej tworzenia wyłącznie w tym celu – dopuszczalne jest również np. udostępnienie dokumentu za pośrednictwem mediów społecznościowych, jeśli dana jednostka komunikuje się w ten sposób z odbiorcami (Kosowski, 2025).

Ustawodawca wymaga również opracowania skróconej wersji standardów, zawierającej informacje istotne dla dzieci, przedstawione w formie dla nich zrozumiałej, dostosowanej do wieku odbiorców. Skrócona wersja dokumentu powinna być dostępna publicznie – co najmniej poprzez wywieszenie w lokalu oraz publikację na stronie internetowej (jeśli dotyczy).

W miejscach, w których dzieci przebywają w grupie i mogą nawiązywać relacje rówieśnicze, a tym samym doświadczać przemocy rówieśniczej, należy określić zasady bezpiecznych relacji między małoletnimi, ze szczególnym uwzględnieniem zachowań niedozwolonych wobec rówieśników.

Jeśli dana jednostka udostępnia dzieciom urządzenia elektroniczne z dostępem do internetu lub sieci Wi-Fi, standardy powinny zawierać zasady korzystania z tych urządzeń oraz procedury ochrony dzieci przed szkodliwymi treściami i zagrożeniami w sieci. Choć ustawodawca nie definiuje tych pojęć, należy przyjąć, że obejmują one co najmniej treści pornograficzne, przemoc oraz inne materiały negatywnie wpływające na rozwój dziecka. Przepis ten nie stanowi jednak podstawy do monitorowania użycia smartfonów przez dzieci ani kontroli przeglądanych przez nie treści.

Standardy mają również określać zasady ustalania planu wsparcia dziecka po ujawnieniu krzywdzenia. Jeśli w strukturze kadrowej jednostki znajdują się pedagodzy lub psycholodzy, możliwe jest opracowanie i realizacja takiego planu wewnętrznie. W przypadku braku odpowiednich specjalistów minimalnym działaniem

ze strony instytucji powinno być poinformowanie dziecka i jego niekrzywdzącego opiekuna, gdzie mogą uzyskać pomoc – zarówno psychologiczną, jak i prawną.

W standardach należy uwzględnić również sytuację dzieci z niepełnosprawnościami oraz ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Jednym z kluczowych elementów uwzględnienia szczególnych potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami lub trudnościami komunikacyjnymi jest zapewnienie przez daną instytucję, że również te dzieci zostaną w odpowiedni sposób zapoznane z treścią standardów ochrony oraz otrzymają realną możliwość zgłoszenia sytuacji krzywdzenia – niezależnie od tego, czy posługują się typowymi formami komunikacji.

Standardy ochrony dzieci w branży hotelarskiej i turystycznej

Ustawodawca objął obowiązkiem wdrożenia standardów również podmioty prowadzące działalność hotelarską, turystyczną oraz miejsca zbiorowego zakwaterowania. Wyróżnienie tej grupy wynika ze specyfiki zagrożeń, jakie mogą występować w takich obiektach – szczególnie w kontekście przestępstw seksualnych wobec dzieci, których sprawcy mogą wykorzystywać infrastrukturę hotelową ze względu na zapewnianą przez nią anonimowość i odosobnienie (Ustawa o ochronie małoletnich, art. 22c, ust. 3).

Standardy obowiązujące w tych placówkach powinny zawierać (Ambrożuk-Wesołowska, Michałowska, 2024):

- zasady bezpiecznych relacji personelu z dziećmi;
- procedury reagowania w przypadku podejrzenia zagrożenia dobra dziecka;
- mechanizmy interwencji prawnej, w tym wskazanie osób odpowiedzialnych za ich realizację;
- zasady przygotowania personelu do stosowania standardów;
- procedury identyfikacji dziecka przebywającego w obiekcie oraz jego relacji z osobą dorosłą, która mu towarzyszy.

Ostatni z wymienionych obowiązków budzi szczególne obawy branży, ponieważ obecnie brak jest skutecznych mechanizmów prawnych umożliwiających taką identyfikację. W Polsce nie istnieje obowiązek posiadania przez dziecko dokumentu tożsamości, nie ma wymogu meldowania jego pobytu w hotelu ani formalnej zgody rodzica na podróż dziecka z inną osobą dorosłą. Mimo to praktyka pokazuje, że wdrożenie standardów w tej branży jest możliwe i potrzebne (IGHP, 2024).

Praktyka wdrażania i trudności wynikające z nowej regulacji

Ustawa nowelizująca, opublikowana w Dzienniku Ustaw z 2023 r., poz. 1606, przewidywała sześciomiesięczny okres *vacatio legis*, który zakończył się 15 lutego 2024 r. Od tego dnia obowiązują nowe przepisy, a podmioty objęte regulacją otrzymały kolejne sześć miesięcy na ich wdrożenie. Termin ten upłynął 15 sierpnia 2024 r., co oznacza, że od 16 sierpnia każda instytucja zobowiązana powinna posiadać w swojej strukturze organizacyjnej wdrożone Standardy Ochrony Małoletnich – w formie kompletnego dokumentu oraz przeszkolonego personelu, zaznajomionego z jego treścią i zasadami stosowania.

Na chwilę obecną nie ma jednak pewności, czy wszystkie podmioty rzeczywiście spełniły ten obowiązek. Praktyka pokazuje, że poziom świadomości dotyczącej nowych wymogów prawnych nie jest równomierny wśród instytucji objętych regulacją. Przykładowo, przeprowadzona przez Rzecznika Praw Dziecka kontrola przestrzegania obowiązku weryfikacji personelu w Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym – obowiązku istniejącego już od 1 października 2017 r. – wykazała, że wiele jednostek nadal nie posiada konta organizacyjnego umożliwiającego przeprowadzenie takiej weryfikacji.

Szczególne trudności zgłaszają jednostki oświatowe, które mają problem z interpretacją pojęcia „organu zarządzającego”. W przypadku szkół istotną rolę odgrywa bowiem również podmiot prowadzący, najczęściej będący jednostką samorządu terytorialnego. Z perspektywy językowej i funkcjonalnej zasadne wydaje się jednak rozumienie „organu zarządzającego” jako podmiotu odpowiedzialnego za bieżące kierowanie działalnością operacyjną jednostki, niezależnie od formalnego nazewnictwa tej funkcji.

Kolejnym problemem pozostaje identyfikacja „organizatora” w przypadku grup nieformalnych, które nie posiadają zhierarchizowanej struktury. W takich sytuacjach uzasadnione jest wypracowanie praktyki polegającej na wyznaczeniu osoby prowadzącej działania grupy, odpowiedzialnej za ich przebieg i rezultaty.

Niejasności pojawiają się również w zakresie obowiązku weryfikacji niekaralności personelu. Podmioty objęte regulacją nie mają pewności, kogo konkretnie powinny sprawdzać, ponieważ ustawodawca nie doprecyzował pojęcia „dopuszczania do działalności” związanej z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem czy opieką nad dziećmi. O ile nie budzi wątpliwości konieczność weryfikacji osób pracujących bezpośrednio i w sposób ciągły z dziećmi, to niejasna pozostaje sytuacja osób, których kontakt z dziećmi jest incydentalny lub potencjalny – np. pracowników technicznych, którzy nie mają wpisanego kontaktu z dziećmi w zakres obowiązków, ale mogą się

z nimi zetknąć, jak w przypadku stajennego pracującego w ośrodku jeździeckim, gdzie dzieci uczą się jazdy konnej.

W odpowiedzi na te trudności Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę zaproponowała rozwiązanie polegające na zastosowaniu analizy ryzyka dla poszczególnych stanowisk (2024). Metoda ta umożliwiła podejmowanie świadomych decyzji co do konieczności weryfikacji danego pracownika lub współpracownika.

Kwestie interpretacyjne pojawiają się również w odniesieniu do jednoosobowych działalności gospodarczych, prowadzonych przez przedsiębiorców niezatrudniających personelu. W ich przypadku nie znajduje zastosowania obowiązek wynikający z art. 21 ustawy o ochronie małoletnich, ponieważ osoby te nie posiadają statusu pracodawcy ani nie dopuszczają innych osób do działalności związanej z wychowaniem, edukacją czy opieką nad dziećmi.

Jednakże nie ma przeszkód, aby do takich podmiotów stosować przepisy rozdziału 4b ustawy. Nawet jeśli jednoosobowy przedsiębiorca nie spełnia definicji „organu zarządzającego”, to z pewnością mieści się w zakresie pojęcia „organizatora działalności”, które ma szerszy charakter językowy i funkcjonalny.

Zakres przedmiotowy dokumentu standardów również nie stanowi przeszkody dla objęcia jednoosobowych działalności gospodarczych regulacją. Zgodnie z art. 22c ustawy treść standardów powinna być dostosowana do charakteru i rodzaju prowadzonej działalności, a katalog elementów, które powinny się w nich znaleźć, ma charakter przykładowy – co potwierdza użycie sformułowania „w szczególności”.

W związku z tym przedsiębiorcy prowadzący jednoosobową działalność gospodarczą, którzy nie zatrudniają pracowników, nie muszą wyznaczać osoby odpowiedzialnej za prowadzenie interwencji ani za przygotowanie personelu do stosowania standardów. Niemniej jednak mogą – i powinni – opracować procedurę interwencji, określającą działania podejmowane w przypadku stwierdzenia przemocy domowej, przemocy rówieśniczej lub innych form krzywdzenia dziecka. Mogą również sformułować kodeks bezpiecznych relacji. Taki dokument, udostępniony publicznie, będzie pełnił funkcje analogiczne do tych realizowanych przez większe instytucje – nie tylko w zakresie interwencji prawnej, lecz także w obszarze edukacji dzieci i rodziców na temat pożądanych zachowań wobec dzieci oraz właściwych reakcji na ich krzywdzenie.

Częściowo rozwiązano problem związany z dostępem do rejestrów karnych państw obcych. Choć ustawodawca nałożył na podmioty zobowiązane obowiązek weryfikacji niekaralności personelu również w rejestrach państw trzecich, nie zapewnił dotąd skutecznego narzędzia umożliwiającego ustalenie, czy dany kraj prowadzi taki rejestr oraz jakie są warunki uzyskania informacji o karalności.

Do tej pory pracodawcy musieli polegać wyłącznie na oświadczeniu kandydata co do istnienia rejestru karnego w danym kraju oraz możliwości pozyskania z niego dokumentów. Obecnie Ministerstwo Sprawiedliwości udostępniło na swojej stronie internetowej tabelę zawierającą wykaz około 100 państw świata wraz z krótką informacją na temat sposobu pozyskiwania danych z rejestrów karnych w każdym z nich (Ministerstwo Sprawiedliwości, 2025). Wadą tego rozwiązania jest jednak brak pełnej listy wszystkich istniejących państw.

Dodatkowym wyzwaniem zgłaszanym przez praktyków jest brak możliwości weryfikacji oświadczenia kandydata dotyczącego krajów zamieszkania w ciągu ostatnich 20 lat. W tym zakresie pracodawca musi polegać na prawdziwości oświadczenia składanego pod rygorem odpowiedzialności karnej. Nie wydaje się jednak zasadne ani konieczne wprowadzanie mechanizmu weryfikującego takie oświadczenia – podobnie jak w innych regulacjach opartych na oświadczeniach pod rygorem odpowiedzialności karnej, nie istnieje obowiązek ich weryfikacji przez podmiot takie oświadczenie przyjmujący.

Niejasna pozostaje również kwestia okresu ważności informacji z rejestrów karnych. W przeciwieństwie do innych aktów prawnych ustawodawca nie określił terminu, po którym dokument traci aktualność. W praktyce instytucje radzą sobie z tym brakiem, ustalając w treści własnych standardów, przez jaki czas uznają informację z Krajowego Rejestru Karnego za aktualną i po jakim okresie wymagają przedstawienia nowej.

Podobnie nie została jednoznacznie rozstrzygnięta sytuacja, w której kandydat przedstawia informację z rejestru karnego zawierającą dane o skazaniu za przestępstwa przeciwko dzieciom. Wydaje się, że wykładnia celowościowa wyklucza możliwość zatrudnienia takiej osoby, jednak inne akty prawne zawierają wprost zakaz zatrudniania osób skazanych za tego rodzaju przestępstwa. Wątpliwości budzi również przypadek, w którym w informacji z rejestru figuruje warunkowe umorzenie postępowania.

Kierunki zmian ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich

W 2025 r. ustawodawca przeprowadził prace nad nowelizacją ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich (Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich, ustawy o Krajowym Rejestrze

Karnym oraz ustawy – Prawo oświatowe, Druk nr 1381), wprowadzając zmiany obejmujące uszczegółowienie definicji oraz rozszerzenie katalogu przestępstw, które miałyby być sprawdzane w Krajowym Rejestrze Karnym. Doprecyzowano także przepisy dotyczące Standardów Ochrony Małoletnich oraz Zespołu ds. analizy zdarzeń, na skutek których małoletni poniósł śmierć lub doznał uszczerbku na zdrowiu. Zaproponowano uzupełnienie ustawy o przepisy dotyczące ochrony danych osobowych.

Projekt zakładał między innymi wprowadzenie definicji określenia „dopuszczenie do innej działalności”, które wyjaśniono jako „powierzenie danej osobie wykonywania zadań lub obowiązków mających charakter powtarzalny lub jednokrotny, ale trwający przez określony czas, za wynagrodzeniem albo bez wynagrodzenia, na innej podstawie niż stosunek pracy w rozumieniu art. 22 §1 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2025 r., poz. 277 i 807)”. Wyjaśniano także inne pojęcia, które budziły wątpliwości – jak „inny organizator”, czyli jednostka organizacyjna, choćby nie posiadała osobowości prawnej, albo „osoba fizyczna”, która dopuszcza do innej działalności daną osobę. Rozjaśniano także określenia: „opieka”, „realizacja innych zainteresowań”, „wychowanie” i „wypoczynek”.

Istotną i bardzo potrzebną zmianą było zaproponowanie dopisania do wszelkich przepisów ustawy, gdzie wymienia się zobowiązania podmiotów zajmujących się udzielaniem pomocy psychologicznej lub psychoterapeutycznej, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacji innych zainteresowań przez małoletnich.

Obowiązek dotyczący weryfikacji danych o karalności związany ze stosunkiem pracy lub inną działalnością zamierzano rozszerzyć do całego nowego rozdziału (nr 3), w którym szczegółowo opisano zobowiązanie do informowania osoby sprawdzanej, uprawnienia do zbierania danych wymaganych do uzyskania informacji z Rejestru z dostępem ograniczonym oraz Rejestru osób, w stosunku do których Państwowa Komisja ds. przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 wydała postanowienie o wpisie w Rejestrze poprzez wgląd w dokumenty potwierdzające tożsamość osoby sprawdzonej.

Kolejną zmianą było zaproponowanie doprecyzowania przypadku, gdy pracodawcą lub innym organizatorem jest osoba fizyczna nieprowadząca działalności gospodarczej. W tej sytuacji informację z Rejestru z dostępem ograniczonym oraz z Rejestru osób, w stosunku do których Państwowa Komisja ds. przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 wydała postanowienie o wpisie w Rejestrze, przedkładać miałyby pracodawcy lub innemu organizatorowi osoba, z którą ma być nawiązany stosunek pracy lub która ma być dopuszczona do innej działalności. Nie miałyby to zastosowania do osób fizycznych nieprowadzących

działalności gospodarczej, prowadzących przedszkola i inne formy wychowania przedszkolnego, szkoły i placówki systemu oświaty oraz osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej, będących organizatorami wypoczynku w rozumieniu ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2025 r., poz. 881 i 1019) – w ich przypadku stosowano by przepisy o zobowiązaniu pracodawcy lub innego organizatora do sprawdzania w Rejestrze z dostępem ograniczonym oraz w Rejestrze osób, w stosunku do których Państwowa Komisja ds. przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 wydała postanowienie o wpisie w Rejestrze.

Ważną i sugerowaną wielokrotnie także przez stronę społeczną zmianą była sytuacja stosunku pracy lub dopuszczenia do innej działalności trwających dłużej niż dwa lata. W takim przypadku pracodawca lub inny organizator co dwa lata miałby weryfikować pozyskane informacje lub żądać przedstawienia informacji z Rejestru z dostępem ograniczonym oraz z Rejestru osób, w stosunku do których Państwowa Komisja ds. przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 wydała postanowienie o wpisie w Rejestrze.

Zgodnie ze znowelizowanymi przepisami zakres prawomocnych skazań, jakie osoba, z którą ma być nawiązany stosunek pracy lub która ma być dopuszczona do innej działalności, przedkłada pracodawcy lub innemu organizatorowi z Krajowego Rejestru Karnego zostałyby rozjaśnione i rozszerzony o przestępstwa umyślne określone w rozdziale XIX oraz przestępstwa określone w rozdziałach XXIII, XXV i XXVI Kodeksu karnego oraz w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. z 2023 r., poz. 1939) lub odpowiadające tym przestępstwom czyny zabronione określone w przepisach prawa obcego. Osoba zobowiązana miałaby także przedkładać informacje z Krajowego Rejestru Karnego w zakresie prawomocnych orzeczeń o zastosowaniu środka poprawczego na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich za popełnienie czynu karalnego stanowiącego przestępstwa, o których wyżej.

Rozjaśniano także zasady dotyczące osoby posiadającej obywatelstwo innego państwa niż Rzeczpospolita Polska, która ma obowiązek przedkładać pracodawcy lub innemu organizatorowi także informację z rejestru karnego państwa obywatelstwa. Osoba zobowiązana składać miałaby pracodawcy lub innemu organizatorowi oświadczenie o państwie lub państwach, w których miała miejsce pobytu przez co najmniej 12 miesięcy w ciągu ostatnich 20 lat, innych niż Rzeczpospolita Polska i państwo jej obywatelstwa, oraz przedkładać pracodawcy lub innemu organizatorowi informacje z rejestrów karnych tych państw. Obowiązek przedstawienia

informacji z rejestrów karnych nie dotyczyłby osób, które przebywały w państwie wskazanym w oświadczeniu przed ukończeniem przez nie 13. roku życia.

Wyjaśniano także, w jakich przypadkach uznaje się za usprawiedliwione, że osoba nie ma możliwości przedłożenia informacji: przepisy danego państwa nie przewidują jej sporządzenia lub przepisy danego państwa uzależniają jej wydanie od spełnienia określonych w przepisach warunków, których osoba ta nie może spełnić, lub w danym państwie nie prowadzi się rejestru karnego, lub osoba ta uzyskała w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą, azyl lub korzysta na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z ochrony czasowej na podstawie Ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2025 r., poz. 223, 389, 619 i 621) i z tego względu nie może uzyskać takiej informacji. W wyżej wymienionych przypadkach osoba miałaby składać pracodawcy lub innemu organizatorowi oświadczenie o tym fakcie wraz z oświadczeniem o niekaralności, określonym w przepisach ustawy.

Najwięcej kontrowersji w tej części ustawy wzbudziło zaproponowanie zwolnienia z obowiązku przedstawiania informacji o karalności zgodnie z przedstawionym wyżej schematem rodziców lub opiekunów prawnych dopuszczanych do innej działalności organizowanej przez jednostkę systemu oświaty, o której mowa w art. 2 pkt 1–8 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2025 r., poz. 1043), do której uczęszcza dziecko pozostające pod jego władzą rodzicielską lub opieką. W trakcie prac parlamentarnych po wielu sprzeciwach ze strony organizacji społecznych, organizacji młodzieżowych oraz Rzeczniczki Praw Dziecka wprowadzono rozwiązanie, że przed dopuszczeniem rodzica lub opiekuna prawnego do innej działalności organizowanej przez jednostkę systemu oświaty, do której uczęszcza jego dziecko, informacje z Krajowego Rejestru Karnego o ww. osobach uzyskiwać miałaby osoba kierująca tą jednostką systemu oświaty. Rodzic lub opiekun prawny przedkładać miałby dodatkowo osobie kierującej tą jednostką systemu oświaty oświadczenie o posiadaniu obywatelstwa innego państwa niż Rzeczpospolita Polska i państwie lub państwach, w których miał miejsce pobytu przez co najmniej 12 miesięcy w ciągu ostatnich 20 lat, oraz przedłożyć oświadczenie, że nie jest osobą karaną w innym państwie za odpowiadający przestępstwu określone w ustawie czyn zabroniony określony w przepisach prawa obcego oraz nie ma obowiązku wynikającego z orzeczenia sądu, innego uprawnionego organu lub przepisu prawa stosowania się do zakazu zajmowania wszelkich lub określonych stanowisk, wykonywania wszelkich lub określonych zawodów albo działalności związanych z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, udzielaniem pomocy psychologicznej

lub psychoterapeutycznej, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub z opieką nad nimi.

Proponowane zmiany objęły także zwolnienie z jakiegokolwiek weryfikacji wynikającej z ustawy w przypadku:

1. gdy pracodawcą lub innym organizatorem jest rodzic lub opiekun małoletniego;
2. gdy osoba dopuszczana do kolejnej innej działalności na podstawie umowy zawartej z jej pracodawcą lub innym organizatorem zażądała przekazania kolejnemu innemu organizatorowi informacji o uprzednim wykonaniu obowiązków ustawowych, oraz o dokonanych w następstwie realizacji tych obowiązków ustaleniach;
3. gdy inna działalność jest wykonywana w bezpośredniej obecności osoby obowiązanej na podstawie ustawy lub umowy do sprawowania nadzoru nad małoletnim;
4. gdy bezpośrednio po zakończeniu stosunku pracy lub dopuszczenia do innej działalności z daną osobą ten sam pracodawca ponownie nawiązuje z tą osobą stosunek pracy lub ten sam organizator ponownie dopuszcza tę osobę do innej działalności, a łączny czas trwania wszystkich stosunków pracy lub dopuszczenia do innej działalności nie przekracza dwóch lat;
5. osób poniżej 13. roku życia;
6. i w zakresie, w jakim przepisy odrębne przewidują uzyskanie lub przedłożenie informacji o osobie ujętej w Rejestrze z dostępem ograniczonym oraz w Rejestrze osób, w stosunku do których Państwowa Komisja ds. przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 wydała postanowienie o wpisie w Rejestrze;
7. osób, co do których przepisy odrębne przewidują uzyskanie lub przedłożenie informacji o osobie z Krajowego Rejestru Karnego z zakresu co najmniej przestępstw, o których mowa w ustawie.

W zakresie uzyskiwania informacji o karalności zaproponowano także zmiany w Ustawie z dnia 24 maja 2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym. Polegałaby ona na zmianie w art. 24 poprzez dodanie w nim przepisu, na mocy którego wskazane w nim osoby zostałyby zwolnione od obowiązku uiszczenia opłaty za wydanie z Rejestru informacji. Chodziło o:

1. wolontariuszy, którzy wykonują świadczenia na zasadach określonych w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;
2. uczniów lub słuchaczy odbywających obowiązkowe praktyki zawodowe w ramach programu nauczania zawodu;
3. studentów odbywających obowiązkowe praktyki zawodowe w ramach studiów na określonym kierunku, poziomie i profilu.

Wolontariusze nie uzyskują żadnego wynagrodzenia za swoje działania; w tej sytuacji pobieranie od nich opłat za wydanie informacji z Krajowego Rejestru Karnego stanowi nieuzasadnione obciążenie. Podobnie za zbyt obciążający ustawodawca uznał obowiązek uiszczania tych opłat przez uczniów i słuchaczy odbywających obowiązkowe praktyki zawodowe w ramach programu nauczania zawodu oraz studentów odbywających obowiązkowe praktyki zawodowe w ramach studiów na określonym kierunku, którzy także mają obowiązek legitymować się informacją z Krajowego Rejestru Karnego.

Kolejną dużą grupą przepisów, których zmianę zaproponowano, były zapisy dotyczące Standardów Ochrony Małoletnich. Przede wszystkim rozjaśniono w nich, kto jest zobowiązany do wprowadzania standardów. Po nowelizacji obowiązek wprowadzenia SOM miałyby:

- osoba kierująca jednostką systemu oświaty, o której mowa w art. 2 pkt 1–8 Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe, osoba kierująca jednostką organizacyjną, choćby nie posiadała osobowości prawnej, inną niż jednostka systemu oświaty, której działalność jest związana z wychowaniem, edukacją, resocjalizacją, wypoczynkiem, leczeniem, udzielaniem pomocy psychologicznej lub psychoterapeutycznej, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub opieką nad nimi, do której uczęszczają albo w której przebywają lub mogą przebywać małoletni, oraz osoba prowadząca taką działalność oraz osoba pełniąca funkcję rodziny zastępczej lub prowadząca rodzinny dom dziecka w rozumieniu art. 39 ust. 1 pkt 1 lit. b i c i pkt 2 Ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2025 r., poz. 49);
- w zakresie niezbędnym do zapewnienia ochrony małoletnim, podmioty prowadzące miejsca zakwaterowania zbiorowego, w tym podmioty świadczące usługi hotelarskie.

Zmiany podkreślać miały także fakt, że standardy opracowuje się w sposób dostosowany do charakteru i rodzaju podmiotu wprowadzającego. Zaproponowano preredagowanie pojęć zapisów obowiązkowych w standardach dla poszczególnych jednostek, a także podkreślono obowiązek uwzględniania w standardach informacji o sposobie przetwarzania danych osobowych małoletnich, w tym ich wizerunku.

W celu zapewnienia skutecznego stosowania przepisów ustawy nadano wojewodom szczególne uprawnienia kontrolne w zakresie weryfikacji realizacji obowiązków wynikających z ustawy, przede wszystkim w podmiotach prowadzących działalność z udziałem małoletnich w obszarze pieczy zastępczej.

Podkreślono także obowiązek i prawo osoby upoważnionej w miejscu zakwaterowania zbiorowego w celu identyfikacji małoletniego i ustalenia, czy towarzysząca małoletniemu osoba dorosła jest uprawniona do opieki nad nim, zażądania od osoby dorosłej towarzyszącej małoletniemu przedstawienia dokumentów potwierdzających ich tożsamość albo – w sytuacji braku dokumentów małoletniego – zażądać wskazania imienia i nazwiska małoletniego oraz numeru PESEL małoletniego, a w przypadku jego braku – daty urodzenia małoletniego oraz ustalenia, na jakiej podstawie osoba dorosła towarzysząca małoletniemu sprawuje nad nim opiekę. Brak zgody osoby dorosłej skutkować miał zgłoszeniem na Policję, a brak współpracy tejże osoby dorosłej z Policją – ukaraniem ograniczeniem wolności lub karą grzywny od 1000 zł (proponowany art. 23ba).

Nowelizacja objęłaby także część ustawy, która reguluje prace Zespołu ds. analizy zdarzeń, m.in. wprowadzając możliwość wyboru zastępcy przewodniczącego. Zaproponowano także nadanie uprawnienia dla Ministra Sprawiedliwości, który na wniosek przewodniczącego Zespołu ds. analizy zdarzeń mógłby powołać w skład grupy ekspertów eksperta z dowolnej dziedziny, o ile jest to niezbędne do przeprowadzenia analizy określonego zdarzenia. Ekspert miałby pracować do czasu zamknięcia analizy i otrzymywać za to wynagrodzenie, a jego pracodawca miałby obowiązek zwolnienia go z pracy w celu realizacji zadań zespołu z zachowaniem prawa do wynagrodzenia jak przy urlopie wypoczynkowym.

Koniecznym dla szybkiego i prawidłowego przepływu informacji byłoby zobowiązanie określonych podmiotów: Komendanta Głównego Policji, Komendanta Głównego Żandarmerii Wojskowej oraz właściwego miejscowo prokuratora niezwłocznie po ujawnieniu lub uzyskaniu informacji o śmierci lub ciężkim uszczerbku na zdrowiu małoletniego do zawiadomienia o nim przewodniczącego Zespołu ds. analizy zdarzeń, ze wskazaniem danych jednostki Policji, która przekazała informacje. Dzięki temu eksperci mogliby otrzymywać informacje o wszystkich zdarzeniach wchodzących w zakres kompetencji Zespołu ds. analizy zdarzeń. Połączono by to ze zobligowaniem Ministra Sprawiedliwości do określenia w drodze rozporządzenia sposobu i trybu przekazywania tych informacji. Zaproponowano uszczegółowienie także kwestii związanych z raportem z analizy określonego zdarzenia.

W związku ze stanowiskiem Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych zaproponowano wprowadzenie odrębnego rozdziału regulującego kwestie przetwarzania danych osobowych.

W trakcie prac parlamentarnych strona społeczna (Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę) wskazywała także na potrzebę wprowadzenia cykliczności sprawdzania pracowników i współpracowników w rejestrach karnych, a nie tylko w rejestrze

z dostępem ograniczonym oraz rejestrze osób, w stosunku do których Państwowa Komisja ds. przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 wydała postanowienie o wpisie w rejestrze (art. 21c ustawy zmienionej). Głównym argumentem przeciw był fakt, że sprawdzanie w Krajowym Rejestrze Karnym jest płatne. W odpowiedzi na ten zarzut Fundacja wskazała dwa rozwiązania: zwolnienie z opłat wszystkich osób zobowiązanych do pozyskiwania zaświadczenia z KRK na podstawie przepisów ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich lub wprowadzenie możliwości pozyskania zaświadczenia na podstawie bezpłatnej aplikacji mObywatel, której funkcjonalności wciąż są rozwijane o dostępy do coraz większej liczby dokumentów.

Niestety, obok wielu rozwiązań ułatwiających i rozjaśniających znalazły się takie, które wzbudziły kontrowersje i sprzeciw niektórych środowisk, a w konsekwencji doprowadziły do zawetowania ustawy przez Prezydenta RP. Dotyczy to zmian obejmujących zwolnienia z przedstawiania informacji z Krajowego Rejestru Karnego i zastąpienie ich złożeniem oświadczenia pod rygorem odpowiedzialności karnej.

Nie wzbudziło kontrowersji, iż przepisy o uzyskiwaniu informacji z Krajowego Rejestru Karnego i Rejestru Sprawców Na Tle Seksualnym z dostępem ograniczonym oraz rejestrze osób, w stosunku do których Państwowa Komisja ds. przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 wydała postanowienie o wpisie w rejestrze, nie mają zastosowania do osób poniżej 13. roku życia. Także nie było większych wątpliwości co do zwolnienia z przedstawiania wyżej wymienionych informacji przez osoby, które na podstawie odrębnych przepisów mają obowiązek bycia sprawdzonym pod kątem karalności (np. sędziowie, adwokaci), czy gdy ten sam pracodawca lub inny organizator zawierać by miał z daną osobą umowę bezpośrednio po zakończeniu poprzedniego stosunku prawnego, a łączny czas trwania wszystkich stosunków pracy lub dopuszczenia do innej działalności nie przekraczałby dwóch lat.

Zmiany obejmowały również sytuację, gdy inna działalność jest wykonywana w bezpośredniej obecności osoby obowiązanej na podstawie ustawy lub umowy do sprawowania nadzoru nad małoletnim lub ograniczania sprawdzania wtórnego przez organizatora aktywności, który ma umowę z pracodawcą osoby, i jeżeli osoba ta zażądała przekazania informacji o wykonaniu wobec niej obowiązków przez pracodawcę do organizatora. Przepis ten nie miał dotyczyć podmiotów kierujących na praktyki studentów i uczestników studiów podyplomowych odbywających obowiązkowe praktyki zawodowe wynikające z programu tych studiów oraz uczniów lub słuchaczy odbywających obowiązkowe praktyki zawodowe w ramach programu nauczania szkoły, wobec których obowiązki będą realizowane na ogólnych zasadach.

Wątpliwości wzbudziły przepisy, zgodnie z którymi osoby prowadzące praktyczną naukę zawodu, o której mowa w art. 120 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, opiekunowie stażu uczniowskiego, o których mowa w art. 121a ust. 21 tej samej ustawy, oraz osoby prowadzących praktykę absolwencką niepełnoletnich praktykantów, o których mowa w art. 5 ust. 4a ustawy z dnia 17 lipca 2009 r. o praktykach absolwenckich, nie musiałyby składać zaświadczenia z Krajowego Rejestru Karnego, a wyłącznie oświadczenie o niekaralności pod rygorem odpowiedzialności karnej. Pozyskiwanie informacji z Rejestru Sprawców Na Tle Seksualnym z dostępem ograniczonym miałyby odbywać się na obecnych zasadach.

Wątpliwości wzbudziła także regulacja (art. 6 ustawy zmieniającej), która umożliwiła, aby w ciągu pół roku od wprowadzenia nowelizacji rodzic lub opiekun prawny przed dopuszczeniem do innej działalności związanej z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, udzielaniem pomocy psychologicznej lub psychoterapeutycznej, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub opieką nad nimi organizowanej przez jednostkę lub podmiot, do którego uczęszcza dziecko pozostające pod jego władzą rodzicielską lub opieką, składałby jedynie oświadczenie, że: nie został prawomocnie skazany za przestępstwo, o którym mowa w art. 21d ust. 1 ustawy zmienianej lub za odpowiadający temu przestępstwu czyn zabroniony określony w przepisach prawa obcego, nie orzeczono wobec niego prawomocnie środka poprawczego na podstawie Ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. z 2024 r., poz. 978 i 1228) za popełnienie czynu karalnego stanowiącego przestępstwo, o którym mowa w art. 21d ust. 1 ustawy zmienianej, oraz nie ma obowiązku wynikającego z orzeczenia sądu, innego uprawnionego organu lub przepisu prawa stosowania się do zakazu zajmowania wszelkich lub określonych stanowisk, wykonywania wszelkich lub określonych zawodów albo działalności związanych z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, udzielaniem pomocy psychologicznej lub psychoterapeutycznej, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub z opieką nad nimi.

Oświadczenie miałyby być składane pod rygorem odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia. Dopiero po tzw. *vacatio legis* miały wejść przepisy zobowiązujące osoby kierujące jednostką systemu oświaty do uzyskania z Krajowego Rejestru Karnego informacji o osobie rodzica lub opiekuna prawnego. Tak sformułowane przepisy były niejasne i mogły sugerować, że przez okres pół roku rodzic/opiekun prawny nie tylko w jednostkach oświatowych, ale we wszystkich miejscach prowadzących działalność związaną z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, udzielaniem pomocy psychologicznej lub psychoterapeutycznej,

rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub opieką nad nimi organizowanej przez jednostkę lub podmiot, do którego uczęszcza dziecko pozostające pod jego władzą rodzicielską lub opieką, składałby jedynie oświadczenie.

14 sierpnia 2025 r. Rzeczniczka Praw Dziecka Monika Horna-Cieślak przedstawiła negatywną opinię o nowelizacji. W jej ocenie: art. 21g ust. 1 i 2 ustawy z dnia 5 sierpnia 2025 r. jest niezgodny z art. 72 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, art. 21i ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 5 sierpnia 2025 r. jest niezgodny z art. 72 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz art. 21i ust. 4 ustawy z dnia 5 sierpnia 2025 r. jest niezgodny z art. 72 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Zmiany, które wskazano w przedstawionym wyżej stanowisku RPD, spowodowały decyzję Prezydenta RP o zawetowaniu całości nowelizacji. Konstytucja w art. 122 ust. 5 daje głowie państwa możliwość zawetowania każdej ustawy, jednak nie umożliwia wetowania jej poszczególnych zapisów. Nie było więc prawnego sposobu powstrzymania jedynie przepisów, których wprowadzenie mogłyby zagrozić bezpieczeństwu dzieci, z jednoczesnym podpisaniem pozostałej części nowelizacji. Weto wstrzymało wszelkie zmiany przepisów do czasu ponownych prac parlamentarnych nad tym aktem prawnym.

Podzielając obawy o słuszność wskazanych wyżej przepisów nowelizacji, które wzbudziły wątpliwości środowiska społecznego, a także tych wskazanych przez Rzeczniczkę Praw Dziecka, należy uznać, że decyzja prezydenta była słuszna. W każdym przypadku w pierwszej kolejności trzeba stawiać na bezpieczeństwo dzieci, a nie wygodę dorosłych, którzy uznają za represyjne, trudne lub czasochłonne sprawdzanie ich w Krajowym Rejestrze Karnym lub Rejestrze Sprawców Na Tle Seksualnym z dostępem ograniczonym.

Podsumowując, zmiany w ustawie o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich, dotyczące m.in. rozjaśnienia i rozszerzenia katalogu przestępstw, sprawdzanych w Krajowym Rejestrze Karnym, cykliczności sprawdzania informacji o karalności, zasad funkcjonowania Zespołu ds. analizy zdarzeń czy regulującej kwestie Standardów Ochrony Małoletnich oraz danych osobowych małoletnich i osób sprawdzanych w rejestrach są potrzebne i należałoby je wprowadzić jak najszybciej. Jednak wszelkie zwolnienia i ograniczenia sprawdzania osób dorosłych, które miałyby mieć styczność z dziećmi, bez względu na formę i miejsce tego kontaktu, nie powinny mieć miejsca. Jeśli jednak miałyby być wprowadzane, to jedynie po wnikliwej analizie ryzyka, czy w danym wypadku bezpieczeństwo dzieci nie zostanie naruszone.

E-maile autorek: katarzyna.katana@fdds.pl,
agnieszka.kwasniewska-sadkowska@fdds.pl

Bibliografia

- Ambrożuk-Wesołowska, D., Michałowska, K. (2024). Standardy ochrony małoletnich (SOM) w podmiotach świadczących usługi hotelarskie: Aspekt teoretyczny i praktyczny. *Prawo i Więź*, (4), 347–365.
- Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę. (2024). *Bezpieczna placówka, bezpieczna organizacja: Przewodnik po narzędziu do analizy ryzyka w procesie weryfikacji personelu*, <https://standardy.fdds.pl/upload/upload2/bezpieczna-placowka-bezpieczna-organizacja-przewodnik-po-narzedziu-do-analazy-ryzyka-w-procesie-weryfikacji-personelu-pdf-1718947597-1-21.pdf>.
- Izba Gospodarcza Hotelarstwa Polskiego. (2024). *Standardy ochrony dzieci w branży hotelarskiej*, <https://www.ighp.pl/aktualnosci/szczegoly-aktualnosci?NewsID=22493>.
- Kancelaria Prezydenta RP. (2019). *Apel w sprawie ochrony dzieci* [Petycja nr 25953], <https://www.prezydent.pl/bip/petycje/petycje-2019/apel-w-sprawie-ochrony-dzieci,25953>.
- Kosowski, J. (2025). Obowiązki organizatorów w świetle standardów ochrony małoletnich – narzędzie zapobiegania przestępczości i zwiększenia bezpieczeństwa małoletnich. *Prawo i Więź*, (2), 493–510.
- Makaruk, K., Drabarek, K., Popyk, A., Wójcik, Sz. (2023). *Diagnoza przemocy wobec dzieci w Polsce 2023*. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.
- Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej. (2023). *Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za rok 2022*, <https://www.gov.pl/web/rodzina/sprawozdanie-z-realizacji-krajowego-programu-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie-za-rok-2022>.
- Ministerstwo Sprawiedliwości (2025). *Informacja o możliwości uzyskania informacji o karalności z Państw innych niż Polska*, <https://www.gov.pl/attachment/0386ac99-9575-4e5d-b1ec-7325be297ac1> (dostęp 27.11.2025).
- Polska Agencja Prasowa. (2023, 9 maja). *Marsz przeciwko przemocy po śmierci 8-letniego Kamilka. Ani jednego dziecka!*, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1572117%2Cmarsz-przeciwko-przemocy-po-smierci-8-letniego-kamilka-ani-jednego-dziecka> (dostęp 27.11.2025).

Akty prawne

Kodeks karny wykonawczy z dnia 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 2024 r., poz. 706).

Kodeks postępowania cywilnego z dnia 17 listopada 1964 r. (Dz.U. z 2024 r., poz. 1568).

Kodeks rodzinny i opiekuńczy z dnia 25 lutego 1964 r. (Dz.U. z 2023 r., poz. 2809).

Prawo o ustroju sądów powszechnych z dnia 27 lipca 2001 r. (Dz.U. z 2024 r., poz. 334).

Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich, ustawy o Krajowym Rejestrze Karnym oraz ustawy – Prawo oświatowe (Druk nr 1381).

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. (2023). *Przebieg prac nad drukiem nr 3309*, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/PrzebiegProc.xsp?id=B92F39293461E676C-12589C1002D7652> (dostęp 27.11.2025).

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. (2025). *Przebieg prac nad drukiem nr 1381*, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm10.nsf/PrzebiegProc.xsp?id=EC910A002BE23394C1258CB20066AE11> (dostęp 27.11.2025).

Uchwała nr 204 Rady Ministrów z dnia 17 października 2023 r. w sprawie przyjęcia programu ochrony dzieci przed krzywdzeniem (M. P. z 2023 r. poz. 1235).

Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich (Dz.U. z 2024 r., poz. 1802).

Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 1606).

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz.U. z 2024 r., poz. 1673).

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (t.j. Dz.U. z 2025 r., poz. 636).

Another pillar of the child protection system in Poland. Standards for the Protection of Minors – regulations, practice, challenges, and proposed changes

The article examines the changes introduced by the Act of July 28, 2023, which amended, among others, the Act of May 13, 2016, on Preventing Sexual Offense Risks. As of February 15, 2024, the law bears an extended title: the Act on Preventing Sexual Offense Risks and Protecting Minors. The new provisions establish two legal instruments: the analysis of serious cases of child abuse and the obligation to implement safeguarding standards for minors. The authors discuss the scope of institutional responsibilities related to the implementation of these safeguarding standards, the challenges encountered in this process, and legislative proposals, including the amendments introduced in the 2025 draft revision, which, at present, has not entered into force due to a presidential veto. However, it is possible that the proposal will be revisited following the incorporation of the recommended corrections.

Keywords:

child protection standards; lex Kamilek; violence against children; child safeguarding

Cytowanie:

Katana, K., Kwaśniewska-Sadkowska, A. (2025). Kolejny filar systemu ochrony dzieci w Polsce. Standardy Ochrony Małoletnich – regulacje, praktyka, wyzwania, postulaty zmian. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 24(4), 13–36.

Artykuł jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 3.0 Polska.

Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości

Stan wdrożenia i funkcjonowania Standardów Ochrony Małoletnich w instytucjach prowadzących działalność z dziećmi w Polsce. Wyniki badania ilościowego

Justyna Szotańska^a, Joanna Kopycka^{a,b} , Szymon Wójcik^{a,b}

^aFundacja Dajemy Dzieciom Siłę, ^bUniwersytet Warszawski

Artykuł prezentuje wyniki pierwszych ogólnopolskich, przekrojowych badań dotyczących wdrażania Standardów Ochrony Małoletnich (SOM) w instytucjach prowadzących działalność z dziećmi, które zrealizowano na próbie 1183 placówek o różnorodnym profilu działalności (placówki edukacyjne, kulturalne, sportowe, religijne i in.). Zdecydowana większość z nich przyjęła SOM – 97% badanych instytucji zadeklarowało posiadanie takiego dokumentu. Rzadko jednak konsultowano dokument z rodzicami (16%) i dziećmi (8%). Ponad połowa instytucji (55%) korzystała z gotowych szablonów SOM, a jedna trzecia (29%) opracowała dokument samodzielnie. Niemal wszystkie instytucje (99%) zadeklarowały posiadanie spisanych procedur interwencji w przypadku podejrzenia krzywdzenia dziecka, jednak tylko 29% z nich faktycznie podejmowało interwencje w ciągu roku od wprowadzenia tego standardu. Większość placówek rzetelnie realizuje obowiązek sprawdzania niekaralności pracowników: 93% wymaga zaświadczenia z Krajowego Rejestru Karnego (KRK), a 90% sprawdza pracowników w Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym (RSPTS). Badanie wykazało wysoką formalną zgodność dostosowań instytucji do wymogów ustawy, ale ujawniło też znaczne różnice w jakości wdrożenia i praktycznym stosowaniu procedur. Kluczowym wyzwaniem pozostaje realna implementacja, podnoszenie kompetencji personelu i budowanie kultury ochrony dzieci opartej na zrozumieniu i zaangażowaniu, a nie tylko na formalnym spełnieniu obowiązku.

Słowa kluczowe:

Standardy Ochrony Małoletnich; weryfikacja pracowników; interwencje; przemoc wobec dzieci; bezpieczeństwo dzieci

Wstęp

Doświadczenia wielu krajów wskazują, że wprowadzenie prawnych zobowiązań dotyczących standardów ochrony dzieci w szkołach i instytucjach opiekujących się dziećmi jest instrumentem mogącym poprawić poziom ich ochrony. Rozwiązania takie funkcjonują m.in. w krajach anglosaskich (Wielka Brytania, Irlandia, Australia, Nowa Zelandia) i skandynawskich (Szwecja, Norwegia, Islandia), a także na Litwie (por. Katana, Masłowska, 2022; Kwaśniewska-Sadkowska, Podlewska, 2022).

Jednocześnie badania pokazują, że skuteczność standardów w dużej mierze zależy od skali i jakości wdrożenia, odpowiednich szkoleń i wsparcia instytucjonalnego. Ustanowienie jasnych obowiązków prawnych dla szkół i innych instytucji – takich jak obowiązek zgłaszania przypadków przemocy, działania profilaktyczne i wypracowywanie polityki ochrony dzieci – tworzy silne etyczne i prawne podstawy ochrony dzieci oraz precyzuje odpowiedzialność osób i instytucji (Chen i in., 2025; Vivien i in., 2024; Reyneke, 2020; O'Mahony, Kilkelly, 2014). Dane urzędowe oraz badania empiryczne wskazują, że w sytuacjach, gdy placówki nie wypełniają tych obowiązków, dzieci ponoszą większe szkody, a same instytucje mogą być pociągane do odpowiedzialności za brak odpowiedniej prewencji lub interwencji (Chen i in., 2025; O'Mahony, Kilkelly, 2014).

Pomimo istnienia ram prawnych liczne badania podkreślają utrzymujące się rozbieżności między wymogami prawnymi a praktyką. Do najczęstszych problemów należą niepełne lub słabo egzekwowane przepisy, brak szkoleń dla personelu, niewystarczające zasoby oraz opór kulturowy lub instytucjonalny (Jakštienė, Pūraitė, 2018; Treacy, Nohilly, 2020; Miasiratni i in., 2024; Karseth, Møller, 2018). Na przykład przepisy o obowiązku zgłaszania przypadków przemocy wobec dzieci są często niedostatecznie wykorzystywane z powodu braku zaufania do służb społecznych lub z obaw przed negatywnymi konsekwencjami dla dziecka lub zgłaszającego (Jakštienė, Pūraitė, 2018; Högdin i in., 2023). Skuteczna ochrona dzieci wymaga nie tylko standardów prawnych, ale również stałego rozwoju zawodowego, jasnych wytycznych oraz współpracy międzyinstytucjonalnej (Mashdurohatun i in., 2025; Treacy, Nohilly, 2020; Reyneke, 2020).

Niektóre badania wskazują, że nadmierne lub niedostosowane do specyfiki działania instytucji zobowiązania prawne mogą prowadzić do powstania „kultury zgodności z przepisami” lub wywoływać niezamierzone negatywne skutki, takie jak zwiększenie obciążeń administracyjnych czy niechęć do działania z obawy przed konsekwencjami prawnymi (Chen i in., 2025; Jerome i in., 2019; Treacy, Nohilly,

2020). Wśród rekomendacji pojawiają się: doprecyzowanie standardów prawnych, ulepszenie szkoleń oraz zapewnienie, by polityki ochrony dzieci były realistyczne, możliwe do wdrożenia i dostosowane do kontekstu (Vivien i in., 2024; Chen i in., 2025; Treacy, Nohilly, 2020; Miasiratni i in., 2024).

W Polsce co roku przemocy doświadczają tysiące dzieci. W 2024 r., według oficjalnych statystyk gromadzonych w ramach procedury „Niebieskie Karty”, ponad 25 tys. małoletnich było pokrzywdzonych przemocą domową (Policja, 2025). Z przeprowadzonej przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę Diagnozy Przemocy wobec Dzieci w Polsce wynika, że 32% dzieci w wieku 11–17 lat doświadczało przemocy ze strony bliskich dorosłych, a aż 66% – przemocy rówieśniczej (Makaruk i in., 2023). Do przemocy dochodzi w różnych kontekstach, także w zorganizowanym sporcie (Wójcik i in., 2024). Jedną z najgłośniejszych w ostatnich latach spraw dotyczących krzywdzenia dzieci była sprawa Kamila z Częstochowy – ośmiolatka, który w 2023 r. stracił życie na skutek brutalnej przemocy ze strony swoich opiekunów. Śmierć ta spowodowała wzburzenie opinii publicznej, a także oddolny ruch protestu i żądania zmian prawnych, które jeszcze w tym samym roku doprowadziły do uchwalenia przez Sejm nowych przepisów zwiększających ochronę dzieci, nazywanych często „ustawą Kamilka”¹.

Ustawa nałożyła m.in. na organizacje realizujące działalność oświatową, opiekuńczą, wychowawczą, resocjalizacyjną, religijną, artystyczną, medyczną, rekreacyjną, sportową lub związaną z rozwijaniem zainteresowań przez dzieci, a także na podmioty świadczące usługi hotelarskie, turystyczne oraz prowadzące inne miejsca zakwaterowania zbiorowego obowiązek wprowadzenia standardów ochrony dzieci (w myśl ustawowej terminologii nazywanych w tym raporcie Standardami Ochrony Małoletnich – SOM). Ich przyjęcie nakłada na personel danej placówki ujednolicone zasady dotyczące m.in. zapobiegania, identyfikacji i interwencji w sytuacjach krzywdzenia i przemocy. Ponadto ustawa w obecnym kształcie zobowiązuje instytucje pracujące z dziećmi do monitorowania i edukacji personelu, dzieci i rodziców, wypracowania procedur zgłaszania podejrzeń i podejmowania interwencji w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa dziecka oraz monitorowania zgodności prowadzonych działań z przyjętymi standardami.

---

1 Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 1304). Ustawa ta wprowadziła obowiązek wdrożenia Standardów Ochrony Małoletnich (SOM) do ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich (nazywanej dalej „ustawą o ochronie małoletnich”).

Ustawa po raz pierwszy wprowadziła prawny obowiązek wdrożenia Standardów Ochrony Małoletnich, choć idea implementacji polityki ochrony dzieci przed krzywdzeniem w instytucjach opiekuńczych, żłobkach, przedszkolach, oświatowych (szkołach), placówkach ochrony zdrowia oraz w placówkach opiekuńczo-wychowawczych była promowana już wcześniej na zasadzie dobrowolności przez organizacje pozarządowe, w tym Fundację Dajemy Dzieciom Siłę. Przez wiele lat Fundacja wspierała na różne sposoby proces powstawania przepisów dotyczących standardów, włączając się aktywnie w prace kolejnych ekip rządzących nad jej kształtem (Hojnor i in., 2024).

W 2021 r. przeprowadzono badania wśród nauczycieli, dyrektorów i pedagogów szkolnych dotyczące wdrażania standardów, które wówczas nie stanowiły jeszcze obowiązku prawnego. Tylko 58% respondentów przyznało, że w ich placówkach funkcjonują ustalone i spisane procedury interwencji w przypadku podejrzenia krzywdzenia dziecka, a 44% miało sformalizowane zasady bezpiecznych relacji personel–dziecko (Drabarek, Makaruk, 2022).

Ustawodawca przewidział stosunkowo krótki, sześciomiesięczny czas na wdrożenie obowiązków wynikających z ustawy. Weszła ona w życie 15 lutego 2024 r., a termin wprowadzenia standardów upływał 15 sierpnia 2024 r. Rodziło to obawy, czy objęte ustawą podmioty opracują i przyjmą SOM na czas. W 2024 i 2025 r. pierwsze kontrole przeprowadziły niektóre ministerstwa i instytucje państwowe: Ministerstwo Edukacji poprzez kuratorów oświaty zrealizowało 455 kontroli w roku 2024 i na początku roku 2025, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej sprawdzało instytucjonalną pieczę zastępczą, Ministerstwo Sportu – ogólnopolskie związki sportowe, a Ministerstwo Zdrowia przeprowadziło badanie ankietowe wśród pracowników podstawowej opieki zdrowotnej². Kontrole te wykazały zaawansowanie różnych instytucji w procesie wdrażania SOM, choć ujawniły też problemy. Dotychczas brakowało jednak kompleksowych i reprezentatywnych danych prezentujących ogólny obraz wdrażania SOM w Polsce. Prezentowane w niniejszym artykule wyniki uzupełniają tę lukę. W badaniu połączono podejście ilościowe z jakościowym³, a jego szczegółowe wyniki ukazały się w formie scalonego raportu (Wójcik i in., 2025).

---

2 Informacje udostępnione na posiedzeniu Sejmowej Komisji ds. Dzieci i Młodzieży w dniu 21 maja 2025 r.

3 Wynikiem badania jakościowego poświęcony został odrębny artykuł, zamieszczony w niniejszym numerze kwartalnika.

Badanie miało na celu pogłębienie wiedzy na temat wdrażania Standardów Ochrony Małoletnich w ponad rok po wprowadzeniu tego obowiązku i określenie:

- stopnia wdrożenia SOM w instytucjach, placówkach i organizacjach objętych ustawowym obowiązkiem, w tym ich opracowania i opublikowania;
- stopnia i metod zaznajomienia z procedurami personelu, rodziców i dzieci;
- zakresu weryfikacji pracowników i innych osób mających kontakt z dziećmi;
- stopnia realizacji obowiązków ustawowych związanych z zawartością oraz udostępnianiem SOM na stronach internetowych;
- trudności zgłaszanych przez instytucje w kontekście wdrażania SOM;
- dostrzeganych korzyści z wdrażania SOM.

Metody

Badanie ilościowe obejmowało przedstawicieli placówek systemu oświaty lub innych instytucji opiekuńczych, wychowawczych, zajmujących się działalnością religijną, artystyczną, medyczną, rekreacyjną i sportową, do których uczęszczają albo w której mogą przebywać dzieci. Ponieważ ustawa nie precyzuje katalogu instytucji objętych obowiązkiem SOM, w badaniu wyróżniono 10 typów instytucji kluczowych ze względu na wprowadzanie standardów: szkoły podstawowe, szkoły ponadpodstawowe, przedszkola, żłobki oraz kluby dziecięce, placówki opiekuńczo-wychowawcze, szpitale dziecięce lub z oddziałami dziecięcymi, organizacje pozarządowe pracujące z młodzieżą (w tym kluby sportowe), domy kultury, biblioteki z oddziałami dziecięcymi oraz parafie Kościoła katolickiego.

Próba

Próba została skonstruowana w sposób warstwowo-losowy. Za populację docelową przyjęto wszystkie wymienione wcześniej instytucje jako zobligowane do wdrożenia standardów, natomiast ich wyodrębnione kategorie posłużyły do utworzenia warstw. Dobór miał charakter proporcjonalny, a liczebność próby w poszczególnych warstwach określono na podstawie dostępnych danych o liczbie funkcjonujących w kraju instytucji danego typu (tabela 1).

Tabela 1.

Szacunkowa liczebność instytucji pracujących z dziećmi w Polsce i ich procentowy udział w populacji oraz liczebność w próbie

Kategoria instytucji	Liczba instytucji w Polsce	Udział %	Liczba instytucji w próbie
Szkoły podstawowe	14 212	19	254
Szkoły ponadpodstawowe	7428	10	109
Przedszkola	12 893	17	195
Żłobki oraz kluby dziecięce	5462	7	74
Placówki opiekuńczo-wychowawcze	1302	2	40
Szpitala (w tym dziecięce)	1261	2	28
NGO pracujące z dziećmi i młodzieżą	17 129	23	250
Domy kultury i biblioteki	4778	6	78
Parafie Kościoła katolickiego	10 365	14	155
SUMA	74 830	100	1183

Struktura próby została dodatkowo opracowana proporcjonalnie dla każdej warstwy ze względu na makroregion (południowo-zachodni, południowy, północno-zachodni, północny, centralny, wschodni i województwo mazowieckie), a w przypadku szkół i parafii zastosowano dodatkową warstwę – wielkość miejscowości (miasto powyżej 100 tys. mieszkańców, poniżej 100 tys. oraz wieś). Poszczególne podmioty wybrano losowo, losując co najmniej trzykrotną liczbę jednostek w stosunku do zakładanej wielkości próby dla danego typu placówki, z uwzględnieniem warstwowania według makroregionów i wielkości miejscowości.

Kwestionariusz

W badaniu zastosowano standaryzowany kwestionariusz ankietowy mający na celu ocenę stopnia wdrożenia Standardów Ochrony Małoletnich w placówkach, instytucjach i organizacjach działających na rzecz dzieci. Narzędzie zawierało 33 pytania, które dotyczyły: opracowania i wdrażania SOM w instytucji (16 pytań), procedur interwencji w instytucji (5 pytań), weryfikacji personelu instytucji (7 pytań) oraz korzyści i trudności związanych z wdrażaniem standardów (5 pytań). Dodatkowe cztery pytania metryczkowe pozwoliły na uzyskanie społeczno-demograficznej charakterystyki placówek. Kwestionariusz był wypełniany w formie elektronicznej przez osoby z kierownictwa instytucji lub odpowiedzialne za wdrażanie procedur ochrony dzieci. Jego konstrukcja umożliwiała zbieranie danych zarówno ilościowych, jak i jakościowych – w tym odpowiedzi na pytania otwarte, dotyczące m.in. dostrzeganych korzyści i trudności związanych z implementacją SOM.

Procedura

Badanie zrealizowano na próbie liczącej $N = 1183$ instytucji, przy czym 1137 osób wypełniło kwestionariusz za pomocą techniki CAWI (wywiad internetowy wspomagany komputerowo – ankieta wypełniania samodzielnie przez respondenta), a 46 osób korzystało z techniki CATI (wywiad telefoniczny wspomagany komputerowo)⁴ ($N = 46$). Średni czas pojedynczego wywiadu zrealizowanego techniką CAWI wyniósł 22 minuty (minimalny czas – 3 minuty, maksymalny – 2 godziny i 59 minut), a techniką CATI – 24 minuty. Realizacja części zasadniczej badania CAWI przypadła na okres od 27 marca do 30 kwietnia 2025 r. Poprzedziło ją badanie pilotażowe ($N = 45$), zrealizowane w dniach 18–24 marca 2025 r. Z uwagi na minimalne zmiany w kwestionariuszu wywiady przeprowadzone w ramach pilotażu włączono do pełnej próby badawczej i objęto analizą.

Finalnie struktura próby odzwierciedlała zarówno proporcje pomiędzy różnymi typami instytucji, jak i geograficzne rozmieszczenie w podziale na tzw. makroregiony, a w przypadku szkół, przedszkoli i parafii – także w podziale na wielkość miejscowości. Cała próba była również zróżnicowana ze względu na liczbę uczęszczających do placówek dzieci.

Ograniczenia badawcze

Za podstawowe ograniczenie badawcze należy uznać prawdopodobieństwo autoselekcji i podejmowanie decyzji o wzięciu udziału w badaniu z uwagi na cechę stanowiącą jego przedmiot. W tym przypadku oznacza to, że instytucje, które spełniły wszystkie wymogi formalne związane z wprowadzeniem nowelizacji ustawy o ochronie małoletnich, mogły wykazywać większą chęć uczestniczenia w badaniu niż te, które nowych przepisów nie wdrożyły lub zrobiły to nierzetelnie i w związku z tym obawiały się negatywnej oceny lub konsekwencji. W efekcie wyniki dotyczące poziomu wdrożenia regulacji nałożonych na instytucje prowadzące działalność z dziećmi mogą być przeszacowane.

Procedura zbierania danych odbywała się w oparciu o deklaracje respondentów, co oznacza, że ani na etapie przeprowadzanego badania, ani na etapie analizy badacze nie mieli możliwości weryfikacji ich autentyczności (wyjątek stanowiła

---

4 Za wywiad zrealizowany techniką CATI uznano również sytuację, w której respondent przerwał samodzielne wypełnianie ankiety, a ankieter skontaktował się z nim telefonicznie w celu uzupełnienia brakujących danych.

weryfikacja deklaracji o zamieszczeniu dokumentu SOM na stronie internetowej instytucji). Mimo że badanie nie miało wymiaru kontrolnego, a respondenci otrzymali gwarancję anonimowości, to istnieje ryzyko, że z uwagi na obawę przed negatywną oceną ankietowani mogli mieć trudność do przyznania się do niezrealizowanych aspektach regulacji, które byli zobowiązani wprowadzić, i mogli rysować oczekiwany przez ustawodawcę obraz rzeczywistości. Na jakość udzielanych odpowiedzi mogła również wpłynąć błędna identyfikacja osób odpowiedzialnych na SOM w danej placówce, skutkująca mniejszą rzetelnością przekazanych w ankiecie danych i opinii.

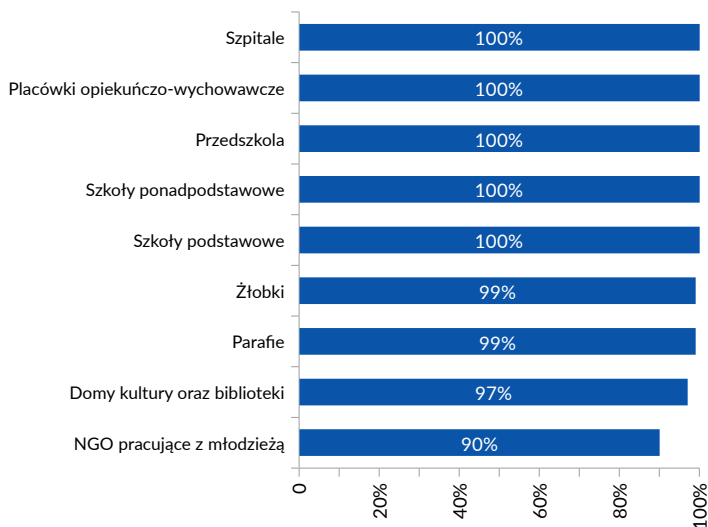
Wyniki

Proces wdrażania SOM

Aż 97% instytucji objętych badaniem ankietowym zadeklarowało posiadanie SOM lub innej polityki ochrony dzieci spisanej w formie dokumentu (wykres 1). Z tego obowiązku wywiązało się 100% placówek oświatowych, opiekuńczo-wychowawczych i szpitali, po 99% żłobków i parafii oraz 97% domów kultury i bibliotek. Natomiast w przypadku organizacji pozarządowych pracujących z dziećmi odpowiednio procedury wdrożyło 9 na 10 instytucji tego typu.

Wykres 1.

Instytucje posiadające SOM spisane w formie dokumentu według kategorii (N = 1169)

Zaledwie 2% przedstawicieli instytucji deklarujących posiadanie spisanych standardów ochrony dzieci przyznało, że nie zostały one jeszcze wdrożone lub upublicznione. Z kolei 38% wszystkich badanych instytucji potwierdziło posiadanie SOM przed 15 lutego 2024 r., tj. przed wejściem w życie ustawowego obowiązku – dotyczy to przede wszystkim szkół podstawowych, przedszkoli i placówek opiekuńczo-wychowawczych, których około połowa miała wypracowane standardy (odpowiednio 51%, 49% i 48%). W znacznie mniejszym stopniu ustawy obowiązek wyprzedziły szpitale, domy kultury i biblioteki oraz parafie (odpowiednio 27%, 24% i 20%). Należy jednak pamiętać, że zakres standardów przyjmowanych przed wejściem w życie ustawy w wielu przypadkach mógł odbiegać od zakresu wprowadzonego ustawą o ochronie małoletnich – np. mógł nie uwzględniać kodeksu bezpiecznych relacji personel-dziecko.

Najczęściej w proces tworzenia SOM zaangażowane było kierownictwo instytucji (84%), osoby bezpośrednio pracujące z dziećmi (61%) i członkowie zespołów psychologiczno-pedagogicznych (51%). W jednej piątej zbadanych instytucji i organizacji (20%) dokument tworzył lub konsultował prawnik lub inny ekspert z zewnętrznej firmy lub innego podmiotu. Do rzadkości należało konsultowanie SOM z rodzicami (16%) i z dziećmi (8% instytucji).

Ponad połowa (55%) badanych zadeklarowała, że przy tworzeniu SOM korzystała z gotowych szablonów, dostosowując je do specyfiki instytucji czy organizacji. Jedna szósta (16%) ankietowanych w prosty sposób zastosowała gotowy wzór, natomiast blisko jedna trzecia (29%) tworzyła SOM samodzielnie, dostosowując zapisy ustawy do specyfiki instytucji, tylko w niewielkim stopniu korzystając z gotowych szablonów.

Ustawa zobowiązała instytucje do udostępnienia SOM na stronie internetowej oraz w budynku instytucji. Deklaracje z badania ankietowego wskazywałyby na to, że obowiązek umieszczenia na stronie internetowej placówki wypełniło 70% zbadanych instytucji⁵.

W przeważającej większości (91%) instytucji ze standardami zapoznali się wszystkie osoby pracujące z dziećmi, a w pozostałych 9% podmiotów – tylko część pracowników. Najczęściej wskazywaną formą zapoznawania osób pracujących z dziećmi było umieszczenie SOM na stronie internetowej (57%). Dodatkowo

---

5 Analiza dokumentów losowych 100 podmiotów, które w kwestionariuszu zadeklarowały posiadanie standardów na stronie internetowej, pokazuje, że tylko 77% w rzeczywistości opublikowało w internecie ten dokument. Oznacza to, że odsetek instytucji, które faktycznie wywiązały się z tego zapisu, należałoby szacować na około połowę.

połowa (50%) instytucji zdecydowała się na wywieszenie SOM w widocznym miejscu. W aktywny sposób zapoznawała pracowników ze standardami jedynie około połowa zbadanych placówek – podczas szkolenia (56% podmiotów) i podczas zebrania zespołu (49%). W 39% instytucji rozesłano SOM bezpośrednio do pracowników.

Istotną kwestią jest analiza powodów niewdrożenia SOM w instytucjach, które tego nie zrobiły (w próbie badawczej części ilościowej badania było ich 42). Wyniki ankiety pokazują, że w bardzo niewielkim stopniu spowodował to brak wiedzy o ciąży na instytucjach prawnym obowiązku – przyznało się do tego zaledwie dwóch przedstawicieli organizacji pozarządowych. Najczęstszym wymienianym powodem niewdrożenia standardów był brak dostrzegania takiej konieczności (15 odpowiedzi). Wskazywano również (w 3 przypadkach), że instytucja posiada już inne procedury bezpieczeństwa. Jeśli do wymienionych odpowiedzi dodać wskazania na odpowiedź „nie wydaje nam się, żeby ten dokument miał wpływ na bezpieczeństwo dzieci” (4 wskazania), można podsumować, że najczęstszym powodem niewdrożenia procedury, deklarowanym przez przedstawicieli ponad połowy (22 z 42) badanych, jest nieznanostwo bądź niezrozumienie idei SOM, na dalszym zaś miejscu – brak zasobów: personelu, czasu i wiedzy o tym, jak powinien wyglądać taki dokument (18 z 22 wskazań).

Procedury interwencyjne

Kolejnym obowiązkiem wynikającym ze znowelizowanej ustawy o ochronie małych dzieci jest konieczność posiadania przez podmioty pracujące z dziećmi spisanych zasad postępowania w przypadku podejrzenia lub posiadania informacji o krzywdzeniu małego dziecka – procedur interwencji. Powinny one odnosić się zarówno do zdarzeń na terenie danej placówki, jak i poza nią – na wypadek ujawnienia przez dziecko przemocy w środowisku domowym lub innym (w tym za pośrednictwem internetu). Niemal wszystkie zbadane instytucje (99%) zadeklarowały posiadanie spisanych procedur interwencji.

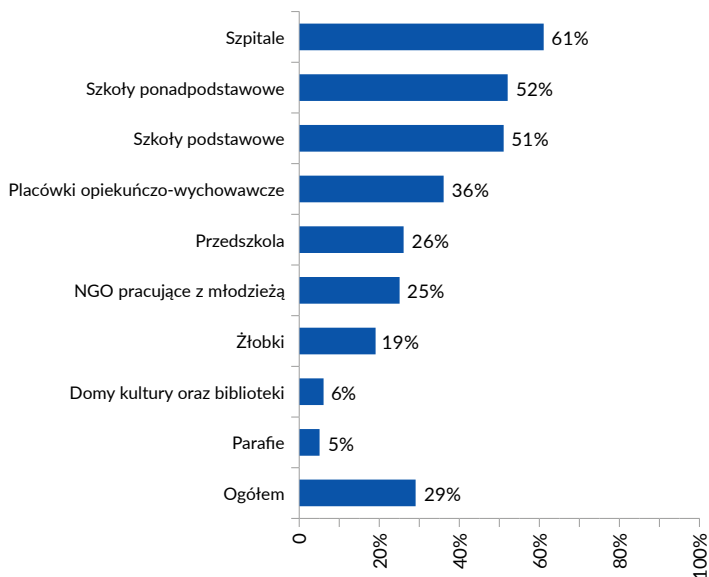
Ustawodawca wprowadził obowiązek posiadania spisanych procedur interwencji, które są kluczowym narzędziem służącym do reagowania na przemoc ujawnioną przez dziecko pracownikom placówki, podejrzaną przez osoby pracujące z dziećmi lub przemoc, która ma miejsce w samej instytucji – zarówno rówieśniczą, jak i ze strony osób dorosłych. Procedury to ścieżka postępowania rozpisana według kategorii i okoliczności krzywdzenia, która ma w założeniach pomóc osobom odpowiedzialnym za reagowanie w podejmowaniu odpowiednich kroków zmierzających do rozwiązania problemu. Może to być zgłoszenie odpowiednim

służbom, np. w przypadku podejrzenia wykorzystywania seksualnego dziecka, każdego rodzaju przemocy domowej, mogą to być procedury postępowania wewnątrz instytucji. Procedury te będą specyficzne dla różnych typów placówek nie tylko ze względu na zróżnicowanie wieku podopiecznych, ale też z powodu instrumentów prawnych, którymi dysponują instytucje (np. nie wszystkie mogą wszczynać procedurę „Niebieskie Karty”). Placówki objęte ustawą mają też obowiązek określenia sposobu dokumentowania podejmowanych interwencji – można zakładać, że będzie to miarą działań podejmowanych w związku z pojawiającymi się przypadkami przemocy. Biorąc pod uwagę powszechność występowania przemocy, spodziewanym efektem wprowadzenia SOM jest podniesienie liczby interwencji, czyli poprawa reagowania na zagrożenie dobra dziecka. Po niemal roku od faktycznego obowiązku posiadania SOM, w oparciu o wypracowane procedury, tylko 29% instytucji podjęło interwencje wewnątrz instytucji lub zgłosiło przemoc do odpowiednich instytucji, służb i organów (badane placówki pytano o podjęcie interwencji w oparciu o SOM w okresie od 15 lutego 2024 do momentu badania, a więc marca i kwietnia 2025).

Wśród placówek, gdzie najczęściej podejmowano interwencje, były szpitale (61% spośród badanych instytucji), szkoły podstawowe (51%) i ponadpodstawowe (52%), placówki opiekuńczo-wychowawcze (36%), przedszkola (26%), organizacje pozarządowe pracujące z młodzieżą (25%), a także żłobki (20%). Najmniej interwencji w oparciu o procedury zawarte w SOM realizowały domy kultury i biblioteki (6%) oraz parafie (5%) (wykres 2). Zróżnicowanie to można częściowo wyjaśnić tym, że nie wszystkie typy instytucji mają uprawnienia do inicjowania procedury „Niebieskie Karty”, warto jednak zauważyć, że nawet uprawnione do tego instytucje, np. szkoły i przedszkola, w niewielkim stopniu podejmowały interwencje.

Wykres 2.

Podjęcie interwencji w oparciu o procedury zawarte w SOM według kategorii instytucji (N = 1141)

Przedstawiciele instytucji, które podejmowały interwencje (N = 329), zapytano również o ich szacunkową liczbę. Niemal jedna trzecia (29%) tych placówek podjęła ją tylko raz, również jedna trzecia (32%) – dwa lub trzy razy. Co ósma instytucja (12%) przeprowadziła cztery – pięć tego typu działań, a kolejne 10% – sześć lub więcej. Około jedna piąta (18%) badanych placówek nie wiedziała, jaka liczba interwencji została podjęta wewnątrz ich organizacji. Rozkład odpowiedzi na to pytanie różnił się znacząco w zależności od typu instytucji. Szczegółowe dane dotyczące deklaracji w sprawach interwencji w podziale na kategorie instytucji przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2.

Liczba interwencji w oparciu o procedury zawarte w SOM od 15 lutego 2023 r. według kategorii instytucji (N = 329)

		Szkoły podstawowe (N = 251)	Szkoły ponadpodstawowe (N = 109)	Przedszkola (N = 195)	Żłobki (N = 73)	Placówki opiekuńczo-wychowawcze (N = 38)	Szpitale (N = 28)	NGO pracujące z młodzieżą (N = 208)	Domy kultury oraz biblioteki (N = 75)	Parafie (N = 150)
Brak interwencji	%	49	48	74	81	64	39	75	94	95
	N	123	52	144	59	24	11	156	70	143
1 interwencja	%	10	13	14	8	14	2	7	5	0
	N	26	14	27	6	5	1	14	4	1
2-3 interwencje	%	21	15	7	6	7	12	7	1	0
	N	52	17	14	4	3	3	15	1	0
4-5 interwencji	%	5	10	2	2	2	2	4	0	0
	N	13	11	3	1	1	1	8	0	0
6 i więcej interwencji	%	5	6	1	1	5	24	3	0	0
	N	12	7	2	1	2	7	6	0	0
Nie wiem, trudno oszacować	%	10	8	2	2	8	22	4	0	4
	N	24	9	4	2	3	6	8	0	6
Razem	%	100	100	100	100	100	100	100	100	100
	N	251	109	195	73	38	28	208	75	150

Kolejnym obowiązkiem placówek prowadzących działalność z dziećmi, wynikającym z ustawy o ochronie małoletnich, jest wyznaczenie tzw. osoby zaufania, tj. osoby odpowiedzialnej za przyjmowanie zgłoszeń o zdarzeniach zagrażających bezpieczeństwu dzieci lub doświadczaniu przemocy. Spełnienie tego obowiązku zadeklarowało 86% placówek objętych badaniem i deklarujących posiadanie SOM, natomiast 14% z nich nie wyznaczyło dotychczas takiej osoby. Taki obraz wynika z samych oświadczeń badanych.

Ustawa określa także konieczność wyznaczenia w każdej placówce osoby odpowiedzialnej za współpracę z innymi instytucjami w sytuacjach, kiedy istnieje podejrzenie krzywdzenia, w tym: składania zawiadomień o podejrzeniu przestępstwa na szkodę małoletniego, zawiadamianie sądu opiekuńczego czy wszczynanie procedury „Niebieskie Karty” (o ile dana instytucja posiada takie uprawnienia). Taka osoba według deklaracji badanych została wyznaczona w 90% podmiotów. Co dziesiąta

placówka prowadząca działalność z dziećmi nie miała wskazanej z imienia i nazwiska lub pełnionej funkcji osoby odpowiedzialnej za procedowanie tego typu spraw.

Weryfikacja personelu

Jednym z ważnych elementów Standardów Ochrony Małoletnich jest konieczność zniwelowania potencjalnych zagrożeń, jakie mogą spotkać dzieci ze strony dorosłych, którzy sprawują nad nimi opiekę. W tym celu ustawodawca nakłada na podmioty prowadzące działalność z dziećmi obowiązek sprawdzenia, czy osoba sprawująca opiekę nad dziećmi nie figuruje w Krajowym Rejestrze Karnym (KRK) oraz Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym (RSPTS).

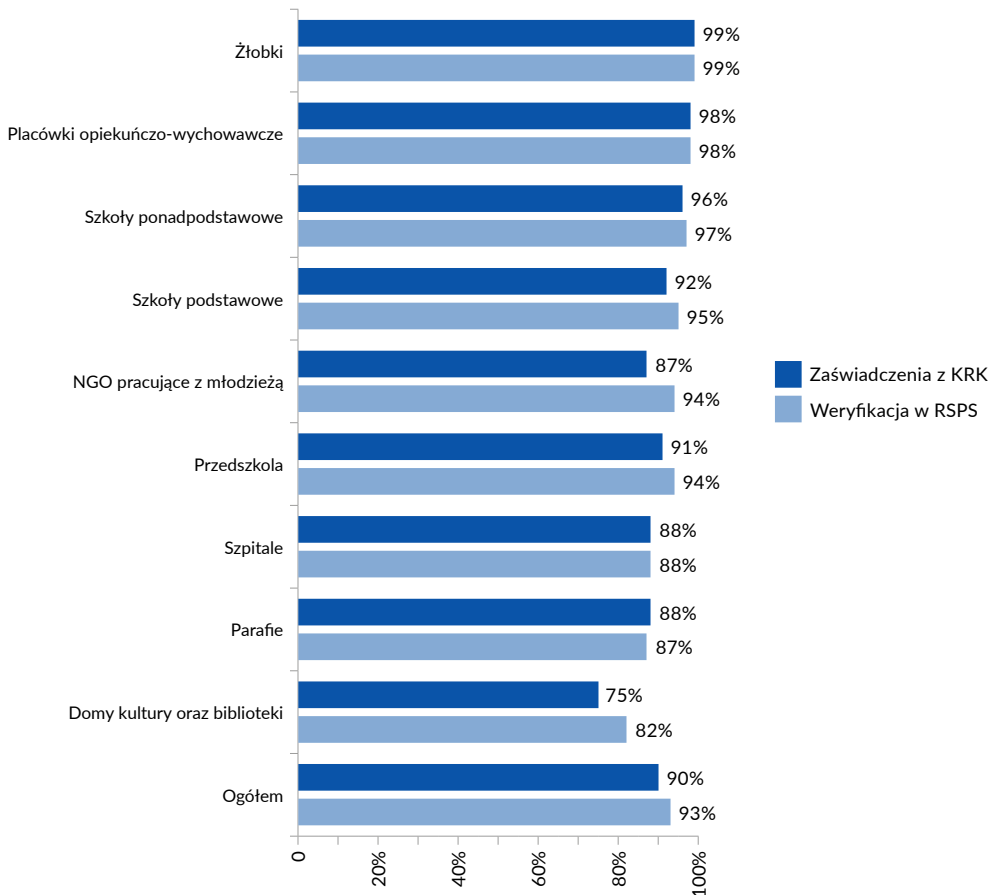
Zdecydowana większość placówek deklarujących wprowadzenie SOM (90%) wymaga przedstawienia zaświadczenia z KRK od wszystkich pracowników, którzy mają kontakt z dziećmi. W 9% placówek obowiązek ten dotyczy jedynie części takich pracowników, a w 1% nie wymagano tego w ogóle.

Również zdecydowana większość (93%) badanych podmiotów, które wprowadziły SOM, deklaruje przeprowadzanie weryfikacji w RSPTS wszystkich pracowników mających kontakt z dziećmi w placówce. Z kolei 6% weryfikuje w tymże rejestrze tylko część pracowników, a 1% przyznał, że nie prowadzi takiej weryfikacji.

Powszechność weryfikacji osób pracujących z dziećmi poprzez przedłożenie oświadczenia z KRK oraz sprawdzania, czy figurują oni w RSTPS, różni się w zależności od typu instytucji. Placówkami, które sprawdzają niemalże wszystkich pracowników w obu rejestrach, są żłobki (99%) i placówki opiekuńczo-wychowawcze (98%). Niewiele niższy odsetek dotyczy szkół ponadpodstawowych oraz podstawowych (odpowiednio: 92%; 95%). Istotnie rzadziej niekaralność pracowników w obydwu rejestrach weryfikują domy kultury i biblioteki. Natomiast przedszkola, szkoły podstawowe, organizacje pozarządowe pracujące z młodzieżą oraz domy kultury i biblioteki nieco częściej weryfikują osoby pracujące z dziećmi w RSPTS, niż wymagają od nich przedłożenia zaświadczenia o niekaralności z KRK (wykres 3).

Wykres 3.

Weryfikacja osób pracujących z dziećmi według kategorii instytucji (N = 1141)

Ustawodawca nałożył na pracodawcę obowiązek prowadzenia dokumentacji dotyczącej przeprowadzonej weryfikacji w stosunku do personelu pracującego z dziećmi. Spełnianie tego obowiązku zadeklarowały niemalże wszystkie (96%) podmioty, które potwierdziły prowadzenie takiej weryfikacji. Placówki prowadzące działalność dla dzieci i młodzieży nierzadko korzystają z usług podwykonawców, którzy zazwyczaj nie sprawują opieki nad dziećmi, ale mają z nimi bezpośredni kontakt. Nawiązywanie tego typu formy współpracy zadeklarowała prawie połowa (44%) podmiotów uczestniczących w badaniu. Większość instytucji (84%), które w ramach prowadzonej działalności na rzecz dzieci współpracują z podwykonawcami mającymi kontakt z dziećmi (N = 516), sprawdzała dokumenty dotyczące ich weryfikacji w Krajowym Rejestrze Karnym oraz Krajowym Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym.

Ustawa nie odnosi się wprost do obowiązku szkoleń dla pracowników, oczywiście jest jednak, że to od poziomu wiedzy i umiejętności personelu pracującego w instytucjach zależy skuteczne zapobieganie i interweniowanie w sytuacjach zagrożenia dzieci. Uczestnicy badania ilościowego zostali zapytani o organizowanie dla personelu szkoleń z zakresu przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci w ciągu dwóch lat poprzedzających badanie. Tego typu wydarzenia dla osób pracujących z dziećmi odbyły się w 73% podmiotów, które wzięły udział w badaniu, co oznacza, że nie zrobiła tego ponad jedna czwarta placówek (27%).

Wśród typów instytucji, które objęto badaniem, pracujący w nich personel został przeszkolony z zakresu przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci w ośmiu z dziesięciu szkołach podstawowych (84%), ponadpodstawowych (83%), placówkach opiekuńczo-wychowawczych (81%) i przedszkolach (77%). Tego rodzaju zajęcia odbyły się także w około 73% parafii, 70% szpitali i 67% organizacji pozarządowych pracujących z młodzieżą. Instytucjami, wśród których najmniej placówek przeszkoliło pracowników z zakresu przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci, były żłobki oraz domy kultury i biblioteki. Edukacja z zakresu tej tematyki odbyła się tylko w niespełna dwóch trzecich (62%) spośród żłobków oraz tylko w połowie (51%) domów kultury lub bibliotek.

W placówkach, w których zorganizowano szkolenia dla personelu z zakresu przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci, omawiano przede wszystkim procedury podejmowania interwencji (87%), rozpoznawanie symptomów krzywdzenia (72%) oraz identyfikację czynników ryzyka krzywdzenia dziecka (57%). Można przypuszczać, że szkolenia te zostały przeprowadzone w związku z wdrażaniem SOM.

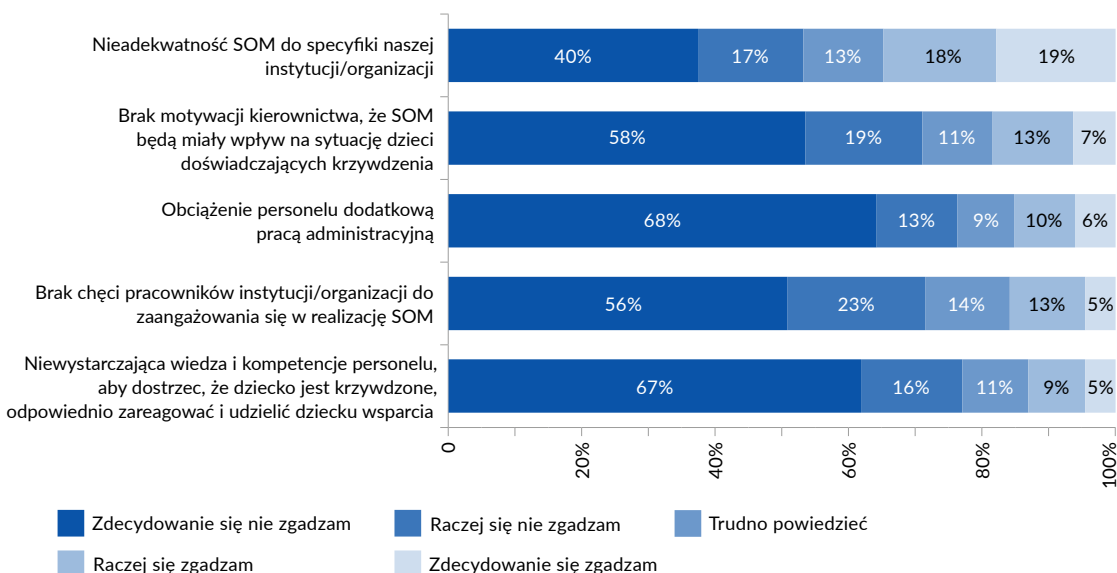
Na koniec badania przedstawiciele placówek prowadzących działalność z dziećmi, którzy wzięli udział w badaniu ilościowym i deklarowali wprowadzenie SOM, zostali również poproszeni o wyrażenie swojego zdania na temat potrzeby funkcjonowania takich procedur w ich instytucji. Średnio 79% badanych uznało je za potrzebne w ich podmiocie (45% „zdecydowanie” i 34% „raczej”), 13% badanych udzieliło odpowiedzi „trudno powiedzieć”, a jedynie 8% badanych nie widzi potrzeby funkcjonowania SOM placówkach pracujących z dziećmi. Powyżej średniej oceniły potrzebę wprowadzenia SOM szpitale, żłobki, placówki opiekuńczo-wychowawcze i szkoły podstawowe.

Respondentów zapytano również o trudności związane z wprowadzaniem SOM, poprzez odniesienie się do pięciu stwierdzeń opisujących potencjalne problemy z SOM. Ponad jedna trzecia badanych (37%) oceniła SOM jako nieadekwatne do specyfiki ich organizacji. Ze stwierdzeniem tym nie zgodziło się 57% ankietowanych. Zdaniem jednej piątej (20%) badanych kierownictwo instytucji, w których pracują,

nie było przekonane, że wprowadzenie SOM będzie miało wpływ na sytuację dzieci doświadczających krzywdzenia. Z kolei 16% przedstawicieli instytucji wskazało obciążenie personelu dodatkową administracją jako problem związany z SOM, a w prawie co piątej placówce (18%) trudnością okazał się brak chęci pracowników do zaangażowania się w realizację SOM. W 14% instytucji za problem uznano niewystarczającą wiedzę i kompetencje personelu, aby odpowiednio zareagować. Warto jednak zwrócić uwagę, że w przypadku wszystkich stwierdzeń przeważały odpowiedzi przeciwne, a więc większość respondentów nie utożsamiała się z tymi problemami (wykres 4).

Wykres 4.

Problemy i trudności związane z wprowadzaniem SOM dostrzegane przez instytucje (N = 1141)

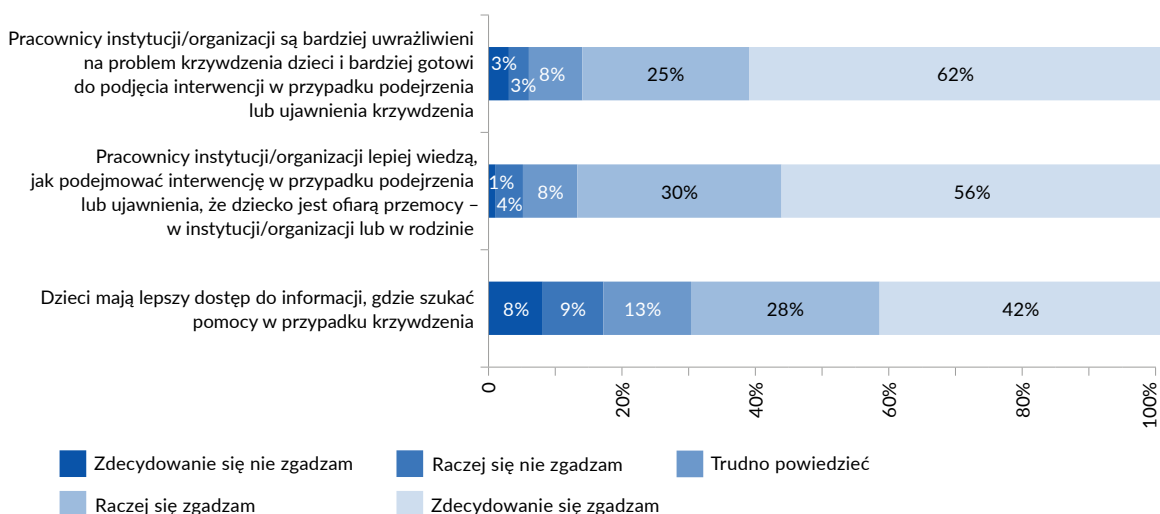

Analogicznie, w badaniu zapytano o dostrzegane korzyści związane z wprowadzaniem SOM poprzez odniesienie się do trzech stwierdzeń dotyczących uwrażliwienia na przemoc, wiedzy nt. interwencji w przypadku krzywdzenia i zwiększenia dostępności do pomocy dla dzieci. Zdaniem większości z przedstawicieli placówek (87%) wprowadzenie SOM spowodowało większe uwrażliwienie pracowników instytucji prowadzących działalność z dziećmi na problem krzywdzenia, co w konsekwencji prowadzi do większej gotowości do podjęcia interwencji w przypadku podejrzenia lub ujawnienia krzywdzenia. Podobny odsetek (86%) badanych jako korzyść

z wprowadzenia SOM wskazał wzrost wiedzy pracowników instytucji, w których przebywają dzieci, dotyczącej podejmowania interwencji w przypadku podejrzenia lub ujawnienia, że dziecko mogło doświadczyć przemocy. Z kolei 70% respondentów uznało, że dzięki wprowadzeniu SOM dzieci mają lepszy dostęp do informacji związanej z poszukiwaniem pomocy w przypadku krzywdzenia. Przeciwnego zdania jest 17% respondentów, a 13% wybrało odpowiedź „trudno powiedzieć”, co wskazuje na bardziej ograniczoną skuteczność SOM w tym zakresie (wykres 5).

Wykres 5.

Korzyści związane z wprowadzaniem SOM dostrzegane przez instytucje (N = 1141)

Podsumowanie i dyskusja wyników

Wyniki badania wskazują na bardzo wysoki poziom formalnego wdrożenia Standardów Ochrony Małoletnich w szerokim wachlarzu kluczowych instytucji prowadzących działalność z dziećmi. Aż 97% podmiotów zadeklarowało posiadanie SOM lub innej pisemnej polityki ochrony. Niemal we wszystkich instytucjach spisano procedury interwencji, a w ponad trzech czwartych wyznaczono osobę zaufania. W ponad 80% placówek wskazano osobę odpowiedzialną za procedowanie interwencji i współpracę z instytucjami zewnętrznymi. Według deklaracji badanych ponad 90% placówek weryfikuje nowo zatrudniane osoby mające kontakt z dziećmi, zgodnie z wymaganiami ustawowymi, w obydwu rejestrach: Krajowym Rejestrze Karnym oraz Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym, a 84% weryfikuje

również podwykonawców. W ciągu dwóch lat poprzedzających badanie około trzy czwarte instytucji szkoliło personel z zakresu przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci. Tematyka szkoleń sugeruje, że towarzyszyły one wdrażaniu SOM. Przywołane wskaźniki świadczą o istotnej zmianie instytucjonalnej, która dokonała się w relatywnie krótkim czasie: standardy stały się elementem oficjalnych ram działania, a sama kategoria „bezpieczeństwa dziecka” została osadzona w dokumentach i wybranych praktykach organizacyjnych.

Jednocześnie dane ujawniają wyraźną lukę między poziomem formalnego przygotowania a praktyką udokumentowanego reagowania. Po upływie około roku od wejścia w życie obowiązku aż 71% badanych instytucji nie podjęło żadnych interwencji prowadzonych w oparciu o SOM, przy czym istnieje duże zróżnicowanie pod tym względem w zależności od typu instytucji – od stosunkowo częstszych interwencji w szkołach i szpitalach po sporadycznie faktycznie prowadzone lub dokumentowane reagowanie w domach kultury, bibliotekach i parafiach. Taki obraz może wynikać z realnych różnic w ekspozycji na sygnały krzywdzenia (mniej intensywny i krótszy kontakt z dziećmi w instytucjach prowadzących zajęcia dodatkowe) oraz barier organizacyjnych (brak czasu i kompetencji pracowników). W instytucjach pracujących z małymi dziećmi – przedszkolach i żłobkach – dodatkowym wyzwaniem może być rozpoznawanie symptomów krzywdzenia u najmłodszych dzieci, gdzie sygnały łatwo przypisać opóźnieniom rozwojowym lub trudnościom adaptacyjnym oraz (w przypadku żłobków) braku uprawnień do wszczynania procedury „Niebieskie Karty”, co jako interwencja zewnętrzna może być z największym prawdopodobieństwem odnotowywana w rejestrach. Można spekulować, że w badaniu deklarowano wyłącznie udokumentowane interwencje oraz że rejestr interwencji nie był powiązany z SOM. Tym niemniej zwraca uwagę, że liczba instytucji, które mogą nie podejmować żadnych działań w celu ochrony dobra dziecka doświadczającego przemocy, jest cały czas wysoka. Dane te wskazują na potrzebę zwiększania świadomości wśród pracowników, że instytucje, w których przebywają dzieci, współdzielą z rodzicami odpowiedzialność za ich dobrostan oraz są uprawnione i zobligowane do podejmowania realnych działań zmierzających do zapewnienia dzieciom ochrony.

Na etapie upowszechniania treści SOM wśród pracowników, dzieci korzystających z działań instytucji i ich rodziców dominowały formy pasywne: zamieszczanie dokumentu na stronie internetowej oraz wywieszanie w budynku. Problem widoczności dotyczy również udostępniania SOM online: nie wszystkie zobowiązane podmioty dysponują klasyczną stroną internetową; zwłaszcza mniejsze jednostki publiczne, które komunikują się wyłącznie poprzez profile w mediach społecznościowych. Należy również zwrócić uwagę na ujawnione w badaniu bardzo rzadkie

uwzględnienie rodziców – a przede wszystkim samych dzieci – w procesie tworzenia standardów w instytucjach.

Pomimo zdiagnozowanych deficytów potencjał wzmocnienia bezpieczeństwa dzieci w oparciu o SOM jest znaczący. Opinie na temat obowiązku wdrożenia tych procedur w instytucjach wskazują, że odpowiedzialna za to kadra pozytywnie ocenia korzyści płynące z wprowadzenia SOM.

Wdrożenie SOM jest raczej początkiem niż zwieńczeniem procesu. W porównaniu z rokiem 2021, gdy niespełna 60% badanych placówek deklarowało istnienie sformalizowanych rozwiązań (Drabarek, Makaruk, 2022), obecny stan świadczy o pozytywnej roli ustawy we wdrażaniu standardów ochrony dzieci. Kluczowym wyzwaniem pozostaje osadzenie SOM w codziennej praktyce, w tym stopniowe coraz lepsze dopasowywanie procedur do specyfiki działania instytucji poprzez ewaluację i budowanie pętli zwrotnej – od rejestrowania incydentów, przez ich analizę, po korekty wewnętrznych procedur (instytucjonalne uczenie się).

Wnioski i rekomendacje

Na podstawie wyników przeprowadzonych badań można wskazać szereg rekomendacji dotyczących dalszego wzmocnienia kultury zapobiegania i reagowania na przemoc wobec dzieci w oparciu o Standardy Ochrony Małoletnich. Kluczowe znaczenie ma przede wszystkim systemowe wsparcie instytucji, które realizują obowiązki wynikające z ustawy. Niezbędny jest rozwój spójnego systemu szkoleń i doradztwa, dostosowanego do specyfiki różnych typów placówek – od szkół, przez żłobki i domy kultury, po parafie czy organizacje pozarządowe. Instytucje publiczne powinny zapewniać przejrzyste, jednoznaczne informacje o obowiązujących przepisach i przeciwdziałać rozpowszechnianiu błędnych interpretacji. Wskazane jest także promowanie dobrych praktyk wdrażania SOM oraz działania podnoszące świadomość kadry kierowniczej, która w największym stopniu wpływa na skuteczność i trwałość zmian.

Istotnym obszarem rekomendacji jest edukacja dzieci i rodziców. Wymaga ona wzmocnienia działań informacyjnych i profilaktycznych, obejmujących wiedzę o prawach dziecka i sposobach reagowania na przemoc. Należy opracowywać i upubliczniać skrócone wersje SOM w formie przystępnej dla dzieci i rodziców, uwzględniające realne sytuacje, w których dzieci mogą potrzebować pomocy, oraz dane kontaktowe osób, do których mogą się one w takiej sytuacji zwrócić. Warto promować aktywne formy komunikacji – warsztaty, spotkania i zajęcia

edukacyjne – pozwalające dzieciom i rodzicom zrozumieć znaczenie standardów ochrony i zwiększające ich gotowość do reagowania.

Szczególne znaczenie ma także zwiększenie partycypacji dzieci w procesie tworzenia i monitorowania SOM. Ich głos powinien być uwzględniany przy opracowywaniu kodeksów bezpiecznych relacji oraz przy ewaluacji skuteczności działań ochronnych. Dzieci mogą współtworzyć wersje przyjazne dla swoich rówieśników i brać udział w inicjatywach promujących reagowanie na przemoc.

Kolejnym obszarem jest widoczność i dostępność SOM. Dokumenty te powinny być łatwo dostępne i dobrze widoczne na stronach internetowych instytucji oraz przestrzeniach publicznych. Należy promować dobre wzory dokumentów, w tym te adresowane do dzieci i rodziców, oraz dążyć do tego, by zawierały konkretne dane kontaktowe osób odpowiedzialnych za przyjmowanie zgłoszeń.

Ostatni obszar dotyczy weryfikacji personelu. Konieczne jest wzmocnienie działań informacyjnych wobec instytucji, które nie w pełni przestrzegają obowiązku sprawdzania pracowników w rejestrach karnych. Wskazane są zmiany legislacyjne upraszczające procedury dla pracowników i wolontariuszy oraz doprecyzowanie przepisów dotyczących zakresu obowiązku, okresu ważności zaświadczeń i zasad ich przechowywania. Wszystkie te działania powinny prowadzić do wzmocnienia skuteczności systemu ochrony dzieci poprzez spójne, praktyczne i przyjazne dla użytkowników rozwiązania.

Podsumowując, badanie pokazało wysoki poziom deklarowanego wdrożenia SOM, zgodnie z obowiązkami wprowadzonymi do ustawy o ochronie małoletnich, ale również ujawniło znaczne różnice w jakości wdrożenia i praktycznym stosowaniu procedur. Wiele instytucji posiada dokumenty SOM, lecz nie zawsze są one skutecznie wykorzystywane. Kluczowym wyzwaniem pozostaje realna implementacja, podnoszenie kompetencji personelu i budowanie kultury ochrony dzieci opartej na zrozumieniu i zaangażowaniu, a nie tylko na formalnym spełnieniu obowiązku.

E-mail głównego autora: justyna.szolajska@fdds.pl

Bibliografia

Chen, X., Jin, Y., Han, F. (2025). School Responsibility and Improvement Pathways in the Prevention and Control of Campus Bullying in China: An Analysis of 155 Civil Judgments. *Social Sciences*. <https://doi.org/10.3390/socsci14050300>

Drabarek, K., Makaruk, K. (2022). Wyzwania i korzyści płynące z programu Standardy Ochrony Dzieci w szkołach podstawowych – wyniki badania ilościowego. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 21(4), 130–160.

Högdin, S., Helmersson, S., Eriksson, H. (2023). Young people in honour-based contexts: negotiations and reasoning on the obligation to report concern among school staff in Sweden. *Nordic Social Work Research*, 15, 58–69. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2023.2207089>

Hojnor, M., Katana, K., Krawczak, A., Kubicka-Kraszyńska, U., Kulpińska, J., Poniatowska, K., Rosiak, J., Sikora, E., Sotomska, A., Szymańska, B. (2025). *Standardy ochrony dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych*. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.

Hojnor, M., Katana, K., Krawczak, A., Kubicka-Kraszyńska, U., Kulpińska, J., Poniatowska, K., Rosiak, J., Ruchała, J., Sotomska, A. (2024). *Standardy ochrony dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych*. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.

Jakštienė, R., Pūraitė, A. (2018). Involvement of schools in the process of protection from domestic violence. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference May 25–26th 2018, 6, 212–222. <https://doi.org/10.17770/SIE2018VOL1.3292>

Jerome, L., Elwick, A., Kazim, R. (2019). The impact of the Prevent duty on schools: A review of the evidence. *British Educational Research Journal*. <https://doi.org/10.1002/BERJ.3527>

Karseth, B., Møller, J. (2018). Legal Regulation and Professional Discretion in Schools. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 64, 195–210. <https://doi.org/10.1080/00313831.2018.1531918>

Katana, K., Krawczak, A., Kubicka-Kraszyńska, Roguszewska, K., U., Skierkowska, M., Sotomska, A. (2023). *Standardy ochrony dzieci w organizacjach pozarządowych*. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.

Katana, K., Krawczak, A., Kubicka-Kraszyńska, Roguszewska, K., U., Skierkowska, M., Sotomska, A. (2023). *Standardy ochrony dzieci w żłobkach i placówkach oświatowych*. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.

Katana, K., Krawczak, A., Kubicka-Kraszyńska, U., Sotomska, A. (2023). *Standardy ochrony dzieci w placówkach medycznych*. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.

Katana, K., Masłowska, P. (2022). *Standardy ochrony dzieci jako prawny obowiązek placówek opiekuńczych i edukacyjnych w krajach pozaeuropejskich* (Opinie i ekspertyzy, OE415). Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji, Kancelaria Senatu.

Kubicka-Kraszyńska, U. (2024). *Bezpieczna placówka, bezpieczna organizacja. Przewodnik po narzędziu do analizy ryzyka w procesie weryfikacji personelu*. Fundacja Dajemy Dzieciom Się.

Kubicka-Kraszyńska, U., Krawczak, A. (2024). *Uważna placówka, uważna organizacja. Praktyczny przewodnik dla pracowników podmiotów zobowiązanych do wprowadzenia standardów ochrony dzieci*. Fundacja Dajemy Dzieciom Się.

Kwaśniewska-Sadkowska, A., Podlewska, J. (2022). *Standardy ochrony dzieci jako prawny obowiązek placówek opiekuńczych i edukacyjnych w prawie krajów europejskich* (Opinie i ekspertyzy, OE414). Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji, Kancelaria Senatu. <https://www.senat.gov.pl/gfx/senat/pl/senatekspertyzy/6483/plik/oe414>.

Makaruk, K., Drabarek, K., Popyk, A., Wójcik, Sz. (2023). *Diagnoza przemocy wobec dzieci w Polsce 2023*. Fundacja Dajemy Dzieciom Się.

Mashdurohatun, A., Sopiah, E., Harris, M., Radot, P., Mulia, J. (2025). Legal reform for rectifying child violence in educational settings through the lens of justice. *Edelweiss Applied Science and Technology*. <https://doi.org/10.55214/25768484.v9i2.4658>

Miasiratni, M., Agustini, S., Parlindungan, G. (2024). The State's Obligation to Protect Children's Rights Under National and International Law. *Ekasakti Journal of Law and Justice*. <https://doi.org/10.60034/a3tq5212>

O'Mahony, C., Kilkelly, U. (2014). O'Keeffe v Ireland and the duty of the state to identify and prevent child abuse. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 36, 320–329. <https://doi.org/10.1080/09649069.2014.939884>

Policja (2025). *Przemoc domowa – dane od 2023 roku*, Statystyki policyjne, Przemoc domowa – dane od 2023 roku – Statystyka – Portal polskiej Policji

Reyneke, R. (2020). THE LEGAL AND ETHICAL OBLIGATIONS OF SCHOOL SOCIAL WORKERS. *Social Work*. <https://doi.org/10.15270/56-2-818>

Treacy, M., Nohilly, M. (2020). Teacher education and child protection: Complying with requirements or putting children first? *Children and Youth Services Review*. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105009>

Vivien, B., TonbieYabefa, A., Nkiruka, A. (2024). The Legal Implications of Child Protection and Safeguarding Policies: A Nigerian Perspective. *International Journal of Social Science and Human Research*. <https://doi.org/10.47191/ijsshr/v7-i09-24>

Wójcik, Sz., Makaruk, K., Kopycka, J., Szołajska, J., Organista, N. (2024). *Przemoc wobec dzieci w sporcie. Pełny raport z badań ilościowych*. Fundacja Dajemy Dzieciom Się.

Wójcik Sz., Kopycka J., Szołajska J. (2025). *Wdrażanie Standardów Ochrony Dzieci w Polsce. Raport z wyników badań*. Fundacja Dajemy Dzieciom Się.

Akty prawne i orzecznictwo

Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich (Dz.U. z 2024 r., poz. 1802).

Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 1304).

The State of Implementation and Functioning of the Standards for the Protection of Minors in Institutions Working with Children in Poland: Results of a Quantitative Study

The article presents the results of the first nationwide cross-sectional study on the implementation of the Standards for the Protection of Minors in institutions working with children, along with recommendations for the further development of the system for preventing and responding to violence against children. The study, conducted on a sample of 1,183 institutions, shows that the vast majority have implemented the standards – 97% of the surveyed institutions declared that they possess such a document. However, consultations with parents (16%) and children (8%) were rare. More than half of the institutions (55%) used ready-made templates, while nearly one-third (29%) developed the document independently. Almost all institutions (99%) reported having written procedures for responding to suspected child abuse, yet only 29% had actually undertaken interventions within a year of the legal obligation being introduced. Most institutions consistently fulfil the requirement of verifying the criminal record of their staff: 93% request certificates from the National Criminal Register, and 90% check employees in the Register of Sexual Offenders. The study revealed a high level of formal compliance with the legal requirements of the Act on the Protection of Minors, but also significant variation in the quality of implementation and the practical application of procedures. The key challenges remain effective implementation, the continuous improvement of staff competencies, and the development of a child protection culture based on understanding and genuine engagement rather than mere formal compliance.

Keywords:

standards for the protection of minors; staff verification; interventions; violence against children

Cytowanie:

Kopycka, J., Szołajska, J., Wójcik, Sz. (2025). Stan wdrożenia i funkcjonowania Standardów Ochrony Małoletnich w instytucjach prowadzących działalność z dziećmi w Polsce. Wyniki badania ilościowego. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 24(4), 37–62.

Artykuł jest dostępny na licencji *Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska*.

Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości

Szanse i wyzwania związane z wdrażaniem Standardów Ochrony Małoletnich. Wnioski z badania jakościowego

Joanna Kopycka^{a,b} , Justyna Szotańska^a, Szymon Wójcik^{a,b}

^aFundacja Dajemy Dzieciom Siłę, ^bUniwersytet Warszawski

Artykuł prezentuje wyniki badania jakościowego, którego celem była identyfikacja szans i wyzwań związanych z wdrażaniem Standardów Ochrony Małoletnich (SOM) w różnorodnych instytucjach prowadzących działalność z udziałem dzieci. W ramach badania przeprowadzono 22 indywidualne wywiady pogłębione z osobami odpowiedzialnymi za wdrażanie SOM w instytucjach prowadzących działalność oświatową, opiekuńczo-wychowawczą, medyczną, religijną, kulturalną i sportową. Głównym wyzwaniem, jakie zidentyfikowały osoby odpowiedzialne za wdrażanie nowych procedur, był brak dostatecznej wiedzy na temat standardów oraz problemy z ich przystosowaniem do specyfiki działalności poszczególnych typów instytucji. Inne wątpliwości wskazywane przez badanych dotyczyły m.in. komunikacji z dziećmi za pośrednictwem narzędzi internetowych oraz kontaktu fizycznego w trakcie opieki nad małymi dziećmi. Mówiono także o wyzwaniach administracyjnych i organizacyjnych. Jako główne korzyści z wprowadzenia obowiązku posiadania SOM rozmówcy wskazywali budowanie świadomości społecznej dotyczącej zapobiegania krzywdzenia dzieci poprzez edukację i weryfikację personelu oraz uporządkowanie procedur reagowania w przypadku podejrzenia doświadczanej przez dzieci przemocy. Kluczowym wnioskiem wynikającym z badania jest fakt wzmocnienia budowania kultury reagowania na przemoc poprzez wdrażanie nowych regulacji prawnych chroniących dzieci przed krzywdzeniem, a także stwarzanie przestrzeni do szerszego zaistnienia tego tematu w debacie publicznej oraz wśród uczniów, rodziców i pracowników placówek.

Słowa kluczowe:

Standardy Ochrony Małoletnich; prawna ochrona dzieci; bezpieczeństwo dzieci; placówki prowadzące działalność z udziałem dzieci

Wstęp

Wprowadzona w 2023 r. nowelizacja Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego oraz Ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich oraz innych ustaw¹ (tzw. ustawa Kamilka) nałożyła na wszystkie placówki prowadzące działalność z udziałem dzieci obowiązek skonstruowania i wdrożenia procedur, których celem jest zwiększenie bezpieczeństwa dzieci – Standardów Ochrony Małoletnich (SOM). Obowiązki związane z SOM zostały w ramach tej nowelizacji wprowadzone do Ustawy z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich² (dalej: ustawa o ochronie małoletnich). Przepisy te weszły w życie 15 lutego 2024 r., z terminem przejściowym na wdrożenie SOM do 15 sierpnia 2024 r. Wprowadzone przepisy były szeroko dyskutowane w debacie publicznej – podkreślano m.in. obawy wobec ich wdrożenia oraz potencjalne problemy wynikające z ich funkcjonowania w placówkach edukacyjnych i innych instytucjach objętych tym obowiązkiem. Nieco ponad rok po wejściu w życie ustawy autorzy przeprowadzili badanie mające na celu ocenę rozumienia i stopnia wdrożenia SOM, określenie trudności związanych z procesem wdrażania i funkcjonowania nowych procedur postępowania w placówkach oraz ich konsekwencji i korzyści. Niniejszy artykuł prezentuje część wyników komponentu jakościowego, w ramach którego przeprowadzono 22 indywidualne wywiady pogłębione z przedstawicielami instytucji prowadzących działalność oświatową, opiekuńczo-wychowawczą, medyczną, kulturalną, sportową oraz religijną zobligowanych do wdrażania SOM.

Idea powstania Standardów Ochrony Małoletnich

Omawiane przepisy zostały uchwalone w odpowiedzi na śmierć ośmioletniego Kamila z Częstochowy, który zmarł w następstwie brutalnej przemocy ze strony opiekunów w maju 2023 r. Historia chłopca obnażyła wiele problemów systemowych i luk prawnych związanych z ochroną dzieci przed krzywdzeniem w polskim systemie prawnym. Poza jej wypełnieniem celem ustawy jest tworzenie bezpiecznego i przyjaznego środowiska dla rozwoju dzieci w pracujących z nimi instytucjach,

- 1 Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 1304).
- 2 Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich (Dz.U z 2024 r., poz. 1802).

placówkach i organizacjach. Nowe regulacje prawne rozszerzyły zasady weryfikacji personelu pracującego z dziećmi, wprowadziły konieczność opracowania i wdrożenia procedur interwencji w przypadku podejrzenia krzywdzenia oraz spisania i przestrzegania kodeksu bezpiecznych relacji personelu z dziećmi i pomiędzy dziećmi. Procedury interwencji powinny określać ścieżkę postępowania w przypadku podejrzenia krzywdzenia – zarówno ze strony rówieśników i personelu pracującego w danej placówce, jak i rodziców, rodzeństwa czy innych dzieci. Idea SOM zakłada dostosowanie konkretnych procedur postępowania do specyfiki danej placówki tak, aby regulacje te mogły działać w praktyce w celu ochrony dzieci przed doświadczeniem przemocy. Z tego powodu ustawa określa także konieczność uwzględnienia ewaluacji w tworzonych przez instytucje SOM, aby były one w kolejnych krokach dostosowywane do wprowadzonych wewnątrz danej organizacji rozwiązań. Instytucjami, które mają obowiązek wdrożenia SOM, są m.in. wszelkie placówki prowadzące działalność z udziałem dzieci: szkoły, przedszkola, żłobki, placówki oświatowo-wychowawcze i wszelkie inne placówki prowadzące działalność wychowawczą lub resocjalizacyjną, a także instytucje prowadzące działalność medyczną, artystyczną, kulturalną, sportową, religijną lub inną, związaną z rozwojem zainteresowań dzieci.

Krzywdzenie dzieci stanowi w Polsce poważny problem społeczny. Przez wiele lat temat ten zdominowany był przez dyskurs przemocy domowej. Problem ten jest wyraźny, ponieważ szacuje się, że aż 31% dzieci doświadczyło przemocy ze strony bliskich dorosłych (Makaruk i in., 2023). Na uwagę zasługuje jednak fakt, że w ciągu ostatnich 10 lat wskaźnik ten uległ stopniowemu zmniejszeniu (Wójcik, Szumił, 2023). Z pewnością nie miały na to zjawisko miało usankcjonowanie tego problemu, a więc wprowadzenie w 2010 r. prawnego zakazu stosowania kar fizycznych wobec dzieci (por. Tomanek, 2018), prowadzenie działań edukacyjnych, w tym kampanii w mediach, placówkach oświatowych czy ochrony zdrowia na temat konsekwencji wynikających z doświadczania przez dzieci przemocy. Nie brakuje także wydarzeń mających na celu wsparcie budowania kompetencji rodzicielskich. Wraz z usankcjonowaniem problemu przemocy zaczęto także dostrzegać i definiować jej inne formy. Z dostępnych badań wiemy, że powszechną i rosnącą formą doświadczania przemocy przez dzieci jest przemoc rówieśnicza. W Polsce prawie dwie trzecie polskich nastolatków doświadcza tej formy krzywdzenia (Makaruk i in., 2023). Z polskich oraz zagranicznych badań wiemy, że ten rodzaj przemocy jest powszechny wśród dzieci i młodzieży nie tylko w szkole, ale również w środowisku sportu czy kultury, czyli w miejscach, gdzie dzieci spędzają czas wolny (por. Wójcik i in., 2024). Dowodzi to konieczności wprowadzania rozwiązań mających na celu zapobieganie

doświadczania przemocy przez dzieci w różnych przestrzeniach, w których są na nią narażone, a więc w szkołach, przedszkolach, miejscach rozwijania zainteresowań czy placówkach medycznych.

Regulacje prawne zwiększające bezpieczeństwo dzieci wprowadzano w różnych krajach europejskich i pozaeuropejskich. Prawne rozwiązania podobne do polskich standardów ochrony małoletnich od wielu lat funkcjonują w krajach anglosaskich – Wielkiej Brytanii, Irlandii, Australii i Nowej Zelandii, skandynawskich (np. w Szwecji) (Katana, Masłowska, 2022; Kwaśniewska-Sadkowska, Podlewska, 2022), a także w krajach bliższych nam kulturowo. Na Litwie standardy dotyczące różnych aspektów bezpieczeństwa dzieci obowiązują już od 2009 r., a rozszerzono je w 2017 r. (por. Kwaśniewska-Sadkowska, Podlewska, 2022). Rozwiązania takie funkcjonują również w Bułgarii (Goldman i in., 2020).

Prawne zobowiązania w zakresie ochrony dzieci w szkołach i instytucjach wychowawczych na całym świecie wiążą się w praktyce z różnymi wyzwaniami. Badania wskazują na utrzymujące się trudności w przekładaniu standardów prawnych na skuteczne działania praktyczne. W wielu krajach, takich jak Anglia, rosnąca autonomia szkół doprowadziła do osłabienia nadzoru i fragmentacji systemu, co utrudnia spójne wdrażanie procedur ochronnych (Baginsky i in., 2019). Nawet tam, gdzie istnieją rozbudowane ramy prawne, utrzymuje się luka między polityką a praktyką, wynikająca z braku szkoleń i niejasnych wytycznych dla nauczycieli i pracowników (Vivien i in., 2024; Morrissey i in., 2024). Obowiązek zgłaszania przypadków przemocy może prowadzić do niezamierzonych skutków – takich jak nadmierny lęk przed konsekwencjami prawnymi czy osłabienie zaufania – co pokazuje potrzebę kontekstowego podejścia do wdrażania standardów (Adell, 2023; Schwab-Reese i in., 2022; McTavish i in., 2019).

Pomimo tych trudności standardy zapisane w prawie stwarzają istotne możliwości w zakresie wzmacniania ochrony dzieci, zwiększając bowiem odpowiedzialność i przejrzystość w działaniu instytucji, wzmacniając zarówno profilaktykę, jak i reakcję na przypadki krzywdzenia (Vivien i in., 2024). Międzynarodowe badania wskazują również na korzyści płynące ze współpracy międzysektorowej – pomiędzy edukacją, ochroną zdrowia i pomocą społeczną – która poprawia koordynację i skuteczność działań (Baginsky i in., 2019; Goldman i in., 2020). Coraz więcej krajów przyjmuje podejście skoncentrowane na dziecku, angażując dzieci w tworzenie i ocenę polityk ochronnych, co sprzyja innowacjom i budowaniu zaufania (Abela i in., 2024). Inwestycje w rozwój zawodowy, takie jak szkolenia nauczycieli i pracowników socjalnych, przyczyniają się do zauważalnej poprawy jakości wdrażania standardów, czego przykładem może być np. doświadczenie bułgarskie (Goldman i in., 2020).

Metodologia

Wyniki badania jakościowego prezentowane w niniejszym artykule stanowią część szerszego projektu dotyczącego ewaluacji wdrażania Standardów Ochrony Małoletnich w różnorodnych podmiotach prowadzących działalność z dziećmi (Wójcik, Kopycka, Szotańska, 2025).

W ramach badania przeprowadzono 22 indywidualne wywiady pogłębione ze standaryzowaną listą poszukiwanych informacji wśród przedstawicieli szkół podstawowych i ponadpodstawowych, przedszkoli, żłobków i klubów dziecięcych, placówek opiekuńczo-wychowawczych, szpitali, parafii, organizacji pozarządowych pracujących z młodzieżą, domów kultury oraz bibliotek. Warunkiem koniecznym do uczestnictwa w badaniu było prowadzenie przez instytucję lub organizację zajęć z dziećmi lub młodzieżą. Objęte badaniem podmioty dobrano w sposób zróżnicowany pod względem charakteru, wielkości i obszaru działania instytucji. Dodatkowo, z uwagi na specyfikę działania i powszechność korzystania przez dzieci i młodzież z zajęć sportowych, wśród organizacji pozarządowych jako oddzielną kategorię wyodrębniono kluby i organizacje sportowe. Pod uwagę wzięto także kryteria związane z wielkością miejscowości oraz regionem działania. Z każdego z 11 typów instytucji do badania wytypowano po 2 placówki z 12 województw, w tym 11 działających na obszarze dużych miast i 11 z małych miast lub wsi. Ponadto wśród placówek edukacyjnych i opiekuńczych uwzględniono podmioty publiczne oraz niepubliczne.

Tabela 1.

Dobór instytucji do badania jakościowego z uwzględnieniem kryterium zróżnicowania regionalnego, wielkości miejscowości oraz formy prawnej

Identyfikator wywiadu	Rodzaj instytucji	Kat. wielkości miejscowości	Forma prawna instytucji
SP-1	Szkoły podstawowe	Duże miasto	Niepubliczna
SP-2	Szkoły podstawowe	Małe miasto/wieś	Publiczna
SPP-1	Szkoły ponadpodstawowe	Duże miasto	Niepubliczna
SPP-2	Szkoły ponadpodstawowe	Małe miasto/wieś	Publiczna
PRZED-1	Przedszkola	Duże miasto	Publiczna
PRZED-2	Przedszkola	Małe miasto/wieś	Niepubliczna
Żł-1	Żłobki	Duże miasto	Publiczna
Żł-2	Żłobki	Duże miasto	Publiczna
DD-1	Placówki opiekuńczo-wychowawcze	Małe miasto/wieś	Publiczna

Identyfikator wywiadu	Rodzaj instytucji	Kat. wielkości miejscowości	Forma prawna instytucji
DD-2	Placówki opiekuńczo-wychowawcze	Małe miasto/wieś	Publiczna
SZ-1	Szpitala dziecięce/z oddziałami dziecięcymi	Duże miasto	Samodzielny publiczny ZOZ
SZ-2	Szpitala dziecięce/z oddziałami dziecięcymi	Małe miasto/wieś	Samodzielny publiczny ZOZ
KS-1	Kluby sportowe pracujące z dziećmi i młodzieżą	Duże miasto	Stowarzyszenie
KS-1	Kluby sportowe pracujące z dziećmi i młodzieżą	Małe miasto/wieś	Stowarzyszenie Kultury Fizycznej
NGO-1	Organizacje pozarządowe (NGO) pracujące z dziećmi i młodzieżą	Duże miasto	Stowarzyszenie
NGO-2	Organizacje pozarządowe (NGO) pracujące z dziećmi i młodzieżą	Małe miasto/wieś	Stowarzyszenie
DK-1	Domy kultury	Duże miasto	Instytucja kultury
DK-2	Domy kultury	Małe miasto/wieś	Instytucja kultury
BIB-1	Biblioteki dziecięce	Duże miasto	Instytucja kultury
BIB-2	Biblioteki prowadzące księgozbiór/działania dla dzieci i młodzieży	Małe miasto/wieś	Instytucja kultury
PAR-1	Parafie	Duże miasto	Jednostka Kościoła katolickiego
PAR-2	Parafie	Małe miasto/wieś	Jednostka Kościoła katolickiego

Scenariusz wywiadu skonstruowano w formie dyspozycji badawczych opracowanych na podstawie obowiązkowych elementów Standardów Ochrony Małoletnich określonych w ustawie o ochronie małoletnich – ich przygotowywania, wdrażania i funkcjonowania. Zawierał również pytania dotyczące barier, obaw, trudności, konsekwencji, wyzwań oraz korzyści związanych z funkcjonowaniem SOM w danej placówce.

Wywiady przeprowadzono między 7 marca a 9 czerwca 2025 r. Osiemnaście z nich zrealizowano w formie zdalnej – za pośrednictwem komputera lub telefonu, a cztery – w siedzibie placówek. Rozmowy nagrano oraz poddano transkrypcji. Zgromadzony materiał badawczy zakodowano, a następnie przeanalizowano z wykorzystaniem programu MaxQDA 2020. Rozmówcy zostali poinformowani o celu przebiegu badania oraz wyrazili zgodę na nagrywanie. Jeden z badanych nie wyraził zgody na nagranie wywiadu, więc z jego treści jedynie sporządzono notatki.

Ograniczenia badawcze

Kluczowe ograniczenie związane z realizacją badania stanowiła kwestia autoselekcji. Prawdopodobne jest, że zgoda lub odmowa udziału w badaniu mogła wiązać się bezpośrednio z posiadaniem lub nieposiadaniem wdrożonych procedur SOM. Istnieje możliwość, że większość placówek uczestniczących w badaniu spełniła wymogi związane z wdrożeniem Standardów Ochrony Małoletnich, podczas gdy te, które nie wdrożyły nowych przepisów, mogły wykazywać tendencje do odmowy. Ponadto badanie oparto na deklaracjach respondentów, co oznacza, że ani na etapie jego realizacji, ani analizy badacze nie mieli możliwości weryfikacji autentyczności uzyskiwanych informacji. Choć badanie nie miało charakteru kontrolnego, a uczestnictwo w nim było anonimowe, istnieje ryzyko, że z powodu obawy przed negatywną oceną rozmówcy mogli mieć trudność w opowiedzeniu o niezrealizowanych elementach SOM. Istotną kwestią jest także kultura instytucjonalna poszczególnych typów placówek, której elementami mogą być pozytywne lub negatywne nastawienie do uczestnictwa w badaniach z uwagi na podleganie kontrolom, łatwość wchodzenia we współpracę z różnymi podmiotami czy zaufanie wobec zewnętrznych organizacji. Czynniki te mogły spowodować większą lub mniejszą skłonność poszczególnych typów instytucji do wzięcia udziału w badaniu.

Wyniki

Na podstawie przeprowadzonych wywiadów wyodrębniono zarówno najczęściej występujące trudności i wyzwania, jak i korzyści opisywane przez respondentów. Do tych pierwszych należały: brak wiedzy i niedobór informacji na temat standardów, wynikające z nowych przepisów obciążenia administracyjne i utrudnienia w funkcjonowaniu oraz rozpowszechnione obawy związane z rzekomym wymuszeniem przez standardy zmian w praktykach dotyczących relacji opiekuńczych i wychowawczych (ograniczenie komunikacji w mediach społecznościowych, ograniczenia w kontakcie fizycznym z małymi dziećmi). Jako korzyści wskazywano natomiast zwiększenie świadomości personelu, dzieci i społeczeństwa oraz uporządkowanie procedur i wzmocnienie reagowania.

Brak wiedzy na temat standardów i niedobór rzetelnych informacji

Biorąc pod uwagę to, jak wiele zmian i obowiązków wprowadziła znowelizowana ustawa o ochronie małoletnich, należy stwierdzić, że przepisy te wdrażano

w szybkim tempie. Regulacje powstały jako odpowiedź na społeczne oburzenie w związku ze śmiercią Kamilla wiosną 2023 r., a proces legislacyjny musiał zakończyć się latem ze względu na koniec sejmowej kadencji. Choć więc przewidziano okres przejściowy, dla wielu instytucji (szczególnie spoza obszaru edukacji i polityki społecznej) pojawienie się obowiązku wprowadzania standardów było zaskoczeniem.

Dla nas sama ta ustawa była o tyle trudna, że ona pojawiła się i było wiele sprzecznych informacji. Gdzieś tam pozyskiwaliśmy różne informacje i tutaj mówili tak, tu mówili inaczej, słyszeliśmy opinie bardzo restrykcyjne, inne opinie mówiły, że rzeczywiście można to dostosować do warunków i sposobu działania organizacji i w pewnym sensie czuliśmy się trochę zagubieni, nie wiedzieliśmy, jak do tego podejść. (NGO-1)

Poczucie zagubienia wynikało przede wszystkim z niedoboru rzetelnych informacji. W wywiadach wspomniano, że głównym źródłem informacji na temat standardów był internet, a znalezione tam interpretacje nie zawsze odpowiadały prawdzie. Brakowało jasnych i potwierdzonych wytycznych ze strony organów państwowych. Zamieszanie informacyjne przełożyło się w początkowym okresie na negatywny odbiór procesu wdrażania standardów.

Moim zdaniem to wynikało tylko i wyłącznie z tego, że to był lęk przed czymś nowym, (...) i przed [czymś] gdzieś przeczytanym jakimś, urywki gdzieś na portalach społecznościowych, ktoś coś wrzucił, komentarze i to potem się powtarza, i takie rzeczy wywołuje. (SP-1)

Dużo było takich informacji, że na przykład pani nauczycielka, jadąca z klasą gdzieś tam, wymagała od kierowcy, że ma mieć całe to KRK. Później znalazłam, były na stronie oświaty takie wytyczne, u kogo trzeba, u kogo nie trzeba, ja mówię, masz, w razie czego przedłóż nauczycielom. Brak wytycznych, brak. My błądzimy, dużo błądzimy. To jest przeszukiwanie internetu, opinii, wytycznych i myślę, że... i to też opinia była mojego mecenasa prawnego, z którym współpracujemy, że tą ustawą oni wylali dziecko z kąpielą. (DK-2)

Poniższe wspomnienie dyrektorki przedszkola z małego miasta oddaje odczucia, które towarzyszyły pierwszemu kontaktowi z ustawą. W tym przypadku odpowiedzialna postawa lidera pomogła przejść ten trudny proces, w wielu innych sytuacjach jednak takiego wsparcia ze strony kierownictwa brakowało.

Na pewno dla nauczycieli w pierwszym momencie, jak czytałyśmy ustawę Kamilkową, to była niemoc, jak my sobie [poradzimy]. Jeszcze zadanie, że mamy wzorce, ale musimy to dostosować. W pierwszym momencie była niemoc, był opór. Ale to jest młody zespół, ja mówię: „Moje dziewczynki kochane, ze wszystkim sobie poradzimy”. I zajęło to trochę czasu, ale z korzyścią. (PRZED-2)

Dodatkowo dla niektórych odbiorców z różnego rodzaju instytucji trudność sprawiał język, jakim sformułowano przepisy ustawy, co wobec braku wsparcia i wytycznych utrudniało ich wprowadzenie. O ile język ten może nie stanowić przeszkody dla pracowników sektora edukacyjnego czy opiekuńczego, którzy mają kontakt z różnymi procedurami, o tyle sytuacja wygląda inaczej np. w organizacjach sportowych czy religijnych, gdzie na co dzień personel ma mniej styczności z językiem prawniczym.

I też są napisane takim językiem moim zdaniem niezrozumiałym, w sensie są rzeczy jakieś, standardy... sama konwencja [językowa] tego jest dziwna, bo jak człowiek musi to zrobić, a się nie zna na tym, wcześniej w tym nie siedział, to [nie wiadomo jak]. (PAR-1)

W innych przypadkach instytucje miały kompetencje, aby standardy opracować, ale brakowało ich (lub zwyczajnie dyspozycyjnego personelu), aby zadbać o ich realizację. Do tego celu – jak zauważa cytowana respondentka – potrzebne są bowiem zarówno motywacja, jak i odpowiednie zasoby ludzkie.

Napisanie a wprowadzenie to są dwie różne rzeczy, bo napisać to można napisać, ale jakby realizować i jakby wcielić w życie takie zasady nie jest łatwo. Może byłoby łatwiej, gdyby był zespół powołany tylko i wyłącznie do standardów. Byłyby to osoby, które chcą to robić, które wierzą w idee, wiedzą co robią i jakby chcą to robić po prostu. U nas w szpitalu niestety to byłam ja sama. (SZ-1)

Nadmierna biurokracja – utrudnienia w pracy placówek

W odbiorze części respondentów wdrażanie standardów wiąże się z nadmierną biurokracją i wprowadza zmiany jedynie w dokumentacji, a nie w realnych wzorcach działania. Jest to zapewne spowodowane dużą liczbą dokumentów związanych z wprowadzaniem SOM – polityka, załączniki, karty interwencji, zaświadczenia, dokumentowanie zapoznania z polityką itd.

Wie pani co, (...) Można zmienić tę „papierologię” (...). Zmniejszyć. Bo powiem pani, słyszę tutaj i od swoich koleżanek, że on jak ma pisać te sterty papierów i nic z tego nie wynika, to on ma to w nosie. I powiem pani, trochę ma rację. (SPP-2)

To są wymogi często nie do przeskoczenia. Ale z drugiej strony również ta bariera formalna może być takim... nie wiem, jak to powiedzieć... można się skupić bardzo na tej stronie formalnej, na zachowywaniu wszystkich zasad, przepisów, wyłączając jakiegokolwiek myślenie, roztropność i własne życiowe doświadczenie. (PAR-1)

Niektórzy respondenci zauważali, że we wprowadzanie standardów włożono dużo energii, a zaniedbano inne elementy niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa dziecka. Oprócz ogólnej słabości i niedoinwestowania pracy socjalnej i nieefektywności wymiaru sprawiedliwości chodziłoby także o działania edukacyjne i profilaktyczne.

Ja bym woląa, powiem pani, jestem starą babą, ale bym woląa, żeby było mniej dokumentacji, więcej działań takich na rzecz dzieci. Bo te dzieci po prostu są w takiej próżni, w rozterce. Nie wiedzą, co dobre, co złe, co mogą robić... Czyli potrzebnych jest więcej działań takich profilaktycznych i edukacyjnych? – ale konkretnych. A gdy pani spojrzy, powiem pani, tych programów praktycznych dla młodzieży nie ma po prostu. Nie ma po prostu. To jest dramat. Wszystkie dzieci mają przedszkole, te młodsze dzieciaczki, tam jest mnóstwo programów, scenariuszy. A powiem pani, szkoła średnia, oni nikt nic nie ma do zaproponowania. (SPP-2)

Elementem najczęściej przywoływanym w kontekście nadmiernego obciążenia obowiązkami i przyczyniającym się do utrudnienia funkcjonowania instytucji był obowiązek przedstawiania przez pracowników, współpracowników i wolontariuszy zaświadczeń z Krajowego Rejestru Karnego (KRK). Złe doświadczenia instytucji mają źródło w nieprzygotowaniu tego aspektu standardów od strony legislacyjnej, niejasnych przepisach, niewygodnej procedurze pozyskiwania zaświadczenia, trudnościach związanych z cudzoziemcami i innych. Nie bez znaczenia jest też fakt, że zaświadczenia są odpłatne, co szczególnie oburzało respondentów w odniesieniu do wolontariuszy albo pracowników z bardzo niskim wynagrodzeniem.

Sama polityka nie [sprawiała trudności], weryfikacja kadr – tak. To jest ten akcent, punkt ciężkości, że ten obecny sposób weryfikacji, który naraża nas na koszty, który jest często bez sensu, bo ktoś właśnie wziął na wypoczynek KRK [dla celów opieki na dziećmi na wyjeździe], teraz mu każą wziąć drugi [do zajęć z dziećmi w ciągu roku

szkolnego] i mimo, że ma tamten, to go nie może użyć, musi to zrobić jeszcze raz, to to są takie absurdy. (NGO-1)

Dla nas jest to więcej pracy na pewno, osoba z kadr czy moja osoba, szefowa wszystko musi to po prostu i sprawdzić i pracownik, który przychodzi, musi to pozyskać. Jest trudniej, jest to wydłużenie w czasie, bo na to KRK się dłużej czeka. Też troszeczkę żałujemy, że brak takich typowych wytycznych na przykład, jak długo jest aktualne KRK czy to zaświadczenie, czy sprzed dwóch miesięcy jest dobre czy już trzeba mieć aktualne bardziej, tak troszeczkę działamy po omacku po prostu tutaj. (DK-2)

Respondentka z domu kultury nie tylko wskazuje na spadek liczby wolontariuszy, ale też zauważa, że dużo lepiej funkcjonował stworzony wcześniej system sprawdzania w Rejestrze Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym (RSPTS), który obsługuje pracodawca (organizator) i nie stanowi on dodatkowego obciążenia dla pracownika lub wolontariusza. Szczególny problem z zaświadczeniami zgłaszano w odniesieniu do wolontariuszy-cudzoziemców oraz wolontariuszy małoletnich, którzy ze względu na niemożność skorzystania z systemu elektronicznego KRK musieli udawać się do sądów osobiście w towarzystwie rodziców. Paradoksalnie małoletni wolontariusze zostali najbardziej obciążeni przez SOM w tym zakresie.

Nam utrudniło to życie pod względem procedur, straciliśmy dużo wolontariuszy z tego względu, że mieliśmy naprawdę na placówkach dużo umów wolontariackich podpisywanych, nawet wśród młodych osób i z tego, co się dowiadaliśmy, to musieliśmy ze wszystkimi wolontariuszami podpisać te umowy wolontariackie, oni nam musieli dostarczyć te wszystkie KRK, nie KRK. Wcześniej, podpisując umowy, mieliśmy nakaz i to dosyć dobrze funkcjonowało, wykaz, wypis z rejestru sprawców seksualnych, to dobrze funkcjonowało i to było super, ale to KRK pozamykało nam te furtki, młodzi ludzie nie chcieli przez to przychodzić. (DK-2)

Obawy związane z komunikacją z dziećmi

Pojawiającym się w wywiadach wątkiem dotyczącym trudności z wdrażaniem standardów była kwestia uregulowania komunikacji telefonicznej i internetowej pomiędzy pracownikami bądź wychowawcami a dziećmi. Ustawa szczegółowo nie regulowała tych kwestii, jednak niektóre dostępne wzory SOM proponowały konkretne rozwiązania, które wprowadzały zakaz takiej komunikacji. Potraktowanie wzorów standardów jako obowiązujących przepisów rodziło niekiedy wątpliwości, a czasem nawet frustrację czy opór. Szczególnie domy dziecka, które tworzą

wspólnotę quasi-rodzinną oraz organizacje pozarządowe, także nierzadko działające na wspólnotowych zasadach, wyrażały niezgodę na wprowadzanie standardów zakazujących takiej komunikacji.

Na przykład powiem pani z czym nasi pracownicy, moi pracownicy mieli problem pedagogiczny. Bo my jesteśmy specyficzną placówką, każdy dom dziecka, to nie jest szkoła. Że na przykład dziecko nie może mieć telefonu prywatnego wychowawcy, nie może do niego zadzwonić. Że nie może go odwiedzić w domu. Że powiedzmy rodzice tak samo muszą się przez te kanały kontaktować służbowe. I to było takim chyba najtrudniejszym aspektem do przejścia. (DD-2)

Chyba największą trudnością, jaka nam się wydarzyła, była taka, że mieliśmy bardzo dużo grup na Messengerze i na WhatsAppie z młodymi, to była najłatwiejsza forma kontaktu z nimi i rzeczywiście tak, jak czytaliśmy w politykach i też czytałam przykładową politykę Fundacji Dajmy Dzieciom Siłę, że rzeczywiście nie powinniśmy jako osoby prywatne być w tych grupach, poza tym, jak pracujemy z młodzieżą, to już po tych zajęciach, po pracy my już nie możemy się tak za bardzo kontaktować, powinniśmy mieć bardziej ramy formalne i my wtedy... dla nas to była duża trudność. (NGO-2)

Obawy związane z niemożnością kontaktu fizycznego z dzieckiem

Bardzo trwałym wątkiem krytycznym wobec standardów, który wielokrotnie pojawiał się w wywiadach, są obawy dotyczące tego, że ustalanie bezpiecznych relacji personel–dziecko będzie się wiązać z zakazem kontaktu fizycznego z dzieckiem, w tym jakiegokolwiek dotyku bądź przytulania. Mimo że przepisy ustawy w ogóle nie odnosiły się do tej kwestii, wątek ten okazał się trwale zakorzeniony w świadomości niektórych wychowawców. Obawy te są także uogólniane w postaci twierdzenia, że standardy umożliwią dotkliwe kary dla personelu za niewielkie bądź wyimaginowane naruszenia. Wiąże się to także z obawami przed manipulacją ze strony dzieci i fałszywymi oskarżeniami.

[Pojawił się] lęk wśród nauczycieli, że teraz nie można dotknąć dziecka, że będziemy ograniczeni, że pojawiły się jakieś obawy związane z tym, że można dyscyplinarnie być zwolnionym z pracy za jakąś głupotę, że to są jakieś narzucane bariery, ograniczenia dla nauczyciela. Jak na przykład w młodszych klasach, kiedy dziecko potrzebuje

pomocy, że to będzie dla nas tak naprawdę, ja mówię o swoich nauczycielach, wywoływało jakieś lęki, obawy, po pierwsze jak przed wszystkim nowym. (SP-1)

Ja się obawiam i tak jak my dyskutujemy w różnych sytuacjach na radach pedagogicznych czy w zespołach, obawiamy się tego, że te standardy będą też wykorzystywane przeciwko nam. Głośniej krzykniesz, no to już przeciwko dobru dziecka występujesz, a czasami są takie sytuacje, że trzeba podnieść ten głos. Ja z natury mam głos taki donośny, to każdy by mógł powiedzieć, że ja zawsze krzyczę. Nie krzyczę, mam taki głos, nauczyciele zresztą takie głosy mają. (SP-2)

My się bardzo boimy takiego [oskarżenia], takiego właśnie o molestowanie. Bo to bardzo łatwo oskarżyć. (SPP-2)

Obawy tego typu pojawiły się w większości ze strony personelu placówek edukacyjnych. Oczywiście nie są one uniwersalne. Podejście jest zróżnicowane, a niektórzy nauczyciele podchodzą świadomie do problemu, starając się wdrażać standardy we współpracy z dziećmi i rodzicami, tak jak cytowana poniżej nauczycielka przedszkolna.

Dziecko samo łączy się do pani, samo się tuli, samo przekazuje pewne informacje. Ale też tłumaczymy dziecku, że pewnych działań my nie możemy wobec nich podejmować. To się wiąże z czynnościami opiekuńczymi dziecka i to bardzo ściśle z dziećmi o tym rozmawiamy, ale też z rodzicami, żeby dziecko miało umiejętność w samodzielności w zakresie czynności higienicznych na tyle, aby nasze wsparcie było tylko w sytuacjach koniecznych. I rodzice w pełni to rozumieją. (PRZED-2)

Kultura niereagowania na przemoc

Wdrażanie Standardów Ochrony Małoletnich może napotykać na barierę w postaci wynikających z różnych źródeł oporów przed reagowaniem na przemoc. Temat ten nie był sam w sobie przedmiotem badania, jednak ujawnił się w trakcie realizacji badania jakościowego i został poddany analizie jako potencjalnie istotny czynnik hamujący podnoszenie bezpieczeństwa dzieci w instytucjach. Jak zauważyła jedna z badanych osób:

My jesteśmy historycznie nastawieni na działania przemocowe. Niestety tak to jest, bo te działania przemocowe, to wychowanie funkcjonowało od wieków. (PRZED-2)

Tego rodzaju przekonania mogą sprzyjać normalizacji przemocy i prowadzić do zaniechania interwencji z obawy przed naruszeniem społecznego porządku, utratą relacji lub działaniami odwetowymi.

Kolejnym czynnikiem, który należy rozważyć w kontekście niereagowania, może być niska wiarygodność przypisywana dzieciom i młodzieży, szczególnie dziewczętom. W narracjach badanych pojawiały się stereotypy dotyczące emocjonalności nastolatek, które skutkują podważaniem ich relacji o przemocy. Jak podkreśliła jedna z respondentek:

Nie dajemy wiary reakcjom emocjonalnym dziewczynek (...). Uważa się, że są przewrażliwione, trudne, emocjonalnie rozchwiane, więc nie ma co dawać wiary ich odczuciom. (SPP-1)

Tego rodzaju stereotypy utrwalają nierówność w relacjach dorosły–dziecko oraz wzmacniają przekonanie o „prowokacyjności” dziewcząt, co może skutkować brakiem adekwatnej reakcji na przemoc.

Ważnym kontekstem ujawnionym w badaniu jest specyfika funkcjonowania instytucji w małych miejscowościach, gdzie brak anonimowości znacznie utrudnia podejmowanie działań interwencyjnych. W niewielkich społecznościach granice między życiem zawodowym a prywatnym są zatarte, a obawa przed społecznym napiętnowaniem lub utratą zaufania ze strony mieszkańców może skutkować powściągliwością w promowaniu SOM wśród dzieci i ich rodziców oraz w reagowaniu na przemoc. Jak zauważyła jedna z rozmówczyń:

Jak zacznę o takich rzeczach mówić w bibliotece, to mogę stracić i uczestników zajęć, i czytelników (...). Rodzice mogą powiedzieć, że ja jako bibliotekarka za mocno chcę ingerować w wychowanie ich dzieci. (BIB-2)

W takich warunkach nawet osoby świadome potrzeby ochrony dzieci mogą zrezygnować z aktywnego wdrażania SOM, aby uniknąć oskarżeń o „wtrącanie się w sprawy rodzinne” lub utraty pozycji w społeczności lokalnej.

Niereagowanie na przemoc może być również podtrzymywane przez brak ochrony osób zgłaszających nadużycia i brak kulturowo zakorzenionej roli sygnalisty. Wskazywano na przypadki negatywnych konsekwencji zawodowych i społecznych wobec osób ujawniających przemoc wobec dzieci ze strony personelu placówek, co może rodzić poczucie zagrożenia i zniechęcać do podejmowania działań. Jak stwierdziła jedna z badanych:

Ta osoba zgłaszająca ponosi bardzo duże konsekwencje (...). Później przez rok jeszcze słucha komentarzy na ten temat. I już tak mówię: „Boże, już nie chcę tego słuchać”.
(Żł-2)

W małych środowiskach ryzyko to jest dodatkowo wzmocnione bliskimi więziami społecznymi:

Pracownik z gminy A nie powie nic złego o sąsiedzie, bo mogą mu przynieść do domu ogień. (DD-1).

Podsumowując wątek kulturowego kontekstu niereagowania na przemoc – można zauważyć, że czynniki takie, jak mała anonimowość (charakterystyczna dla małych ośrodków miejskich i środowiska wiejskiego), stereotypy dotyczące płci czy brak systemowej ochrony osób ujawniających przemoc personelu instytucji wobec dzieci mogą stanowić poważne bariery skutecznego wdrażania Standardów Ochrony Małoletnich.

W badaniu jakościowym respondenci pytani byli również o korzyści z wprowadzenia SOM w ich placówkach. Mimo wszystkich powyższych zastrzeżeń dominowała pozytywna ocena wprowadzanych przepisów. Rozmówcy wskazywali na różnorodne korzystne konsekwencje związane z tą zmianą, jednak na pierwszy plan wysuwała się kwestia budowy świadomości społecznej wobec problemu krzywdzenia dzieci.

Większa świadomość personelu

Standardy podnoszą przede wszystkim świadomość personelu na temat tego, jakie zachowania są przemocą, budują kulturę reagowania i są gotowym narzędziem do podejmowania ingerencji w sytuacjach, w których będzie dochodzić do przemocy. Rozmówcy w wielu instytucjach, np. szkołach i przedszkolach, zapewniali, że ta problematyka była już wcześniej obecna, ale wprowadzenie SOM dało nowy, mocny impuls do zajęcia się tym tematem. Czasami stanowiła też dla kadry temat do refleksji, czy na pewno wszystkie stosowane w placówkach metody wychowawcze są realizowane z poszanowaniem praw dzieci. Z kolei w organizacjach i klubach standardy zobowiązały instytucje do działań, które w przeciwnym razie nie byłyby realizowane wcale albo w ograniczonym wymiarze ze względu na niechęć lub opór członków i władz do podejmowania działań.

To jest taki jeden punkt, że trochę to zmotywowało wszystkich do myślenia, do zastanowienia się, tak. Do przeanalizowania swojego zachowania. Takiej trochę uważności. Ale to dotyczy nauczycieli. (SPP-2)

Taką korzyścią jest (...) naprawdę ogromną, znaczy że to jest bardzo dobra robota wprowadzanie tych standardów i jakby zainicjowanie wprowadzenia przez instytucje. Bo to naprawdę budzi mocną refleksję wszystkich z nas. Ludzie do tej pory, tak naprawdę wiedzieli tylko z telewizji. Natomiast jeżeli ja im to przedstawiam, a tą procedurę mam naprawdę dobrze zrobioną, i podajemy przykłady, rozmawiamy o tym, to naprawdę to daje mocno do myślenia. (PRZED-1)

Jakie główne korzyści pani widzi dla organizacji?

– Otwarcie rozmowy na te tematy. I to, że nie można już jej bagatelizować. My o tym wcześniej rozmawialiśmy, ale dzięki temu, że znowu prawnie weszło trochę mocniej, to fakt, że my o tym rozmawiamy, że to jest ważne, że to nie jest nasz wymysł, tylko to jest coś naprawdę ważnego. Gdyby jeszcze nie te absurdy, to już w ogóle byłoby super. (NGO-1)

Większa świadomość dzieci

Choć perspektywa dzieci niestety rzadko pojawiała się w narracjach badanych profesjonalistów, to niektórzy z nich dostrzegali pozytywną rolę standardów także w budowaniu świadomości dzieci i uwrażliwianie ich na problemy związane z zachowywaniem granic w stosunku do innych.

Więc na pewno plusem jest to, że znowu wzbudziliśmy czujność i rozmawiamy ze sobą o tym, i rozmawiamy z naszymi podopiecznymi, i one, przede wszystkim one, mają większą wiedzę. Bo jak my dorośli mieliśmy wiedzę i tylko jeszcze teraz jakby poprawiliśmy czujność na te wszystkie zagadnienia, to jest jedna rzecz, ale dzieciaki często nie wiedziały, a teraz widzę, i to widzę i po dzieciach, które chodzą do naszych ośrodków, i po swoim dziecku, które chodzi do szkoły, że one mają większą wiedzę i świadomość, i to uważam za duży plus. (DK-2)

Pamiętać należy, że standardy w większości przypadków odnoszą się również do relacji rówieśniczych, a także do kwestii bezpieczeństwa w sieci i cyberprzemocy. W ten sposób wprowadzanie SOM stało się stymulatorem prowadzenia działań profilaktycznych również na tym polu, jak w poniższym przykładzie jednego z domów dziecka.

To jest taki temat, że niby wszyscy wiedzą o co chodzi, ale jak jeden drugiego obrazi tam przez internet, prawda, na jakiejś tam platformie, no to oni tego też nie odbierali jako przemoc. Że tam jeden drugiego, coś tam mu napisał: „ty taki śmaki czy owaki”, albo skomentował w jakiś sposób jakieś zdjęcie. Dzieciaki tu otwierają oczy jakby tak ze zdziwienia bardzo, że to też jest na przykład podlega jakiejś karze, że tego nie wolno robić, że nie wolno nikogo poniżać, obrażać czy coś takiego. (DD-2)

Oddziaływanie na świadomość dzieci, było silniejsze tam, gdzie dzieci włączono w proces tworzenia standardów lub przynajmniej wychowawcy stworzyli przestrzeń do przedyskutowania wprowadzanych norm. W takich przypadkach standardy stanowiły okazję do refleksji i wzajemnej wymiany myśli, tak jak w przykładzie z jednej ze szkół ponadpodstawowych.

Trzeba było uszczegółowić i pogadać sobie na różne tematy, na przykład na utrwalanie wizerunku uczniów, udostępnianie, kiedy to jest możliwe, kiedy raczej się nie powinno. Generalnie wynikły z tego ciekawe rozmowy (śmiesz), to jest taka moja konkluzja, że normalnie nigdy byśmy się nad tym nie zastanawiali i byłaby wolna amerykanka. Tak, to usiedliśmy i pogadaliśmy o różnych rzeczach. (SPP-1)

Większa świadomość społeczna

Respondenci dostrzegali również ogólniejsze oddziaływanie SOM na świadomość społeczną. W badaniu pojawiły się opinie, że standardy pomagają uwrażliwić społeczeństwo na krzywdę doznawaną przez dzieci. Przypomnienie o SOM, stosowanie w praktyce działania instytucji w opinii badanych ma szansę przełamać zamykanie oczu na przemoc i uwrażliwiać. W tym kontekście nawiązywano też do historii Kamila z Częstochowy, która dała potoczną nazwę całej ustawie.

My mówimy o tym, że to co się wydarzyło z tym biednym Kamilkiem, bo to jest (...) tylko nagłośnione, a o wielu jeszcze nie wiemy. Że to nie jest bez kary. Bezkarne. Tym się trzeba zająć i o tym się głośno mówi. Ludzie nie chcą słuchać. Ludzie nie słuchają. Proszę mi uwierzyć. Nie chcą o krzywdzie [słuchać], może nie umieją rozmawiać. Ale czym będą dłużej słuchać, będą przypomniane te standardy ochrony małoletnich, to na pewno coś do nich dotrze. Dobrze, że to zostało nagłośnione. Dobrze. Dobrze, że one [standardy] zostały wdrożone. (...) One pomogły nam wszystkim. (PRZED-1)

Jeżeli my jako społeczeństwo będziemy świadomi, będziemy przygotowani, będziemy też potrafili korzystać z różnych narzędzi i wzajemnie się w tym wspierać i wzmacniać, to

będziemy razem tworzyć lepsze społeczeństwo i bardziej bezpieczne dla naszych dzieciaków. I myślę sobie, że to jest kierunek, który myśmy obrali i który fajnie działa. (NGO-1)

Respondenci często zwracali uwagę na to, że w rok po przyjęciu ustawy i pół roku po wprowadzeniu wiążącego obowiązku posiadania SOM dla wielu instytucji są to ciągle nowe mechanizmy, a nowość budzi u wielu naturalny opór. Jedna z respondentek użyła metafory, że musimy się jeszcze „przespać” z tą zmianą. Inna, zapytana o przyszłość standardów, prognozowała, że z roku na rok, w miarę dochodzenia nowych pracowników, standardy będą traktowane jako coś naturalnego.

Co się będzie dalej działo z tą ustawą i z tymi standardami. Czy one mają jakąś przyszłość? Czy w jakimś kierunku to się może rozwinąć?

– Myślę, że to się rozwinie. W końcu ludzie też się trochę oswoją z tym i nie będą tego traktować jako coś, [co robię] bo muszę to zrobić. Tylko ta świadomość się zwiększa z roku na rok. Myślę, że [świadomość] dotycząca przemocy się zwiększa. Więc to będzie ewoluować i ludzie stwierdzą, że to jest ważne. Jakby, nie będą tego traktować jako przymus, tylko jako coś, co jest ważne i (...) naturalne, że tak trzeba. (SZ-1)

Uporządkowanie procedur

Innym wątkiem, który pojawiał się w wypowiedziach, była pozytywna rola standardów w uporządkowaniu kwestii związanych z zasadami relacji między dziećmi i personelem i zgłaszaniem podejrzeń.

Te standardy, mogę powiedzieć, bardzo uporządkowały takie kwestie, ogólne zasady pedagogiki w zakresie bezpiecznych relacji personelu i w relacjach z dzieckiem, i dziecka z dzieckiem. To wiele nam uporządkowało spraw. (PRZED-2)

Uspójnianie dotyczyło też języka, którym posługują się profesjonaliści. W innych wywiadach pojawiał się także wątek różnic w definiowaniu przemocy, powodujący odmienne podejście do podobnych sytuacji. Jako pozytywną zmianę oceniano więc konieczność sformułowania lub uzgodnienia w gronie danej placówki definicji przemocy.

Na pewno pozytyw jest taki, że szerzej, w szerszym gronie rozmawiamy o tym, gdzie zaczyna się to krzywdzenie. Trochę zredefiniowaliśmy sobie, uspójniliśmy co i jak się nazywa.

– W sensie?

– W sensie pojęć, nazewnictwa całej nomenklatury dotyczącej krzywdzenia i przemocy. To jest ważne. (SPP-1)

Wreszcie, uzgadnianie dotyczy samych norm obowiązujących w instytucji i tego, które zachowania są dopuszczalne, a które nie. Dla niektórych profesjonalistów, w szczególności pedagogów, te granice wydają się oczywiste i niewymagające kodyfikacji, jednak respondenci przyznawali, że potrzeba opracowania standardów uwidacznia różnice w podejściach i pozwala doprecyzować granice dopuszczalnych metod.

I trzeba, żeby istniały takie różne zasady normujące pewne zachowania, bo nie wszystko, co jest dla mnie oczywiste, jest te oczywiste dla drugiej, trzeciej, piątej czy dwudziestej osoby pracującej ze mną. I nam się wydaje, że już jest oczywiste, że dziecka nie można krzywdzić, nawet w sposób jakiś taki słowny. No ale nie dla wszystkich jest to takie oczywiste. I te normy muszą być, wydaje mi się, że to jest... Owszem, wcześniej też mieliśmy swój regulamin, procedury, tam były prawa dzieci. Wiadomo, że to też było, ale nie w takim stopniu, nie tak rozbudowane. Teraz wydaje mi się, że jest po prostu korzystniej, jakby patrząc od strony bezpieczeństwa dzieci. (DD-2)

Wzmocnienie reagowania

Standardy nie tylko podniosły świadomość dotyczącą problemu przemocy wobec dzieci, ale też w dużym stopniu uprawomocniły reagowanie na przemoc w instytucjach. Wydaje się, że są szczególnie cennym narzędziem prawnym i regulacyjnym dla osób, które chcą walczyć o prawa dzieci.

Czy są rady pedagogiczne, czy są rady rodziców, są spotkania z rodzicami, ja (...) mówię im, że ja mam [standardy], że jak będą takie sytuacje, to się nie zawaham. Także one mi pomogły w tym, że gdzieś tam ja to głośno o tym mówię, że ja mam je pod ręką. Ja mam bardzo dużo praw w tym momencie, żeby uruchomić jakiegokolwiek procedury związane z tym. I gdzieś tam z tyłu: „Bójcie się, bądźcie czujni, bo ja, ja mam tą władzę w tym momencie i mogę coś zrobić”. (PRZED-1)

Wzmocnienie reagowania jest szczególnie ważne w instytucjach i środowiskach, które dotychczas nie zajmowały się problemem krzywdzenia dzieci tam, gdzie dotąd był to ukryty problem społeczny. Impuls, jaki stanowiły procedury związane z wprowadzaniem SOM, pozwoliły wyciągnąć te kwestie na światło dzienne, tak jak w przypadku historii przytaczanej przez bibliotekarkę z małego miasta. Cytat ten wyraża też przekonanie, że istnienie standardów może mieć potencjał odstraszący w odniesieniu do sprawców przemocy.

Myślę, że ma [to] sens. Bo to jest też często taka milcząca zgoda w takich małych miejscowościach. I być może dzięki standardom ta dziewczynka [doświadczająca przemocy domowej] ma założoną Niebieską Kartę

- Czyli jakoś wzrasta świadomość też dzięki standardom?

- Świadomość też... I mam też nadzieję, że w krzywdzicielach wzrasta obawa, że zostaną wykryci. (BIB-2)

Podsumowanie

Choć niektóre regulacje wynikające z ustawy w opinii badanych wymagają doprecyzowania lub rozwinięcia, to samo rozwiązanie zostało przez badanych ocenione pozytywnie. Jako główne korzyści funkcjonowania SOM pracownicy instytucji prowadzących działalność na rzecz dzieci wskazali zwiększenie świadomości społecznej w zakresie bezpieczeństwa dzieci i rozwój kultury reagowania na przemoc. Wprowadzenie SOM nie tylko uruchomiło debatę publiczną na temat bezpieczeństwa dzieci, ale także wzbudziło refleksję w tym zakresie wewnątrz konkretnych placówek pracujących z dziećmi. Ponadto nowe regulacje dały placówkom większe możliwości reagowania, procedowania oraz zgłaszania przemocy zarówno w środowisku rodzinnym, jak i instytucjonalnym. Według badanych SOM wyposażyły dyrektorów placówek w lepsze narzędzia związane ze stawianiem wymagań i egzekwowaniem konsekwencji wobec nieodpowiednich zachowań osób pracujących z dziećmi. Nowy instrument prawny stworzył też przestrzeń dla edukacji personelu w tematyce bezpieczeństwa dzieci – zarówno w kwestii ich osobistego postępowania, jak i profilaktyki krzywdzenia w środowisku rówieśniczym.

Wprowadzenie SOM okazało się wyzwaniem szczególnie dla niewielkich instytucji, które nie posiadają stałej obsługi prawnej oraz nie funkcjonują w ramach żadnej sieci organizacji o podobnym profilu. Nowe przepisy są dla nich wyzwaniem administracyjnym zarówno na etapie wdrażania, jak i późniejszej obsługi z uwagi na ograniczone możliwości kadrowe. Brak szczegółowych wytycznych związanych ze specyfiką i profilem działania różnorodnych instytucji budzi wśród osób odpowiedzialnych za SOM obawy i wątpliwości. Ponadto szczególną trudność stanowi postępowanie zgodnie z SOM, czyli podejmowanie interwencji w sprawach doświadczania przemocy przez dzieci w małych społecznościach z obawy na konsekwencje społeczne. Część badanych wskazywała także, że oprócz poprawy reagowania wewnątrz instytucji konieczne jest usprawnienie koordynacji i współpracy pomiędzy różnymi

instytucjami i służbami reagującymi na krzywdzenie dzieci, tak aby interwencje były skuteczne i zapewniały dzieciom realną pomoc.

Wnioski i rekomendacje

Wyniki badań przeprowadzonych wśród przedstawicieli różnorodnych instytucji pracujących z dziećmi wskazują na wiele pozytywnych konsekwencji wprowadzenia SOM. Już po roku można zauważyć, że nowy instrument prawny wspiera instytucje w tworzeniu bezpiecznego środowiska dla dzieci, w tym profilaktyki oraz reagowania na przypadki krzywdzenia. W początkowym okresie obowiązywania przepisów dostrzegano utrudnienia proceduralne i praktyczne, które odbiły się echem również w debacie publicznej. Dotyczyły one przede wszystkim niejasności w zakresie interpretacji prawa wprowadzającego wymogi weryfikacji pracowników, współpracowników oraz wolontariuszy w placówkach, instytucjach i organizacjach pracujących z dziećmi. Ogólny odbiór jest jednak pozytywny. Osoby zaangażowane we wdrażanie SOM w instytucjach, które wzięły udział w badaniu, dostrzegają konieczność poprawy bezpieczeństwa dzieci i reagowania na przypadki przemocy. W opinii badanych zwiększyła się wiedza personelu placówek na temat procedur interwencji, które zostały stworzone lub uzupełnione. Przepisy wprowadziły też nowy w wielu instytucjach element bezpieczeństwa dzieci dotyczący reagowania na potencjalne krzywdzenie przez dorosłych w samych instytucjach. Przeprowadzone badanie pokazało, że nowe przepisy uprawomocniają reagowanie na takie przypadki. Badanie ujawniło także bariery wdrażania SOM, wśród których szczególnie trzeba podkreślić kulturowo zakorzenione obawy i trudności. Dotyczą one interweniowania w przypadkach przemocy w rodzinie oraz reagowania na przypadki naruszenia dobra dziecka przez dorosłych wewnątrz instytucji, związane są również z niedocenianiem dzieci jako wiarygodnych świadków zgłaszających krzywdzenie.

W badaniu zidentyfikowano także bariery natury „biurokratycznej”. Wskazywano, że SOM stanowiły kolejne obciążenie, z którym wiązała się konieczność prowadzenia nowej dokumentacji, tworzenia wewnętrznych regulacji, interpretowania niejasnego prawa. Ogólnie, w początkowym okresie funkcjonowania nowych przepisów, instytucje i organizacje skoncentrowały się na prawidłowym, zgodnym z prawem, wdrożeniu, czyli stworzeniu dokumentów, które byłyby poprawne pod względem formalnym oraz – w przypadku części badanych placówek – dostosowane do charakteru działania. Badanie pozwala sformułować wniosek, że choć istnieją instytucje, w których wprowadzenie w życie standardów przebiegło w sposób modelowy, to w części z nich przepisy wdrożono mechanicznie, poprzez skopiowanie wzoru

standardów, przy niewielkim wysiłku ich dostosowania do specyfiki instytucji. Było to związane nie tylko z relatywnie krótkim czasem przewidzianym przez ustawodawcę na wdrożenie, ale również z niewystarczającymi zasobami kadrowymi.

Same przepisy ustawy o ochronie małoletnich również wymagają dalszych prac, tak by jej zapisy były jasne i precyzyjne dla szerokiego grona odbiorców oraz odpowiadały specyfice placówek o różnych profilach działalności. Szczególnie doprecyzowania wymagają przepisy dotyczące weryfikacji w KRK i RSPTS personelu pracującego z dziećmi. Kluczowe jest także usprawnienie wymiany informacji i współpracy pomiędzy instytucjami i służbami, które są odpowiedzialne za bezpieczeństwo dziecka doświadczającego krzywdzenia.

Na podstawie przeprowadzonego badania pośrednio można wnioskować, że w części instytucji wdrożenie standardów miało fasadowy charakter, a ich realne zaimplementowanie wymaga dalszych prac w placówkach objętych ustawą. Powinny one być wspierane przez instytucje odpowiedzialne za kształtowanie polityk i kontrolę oraz organizacje pozarządowe specjalizujące się w przeciwdziałaniu przemocy, tak aby bezpieczeństwo dzieci i ochrona przed przemocą uzyskały odpowiednią rangę w codziennym działaniu, a szkodliwe mity na temat standardów zostały obalone. Kluczowe jest przy tym przekonanie kierownictwa placówek, że warto ponieść wysiłek wprowadzania zmian związanych ze zwiększaniem bezpieczeństwa dzieci i reagowaniem na przemoc. Aby jednak te zmiany działały, instytucje nadzorujące muszą rozumieć istotę SOM, tak aby sankcje za niewystarczające przestrzeganie prawa nie zastąpiły wspierania placówek w kształtowaniu kultury reagowania na przemoc.

Zmiany społeczne związane z budowaniem świadomości w kwestii bezpieczeństwa dzieci oraz kultury reagowania na przemoc są procesem długotrwałym i wymagającym wielowymiarowego działania. Wprowadzenie przepisów prawnych to krok w stronę poprawy bezpieczeństwa dzieci, a także wzmacniania uważności wobec dzieci: ich doświadczeń, przeżyć, potrzeb, a zwłaszcza trudności. Wprowadzone zmiany prawne były szeroko dyskutowane w przestrzeni publicznej, co powoduje, że temat bezpieczeństwa dzieci staje się bardziej widocznym i istotnym społecznie. Cały czas jednak konieczne jest dalsze usprawnianie ram prawnych dotyczących ochrony dzieci oraz szeroka edukacja kluczowych instytucji i osób pracujących bezpośrednio z dziećmi.

E-mail głównego autora: joanna.kopycka@fdds.pl

Bibliografia

- Abela, A., Devaney, C., Kojan, B., Kotzeva, T., Arsic, J., Wilson, S. (2024). The meaningful participation of children in matters that affect them: Child participation in the context of child protection across five European countries. *Children and Youth Services Review*. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2024.107746>
- Adell, F. (2023). *Key challenges for safeguarding and child protection in the English school-United Kingdom*. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.17391.41127>
- Baginsky, M., Driscoll, J., Manthorpe, J., Purcell, C. (2019). Perspectives on safeguarding and child protection in English schools: the new educational landscape explored. *Educational Research*, 61, 469–481. <https://doi.org/10.1080/00131881.2019.1677167>
- Goldman, P., Bakermans-Kranenburg, M., Bradford, B., Christopoulos, A., Ken, P., Cuthbert, C., Duchinsky, R., Fox, N., Grigoras, S., Gunnar, M., Ibrahim, R., Johnson, D., Kusumaningrum, S., Agastya, N., Mwangangi, F., Nelson, C., Ott, E., Reijman, S., Van IJzendoorn, M., Zeanah, C., Zhang, Y., Sonuga-Barke, E. (2020). Institutionalisation and deinstitutionalisation of children 2: policy and practice recommendations for global, national, and local actors. *The Lancet. Child & Adolescent Health*, 4, 606–633. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(20\)30060-2](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(20)30060-2)
- Katana, K., Masłowska, P. (2022). *Standardy ochrony dzieci jako prawny obowiązek placówek opiekuńczych i edukacyjnych w krajach pozaeuropejskich* (Opinie i ekspertyzy, OE415). Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji, Kancelaria Senatu.
- Kwaśniewska-Sadkowska, A., Podlewska, J. (2022). *Standardy ochrony dzieci jako prawny obowiązek placówek opiekuńczych i edukacyjnych w prawie krajów europejskich* (Opinie i ekspertyzy, OE414). Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji, Kancelaria Senatu.
- McTavish, J., Kimber, M., Devries, K., Colombini, M., MacGregor, J., Wathen, N., MacMillan, H. (2019). Children's and caregivers' perspectives about mandatory reporting of child maltreatment: a meta-synthesis of qualitative studies. *BMJ Open*, 9. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2018-025741>
- Morrissey, B., Keating, S., King, F. (2024). Enacting a child safety education programme in special education contexts. *Children and Youth Services Review*. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2024.107735>
- Schwab-Reese, L., Albright, K., Krugman, R. (2022). Mandatory Reporting „will Paralyze People” or „Without it, People Would not Report”: Understanding Perspectives from Within the Child Protection System. *Child & Youth Care Forum*, 52, 139–156. <https://doi.org/10.1007/s10566-022-09676-y>

- Tomanek, P. (2017). Artykuł: „Poniżająca przemoc” czy „wychowawczy klaps”? Dyskursy na temat stosowania kar fizycznych wobec dzieci i ich ustawowego zakazu w Polsce. *Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 16(4), 9–34.
- Vivien, B., TonbieYabefa, A., Nkiruka, A. (2024). The Legal Implications of Child Protection and Safeguarding Policies: A Nigerian Perspective. *International Journal of Social Science and Human Research*. <https://doi.org/10.47191/ijsshr/v7-i09-24>
- Wójcik, S., Szumił, S. (2023). Skala i uwarunkowania przemocy domowej wobec dzieci i wiktyimizacji pośredniej – wyniki Diagnozy przemocy wobec dzieci w Polsce 2023. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 22(4), 12–36.
- Wójcik, S., Makaruk, K., Kopycka, J., Szotańska, J., Organista, N. (2024). *Przemoc wobec dzieci w sporcie. Pełny raport z badań ilościowych*. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.
- Wójcik S., Kopycka J., Szotańska J. (2025). *Wdrażanie Standardów Ochrony Dzieci w Polsce. Raport z wyników badań*. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich (Dz.U z 2024 r., poz. 1802).
- Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 1304).

Opportunities and Challenges in the Implementation of the Child Safeguarding Standards: Findings from a Qualitative Study

The article presents the results of a qualitative study aimed at identifying the opportunities and challenges related to the implementation and functioning of the Child Safeguarding Standards in various institutions working with children. As part of the research, 22 in-depth interviews were conducted with persons responsible for implementing the Standards in educational, childcare, medical, religious, cultural, and non-governmental institutions. The main challenge identified by the respondents concerns the insufficient knowledge about the Standards, including the lack of specific guidelines tailored to the unique operational context of different types of institutions. Other difficulties mentioned in the context of developing and applying the new legal regulations include communication with children through remote contact channels, maintaining appropriate physical contact with young children, and addressing administrative burdens. Among the main benefits of introducing the legal requirement to adopt the Standards for the Protection of Minors, the interviewees pointed to the increased social awareness of child abuse prevention through staff education and the establishment of clear procedures for responding to suspected cases of violence against children. A key conclusion emerging from the study is that the implementation of new legal frameworks contributes to strengthening a culture of responsiveness to violence, enhancing child protection practices, and fostering broader public recognition of this issue among students, parents, and institutional staff.

Keywords:

Child Safeguarding Standards; legal protection of children; child safety; institutions working with children

Cytowanie:

Kopycka, J., Szotańska, J., Wójcik, Sz. (2025). Szanse i wyzwania związane z wdrażaniem Standardów Ochrony Małoletnich. Wnioski z badania jakościowego. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 24(4), 63–88.

Artykuł jest dostępny na licencji *Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska*.

Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości

Standardy Ochrony Małoletnich w ośrodkach kuratorskich jako skuteczne narzędzie ochrony dzieci przed krzywdzeniem

Małgorzata Wojciechowska^a , Mateusz Korzeniowski^b

^a Instytut Ekspertyz Sądowych im. Prof. dra Jana Sehna,

^b Ministerstwo Sprawiedliwości

Artykuł omawia wprowadzone ustawą o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich Standardy Ochrony Małoletnich (SOM). Wskazano przepisy ustawy, które tworzą katalog szczególnych środków ochrony małoletnich. Dalej omówiono ideę wdrożenia Standardów Ochrony Małoletnich i zasady, jakie muszą one spełniać zgodnie z wymogami ustawodawcy. Wskazano, iż istnieje katalog uniwersalnych zasad właściwego traktowania dzieci przez dorosłych opiekunów, mających swe źródło w Konwencji o prawach dziecka. Dalej wyjaśniono przepisy i zasady funkcjonowania ośrodków kuratorskich, które – z racji prowadzonej tam działalności wychowawczej, terapeutycznej, profilaktycznej i kontrolnej – zaliczają się do podmiotów ujętych w art. 22b ustawy o ochronie małoletnich. W ostatnim rozdziale omówiono trudności i wyzwania rozwojowe, z jakimi mierzą się nieletni, i wyjaśniono szczególną rolę SOM w ośrodkach kuratorskich – i to zarówno od strony zabezpieczenia ich praw i bezpieczeństwa w kontakcie z dorosłymi opiekunami oraz innymi wychowanymi, jak i zabezpieczenia osób dorosłych oraz innych wychowanków przed zachowaniami nieletnich. Z tej perspektywy wskazano najistotniejsze elementy, które powinny znaleźć się w Standardach Ochrony Małoletnich w ośrodkach kuratorskich.

Słowa kluczowe:

Standardy Ochrony Małoletnich; ośrodki kuratorskie; nieletni; prawa dziecka

1. Wstęp

Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw była ustawą nowelizującą, która zmieniła m.in. Ustawę z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym, w tym także jej tytuł, dodając drugi człon „o ochronie małoletnich” (Dz.U. z 2024 r., poz. 560, 1228, dalej: ustawa o ochronie małoletnich). Nowelizacja wprowadziła zatem rozszerzenie przedmiotu pierwotnej ustawy na „ochronę małoletnich”, co jednocześnie podkreśliło kompleksowy charakter zmian mających na celu zapewnienie dzieciom bezpieczeństwa (Druk sejmowy nr 3309). Obok szczególnych środków ochrony przed przestępczością seksualną wprowadzono katalog szczególnych środków ochrony małoletnich, którymi są:

1. ocena prawdopodobieństwa ponownego popełnienia przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę małoletniego;
2. Standardy Ochrony Małoletnich;
3. analiza zdarzeń, w wyniku których małoletni na skutek działania rodzica albo opiekuna prawnego lub faktycznego poniósł śmierć lub doznał ciężkiego uszczerbku na zdrowiu;
4. Krajowy Plan Przeciwdziałania Przemocy na Szkodę Małoletnich oraz Krajowy Plan Przeciwdziałania Przestępstwom Przeciwko Wolności Seksualnej i Obyczajności na Szkodę Małoletnich;
5. kontrola wykonywania obowiązków, o których mowa w art. 21 oraz art. 22b ustawy o ochronie małoletnich.

Artykuł 21 wskazanej ustawy nakłada na pracodawców i innych organizatorów w zakresie działalności związanej z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, świadczeniem porad psychologicznych, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich, lub z opieką nad nimi oraz osób zatrudnianych i dopuszczanych do takiej działalności przed nawiązaniem z tą osobą stosunku pracy lub przed dopuszczeniem osoby do innej działalności związanej ze wskazanymi wyżej obszarami obowiązek uzyskania informacji, czy jej dane są zamieszczone w rejestrze z dostępem ograniczonym lub w rejestrze osób, w stosunku do których Państwowa Komisja ds. przeciwdziałania wykorzystaniu seksualnemu małoletnich poniżej lat 15 wydała postanowienie o wpisie w rejestrze. Ponadto przed zatrudnieniem osoba taka ma obowiązek przedłożenia pracodawcy lub innemu organizatorowi informacji z Krajowego Rejestru Karnego w zakresie przestępstw określonych w rozdziale XIX i XXV Kodeksu karnego, w art. 189a

i art. 207 Kodeksu karnego oraz w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. z 2023 r., poz. 1939), lub za odpowiadające tym przestępstwom czyny zabronione określone w przepisach prawa obcego. Ubiegający się o zatrudnienie lub prowadzenie omawianej działalności cudzoziemcy przedkładają pracodawcy lub innemu organizatorowi informację z rejestru karnego państwa obywatelstwa uzyskiwaną do celów działalności zawodowej lub wolontariackiej związanej z kontaktami z dziećmi (szerzej obowiązki nałożone na obywateli państw innych niż Polska omawiają przepisy art. 21 ustawy o ochronie małoletnich w ust. 4–9).

Standardy Ochrony Małoletnich znajdują się w rozdziale 4b ustawy o ochronie małoletnich. Zawarty tam art. 22b nakłada obowiązek wprowadzenia tych standardów na każdy podmiot zarządzający placówką oświatową, opiekuńczą, wychowawczą, artystyczną, medyczną, sportową, religijną, turystyczną, do której uczęszczają, w której przebywają lub mogą przebywać małoletni, na organizatorów działalności o takim charakterze, a także organizatorów działalności związanej z rozwijaniem zainteresowań przez małoletnich, podmiot prowadzący usługi noclegowo-hotelarskie oraz turystyczne. Ten szczególny środek oznacza, że wszystkie wyżej wymienione placówki lub prowadzący wymienione w nim typy działalności muszą posiadać ustalone procedury ochrony małoletnich przed krzywdzeniem. Aby spełnić wymogi ustawowe i zrealizować cel, który przyświecał ich wprowadzeniu, standardy muszą obejmować zarówno środki o charakterze profilaktycznym, jak i interwencyjnym, procedury zawiadamiania właściwych organów oraz natychmiastowej pomocy skrzywdzonemu, jego bliskim (o ile nie są krzywdzicielami), a także, jeżeli sytuacja tego wymaga, wsparcie otoczenia.

Standardy ochrony dzieci obejmują zarówno aspekty uniwersalne, takie same bez względu na typ podmiotu, zdefiniowanego w art. 22b ustawy o ochronie małoletnich, jak i aspekty specyficzne dla poszczególnych miejsc. Na stronach Ministerstwa Sprawiedliwości dostępne są wytyczne do standardów dla rozmaitych rodzajów placówek (Ministerstwo Sprawiedliwości, 2024), co stanowi ogromną pomoc w dostosowaniu standardów ochrony dzieci do specyfiki danego podmiotu. Także organizacje pozarządowe, jak np. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, publikuje liczne materiały pomocnicze w formie dokumentów oraz nagrań audiowizualnych, dotyczące zasad opracowania standardów (Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, 2024).

Ustawodawca miał świadomość, że w standardach tworzonych w placówkach lub miejscach, gdzie małoletni przebywają regularnie lub czasowo oraz mają styczność z innymi małoletnimi, muszą także znaleźć się wymogi dotyczące bezpiecznych relacji między małoletnimi, a w szczególności zachowania niedozwolone, ponadto zasady właściwego korzystania z urządzeń elektronicznych z dostępem

do internetu, procedury ochrony dzieci przed treściami szkodliwymi w internecie oraz utrwalonymi w innej formie. Jest to istotne dlatego, iż małeoltni mogą w sposób znaczący różnić się wiedzą na powyższe tematy bądź mieć wykształcone nieprawidłowe lub wprost szkodliwe nawyki, które należy skorygować. Dlatego personel placówek, w których mają obowiązywać Standardy Ochrony Małoletnich, powinien opracować je wspólnie z małoletnimi podopiecznymi lub wychowankami, a także z ich rodzicami lub opiekunami. Ta współpraca ma mieć dla wszystkich wskazanych stron walor edukacyjny, zapewnić zrozumiałość standardów dla dzieci i być napisana prostym, dostosowanym do nich językiem. Standardy powinny być przygotowane także w wersjach skróconych, w tym rysunkowych, przyjaznych dla najmłodszych odbiorców.

Należy mieć na uwadze, że zgodnie z art. 23b ustawy o ochronie małoletnich za niewykonanie obowiązku wprowadzenia Standardów Ochrony Małoletnich grozi kara grzywny do 250 zł lub kara nagany, natomiast w razie ponownego stwierdzenia niewykonania obowiązku osoba odpowiedzialna podlega karze grzywny nie niższej niż 1000 zł. Niezależnie od powyższego, kluczowe jest zrozumienie celu ustawy, jakim jest ochrona dzieci przed krzywdzeniem. Zapewnienie osobom poniżej 18. roku życia bezpieczeństwa leży w interesie całego społeczeństwa i to organy władzy publicznej są odpowiedzialne za tworzenie regulacji, które mają służyć skutecznej ochronie dzieci przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją¹. W tym sensie przepisy ustawy o ochronie małoletnich nie tylko wprowadzają szczególne środki ochrony dzieci, ale też mają dwojaki cel edukacyjny – wzbudzenie w społeczeństwie potrzeby reagowania na wszelkie przejawy krzywdzenia dzieci, a także uczenie dzieci zasad bezpiecznych relacji oraz rozpoznawania, gdy inne osoby (zarówno rówieśnicy, jak i osoby dorosłe) zachowują się wobec nich w sposób nieprawidłowy i naruszający ich granice fizyczności lub intymności.

2. Zasady właściwego traktowania dzieci przez dorosłych opiekunów

Wśród wspomnianych wyżej, uniwersalnych aspektów Standardów Ochrony Małoletnich są te związane z określonym postępowaniem wobec dzieci przez osoby pracujące w danej placówce. Wynikają one z zasad nacechowanego szacunkiem równego traktowania bez względu na posiadanie przez nie cech związanych z ich

---

1 Por. art. 72 Konstytucji RP, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970780483> (dostęp: 29.10.2025 r.).

wiekem, pochodzeniem narodowym i etnicznym, statusem społecznym, sytuacją rodzinną, językiem, jakim się posługują, wyglądem, przekonaniami, wyznawanym systemem wartości czy religią (lub postawą ateistyczną), orientacją seksualną, ich stanem zdrowia i ewentualnymi specjalnymi potrzebami, jakie z niego wynikają (niepełnosprawnością intelektualną, niepełnosprawnością ruchową, całościowymi zaburzeniami rozwoju itp.). Żadna z tych cech nie powinna wpływać na to, czy i na ile dzieciom okazuje się troskę o ich dobro i prawidłowy rozwój, szacunek dla ich ewentualnej inności czy sposobu spostrzegania sytuacji lub reagowania, wynikających z bycia osobą niepełnoletnią. Traktowanie dziecka z szacunkiem oznacza oferowanie mu należytej uwagi, nielekceważenie jego potrzeb, opinii, oczekiwań, unikanie narzucania mu własnej perspektywy i ocen danej sytuacji (Hernandez, 2024; *Konwencja o prawach dziecka*, 1989). Niewłaściwym traktowaniem dziecka jest także wyřęczanie go w rozmaitych czynnościach, do wykonania których ma ono kompetencje, bądź stosowanie nad nim nadzoru, wykraczającego poza niezbędny zakres. W sytuacjach, gdy dziecko potrzebuje pomocy w czynnościach samoobsługowych lub higienicznych, wynikających z jego wieku lub wyzwań rozwojowych, należy tej pomocy udzielić w sposób jak najmniej ingerujący w jego prywatność, unikając takiego postępowania, które spowoduje, że będzie ono odczuwało dyskomfort, czuło się upokorzone lub narazi je to na wyśmiewanie przez inne dzieci. Jednocześnie, zgodnie z wymogami standardów, o wykonywaniu tych czynności powinny wiedzieć inne osoby z personelu, tak by zachować możliwość kontroli ich przebiegu. Wskazane jest także, by zakres i przebieg tej pomocy był uprzednio omówiony z opiekunami prawnymi lub opiekunami faktycznymi dziecka.

W komunikacji z każdym dzieckiem istotne jest dostosowywanie sposobu mówienia do jego możliwości rozwojowych – język musi być dla niego zrozumiały, przystępny, pozbawiony skomplikowanej terminologii. Jeżeli w przypadku danego dziecka jest to uzasadnione, należy pomóc mu w rozmowie poprzez skorzystanie ze wsparcia tłumacza języka obcego lub tłumaczy z zakresu komunikacji wspomagającej lub alternatywnej (Borzęcka, 2016; Jankosz, 2017; Pilch, Duda, 2024). Jednocześnie komunikacja z dzieckiem powinna dawać mu przestrzeń do swobodnych wypowiedzi, wyrażenia swoich oczekiwań, a także sprzeciwu bez wygłaszania przez osoby dorosłe komentarzy i ocen, które może ono odebrać jako lekceważące, wartościujące i spowodować, iż wycofa się ono z kontaktu. Należy pamiętać, że zaufanie buduje się w sytuacjach neutralnych, codziennych, co zwiększa prawdopodobieństwo, że w razie wystąpienia problemów (np. doświadczenia przez dziecko jakiejś formy przemocy) dziecko zwróci się o pomoc do osoby dorosłej.

Istnieją także pewne uniwersalne zasady dotyczące przyjmowania dziecka do placówki, instytucji, organizacji itp., prowadzącej działalność zdefiniowaną w art. 22b ustawy o ochronie małoletnich. Każde dziecko przy przyjęciu powinno otrzymywać – w sposób dla niego zrozumiały i dostosowany do jego możliwości poznawczych – informację o panujących w tym miejscu zasadach, a także o jego prawach i obowiązkach oraz o możliwościach uzyskania pomocy. Dziecko powinno także zostać poinformowane, czym skutkuje naruszanie panujących zasad bądź zachowanie niezgodne z normami. Należy się przy tym upewnić, że wszystkie te informacje były dla niego zrozumiałe, a także umożliwić mu zadanie pytań lub zgłoszenie wątpliwości. Bardzo istotne jest, by podopieczny danej placówki zrozumiał, w jaki sposób powinien się zachować, jeśli znajdzie się w sytuacji, którą odbierze jako zagrożącą jego bezpieczeństwu, lub będzie świadkiem zdarzeń, które w jego ocenie są niebezpieczne dla innych. Powinien także wiedzieć, jakie zachowania mogą zostać ocenione jako naruszające granice prywatności innych osób, jakie zachowania rozumiemy jako krzywdzące, sprawiające ból lub cierpienie fizyczne bądź psychiczne.

W Standardach Ochrony Małoletnich dla każdego rodzaju placówki, instytucji lub organizacji powinny być także opisane zachowania niedopuszczalne wobec dzieci ze strony personelu. Dla większości osób dorosłych są one zapewne oczywiste i może się wydawać, iż przez to zbędne do zdefiniowania. Należy jednak mieć na względzie, że SOM mają mieć także walor edukacyjny zarówno dla osób dorosłych, w tym opiekunów dzieci, którzy z szeregu powodów mogą nie znać określonych zasad postępowania, jak i dla dzieci, które – np. z powodu rozmaitych nieprawidłowości opiekuńczo-wychowawczych i zaniedbań środowiskowych (Cudak, 2011, Arczewska, 2019) – mogą nie wiedzieć, iż pewne zachowania osób dorosłych są niedopuszczalne. Ujęcie w Standardach Ochrony Małoletnich katalogu zachowań, jakich osoby dorosłe nie mogą się wobec nich dopuszczać, ma także walor prewencyjny, czyli ma za zadanie ograniczenie stosowania argumentu o braku wiedzy o nieprawidłowości danych zachowań jako formy tłumaczenia np. stosowania kar cielesnych.

Niedopuszczalne ze strony osób dorosłych wobec dzieci są wszelkie zachowania, które mają na celu ich zawstydzenie, upokorzenie, deprecjonują je bądź są jakąkolwiek inną formą przemocy psychicznej, fizycznej, wykorzystywania lub wyzyskiwania seksualnego. W związku z tym w SOM niezbędne jest opisanie tego, czym jest niewłaściwy lub niestosowny kontakt fizyczny z dzieckiem, a jaki jest dopuszczalny. Jednocześnie trzeba mieć na uwadze, że rozmaite typy podmiotów, zdefiniowanych w art. 22b ustawy o ochronie małoletnich, muszą dostosować te zasady do charakteru i rodzaju placówki lub prowadzonej działalności (na co wskazuje art. 22c cytowanej ustawy), gdyż z jej specyfiki będą wynikały pewne szczególne sytuacje,

które należy uwzględnić w opracowywanych standardach (np. inne zasady kontaktu z dzieckiem zostaną opisane w żłobkach, a inne w placówkach, do których uczęszczają nastolatki; inne granice dopuszczalnego kontaktu fizycznego istnieją w instytucjach opiekuńczo-wychowawczych, a inne np. na oddziałach szpitalnych, gdzie może pojawić się konieczność ograniczenia swobody ruchu dziecka czy narzucenia mu zjedzenia posiłku nawet w formie przymusowego karmienia).

Należy podkreślić, gdyż jest to częstym obszarem nieporozumień i wątpliwości, że Standardy Ochrony Małoletnich nie zakazują dotykania dzieci. Są natomiast pewne zasady bezpiecznego dotyku, których trzeba przestrzegać. Przede wszystkim dopuszczalny jest kontakt fizyczny wynikający z potrzeby lub inicjatywy dziecka, a nie osoby dorosłej. Opiekun może zainicjować kontakt fizyczny z dzieckiem, który ma na celu udzielenie mu pomocy w czynnościach samoobsługowych lub higienicznych, uspokojenie go, doraźne zabezpieczenie go przed zagrożeniem bądź powstrzymanie przez nieprawidłowymi zachowaniami, którymi może wyrządzić szkodę sobie lub innym. Wskazane jest, by do kontaktu fizycznego dochodziło w obecności innych osób, a następnie, by ta sytuacja została opisana w notatce lub sprawozdaniu (Rzecznik Praw Dziecka, 2024).

Z kolei niedopuszczalne są wszelkie zachowania mogące mieć podtekst seksualny, jak zachowywanie się w sposób prowokacyjny seksualnie bądź wprost – nawiązywanie relacji o charakterze seksualnym z małoletnim. Nie można także uczestniczyć ani nie reagować w sytuacji, gdy zdobędzie się wiedzę o tym, że samo dziecko bierze udział w jakichkolwiek nielegalnych czynnościach. Niedopuszczalne jest podawanie dziecku leków, alkoholu i wszelkich innych środków psychoaktywnych. Dla zapewnienia przejrzystości relacji z dzieckiem należy dbać o to, by nie utrzymywać z nim tego typu kontaktów, które nie mogą być monitorowane przez inne osoby. Są to np. sytuacje goszczenia dziecka we własnym domu bądź utrzymywania z nim prywatnych kontaktów poza czasem i miejscem pracy oraz poza zakresem usług świadczonych przez placówkę, do której uczęszcza. Należy unikać korzystania z prywatnych kanałów komunikacji, jak telefon niebędący własnością placówki czy osobiste komunikatory internetowe. Od zasady tej istnieje jeden wyjątek – jeżeli dziecko tą drogą zwróci się do opiekuna o pomoc, może on kontynuować kontakt z dzieckiem tak długo, aż nie udzieli mu wsparcia lub uzyska możliwość podtrzymania kontaktu z dzieckiem przez oficjalne środki komunikacji placówki (Rzecznik Praw Dziecka, 2024). Ponadto nie można dopuścić do sytuacji, w której opiekun towarzyszy dziecku w podróży pod nieobecność innych dzieci lub osób z personelu placówki. Nieakceptowalne jest również spanie osoby dorosłej w tym samym pokoju co dziecko podczas wszelkich wyjazdów wiążących się z nocowaniem.

3. Ośrodki kuratorskie

Wobec nieletniego, który wykazuje przejawy demoralizacji lub dopuścił się czynu karalnego przed ukończeniem 17. roku życia, może zostać zastosowany środek wychowawczy w postaci skierowania do ośrodka kuratorskiego, jeżeli w ocenie sądu będzie to zgodne z jego dobrem i celowe ze względu na potrzebę jego wsparcia w procesie wychowania lub resocjalizacji (Czarnecki, 2024). Jest to środek o niskim stopniu ingerencji w życie i wychowanie nieletniego, gdyż nie powoduje zmiany jego dotychczasowego środowiska wychowawczego, a jednocześnie daje możliwość ukierunkowanych, intensywnych i systematycznych oddziaływań, tym samym stanowiąc jeden z najskuteczniejszych środków zapobiegających demoralizacji nieletnich (Kozłowski, Stasiak, 2018; Kwadrans, 2019; Kwadrans, Fajfer-Kruczek, 2021; Kobes, 2023; Stasiak, 2023). Jak wskazuje Wirkus (2023), ośrodek kuratorski sprzyja podtrzymywaniu więzi nieletniego ze środowiskiem rodzinnym, a jednocześnie umożliwia wprowadzanie korekt w metodach wychowawczych stosowanych przez jego opiekunów.

Ośrodki kuratorskie formalnie działają przy sądach rejonowych, ale poza ich lokalową siedzibą. Zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. z 2024 r., poz. 978 ze zm.) są one czynne przez cały rok, w dniach i godzinach dostosowanych do rzeczywistych potrzeb nieletnich, przez co najmniej 20 godzin tygodniowo. Ustawa dopuszcza zawieszenie zajęć w na okres nieprzekraczający łącznie trzech miesięcy w roku kalendarzowym (co w praktyce najczęściej ma miejsce w okresie ferii letnich lub zimowych). Jak wskazuje art. 162 cytowanej ustawy, ośrodki kuratorskie prowadzą „działalność wychowawczą, terapeutyczną, profilaktyczną i kontrolną, zmierzając do zmiany postaw nieletnich w kierunku społecznie pożądanym, zapewniającym prawidłowy rozwój ich osobowości”. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 listopada 2022 r. w sprawie ośrodków kuratorskich (Dz.U. z 2022 r., poz. 2449 ze zm.) w §6 wskazuje na katalog 14 obszarów oddziaływań stosowanych w tych placówkach. Zajęcia z każdym nieletnim prowadzone są przez co najmniej cztery godziny tygodniowo w formie indywidualnej, grupowej lub środowiskowej przez kierownika ośrodka, zawodowych kuratorów sądowych, społecznych kuratorów sądowych, specjalistów lub innych osób wspierających działalność ośrodka. Zajęcia wychowawcze, korekcyjno-edukacyjne, psychoedukacyjne i socjoterapeutyczne odbywają się zarówno w ośrodku, jak i poza nim (§6 ust. 6 rozporządzenia) poprzez udział w lokalnych wydarzeniach kulturalnych czy sportowych, ale także w formie wycieczek czy półkolonii (§5 ust. 1 rozporządzenia). W celu realizacji tych zadań kadra ośrodków

współpracuje w szczególności z organizacjami społecznymi, pozarządowymi, pracodawcami, szkołami, instytucjami państwowymi i samorządowymi (Kwadrans, 2024).

Cel oraz zakres działalności ośrodków kuratorskich wskazują, iż zaliczają się one do podmiotów ujętych w art. 22b Ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich (Dz.U. z 2024 r., poz. 1802 ze zm., dalej: ustawa o ochronie małoletnich) jako tych, które są zobowiązane do wprowadzenia Standardów Ochrony Małoletnich².

4. Standardy ochrony dzieci w ośrodkach kuratorskich

4.1. Szczególna rola standardów w ochronie nieletnich

Ośrodki kuratorskie, jak opisano wyżej, prowadzą działalność wychowawczą, korekcyjno-edukacyjną, psychoedukacyjną i socjoterapeutyczną wobec nieletnich. Są to osoby niepełnoletnie na ogół o szczególnych cechach, będących następstwem doświadczania rozmaitych form nieprawidłowości opiekuńczo-wychowawczych, często od najwcześniejszych okresów życia, a także przemocy i zaniedbań (Arczewska, 2019; Kwadrans, Fajfer-Kruczek, 2021; Wójcik, Szumił, 2023), które skutkowały pojawieniem się zakłóceń w różnych obszarach ich rozwoju (poznawczym, emocjonalno-społecznym, seksualnym). W związku z tym mogą ujawniać m.in. zaburzenia zachowania, nieprawidłowości w kształtującej się osobowości, zaburzenia emocjonalne, niewłaściwe zachowania seksualne, uzależnienia, które doprowadziły do popełnienia przez nich czynów karalnych (Czarnecki, 2024; Kwadrans, 2024; Wirkus, 2023, 2025). Wskazane czynniki powodują, że nieletni są grupą szczególnie wymagającą w zakresie dopracowania standardów ochrony dzieci w placówkach, które się nimi zajmują, i to zarówno od strony zabezpieczenia ich praw i bezpieczeństwa w kontakcie z dorosłymi opiekunami oraz innymi wychowankami, jak i zabezpieczenia innych wychowanków przed zachowaniami nieletnich, którzy mogą z powodu ujawnianych trudności lub w celu osiągnięcia doraźnych korzyści podejmować nieprawidłowe działania lub próbować oskarżać innych nieletnich o niewłaściwe zachowania wobec nich. Ponadto należy pamiętać, że do ośrodka kuratorskiego

---

2 Art. 22b Ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. z 2024 r., poz. 978 ze zm.) wprowadza narzędzie ochrony dzieci w postaci Standardów Ochrony Małoletnich. Z uwagi na przedmiot niniejszego i kolejnego rozdziału i w celu uniknięcia naprzemiennie używania określenia „małoletni” i „nieletni”, autorzy będą posługiwać się określeniem „nieletni”, opracowanie bowiem odnosi się do standardów ochrony dzieci w ośrodkach kuratorskich, będących jednym ze środków wychowawczych stosowanych wobec nieletnich.

może zostać skierowany nieletni z tak specyficznymi trudnościami lub zakłóceniami funkcjonowania, że zajdzie konieczność aktualizowania standardów nawet co kilka miesięcy. Stąd standardy ochrony dzieci powinny być dostosowane do specyfiki działalności tych placówek, a przy ich opracowywaniu należy kłaść szczególny nacisk na współpracę z uczęszczającymi tam nieletnimi. Zaangażowanie ich w tworzenie standardów będzie miało zarówno walor edukacyjny, jak i prewencyjny. W ten sposób zapoznają się z zasadami bezpiecznych relacji rówieśniczych, będą mogli je wspólnie przedyskutować i samodzielnie zdefiniować, jakie zachowania mają cechy przemocy rówieśniczej i są niedopuszczalne. Może się to okazać nieocenionym elementem edukacji w zakresie nawiązywania i podtrzymywania prawidłowych relacji społecznych, czynnikiem sprzyjającym tworzeniu właściwej atmosfery w grupie wychowanków i zwiększania ich poczucia bezpieczeństwa, a także zaufania do opiekunów. Ponadto współtworzenie tych zasad spowoduje, iż nieletni będą się z nimi w większym zakresie utożsamiali i tym samym je respektowali, niż gdyby zostały im narzucone z zewnątrz (Tłuściak-Deliowska, 2022). Podczas opracowywania standardów wychowankowie zyskają także okazję, by wskazać, jakie zachowania ze strony osób dorosłych są dla nich nieakceptowalne. Należy mieć na uwadze, iż nieletni mogą mieć np. szczególne oczekiwania w zakresie nieprzekraczania granic kontaktu fizycznego z nimi, wynikające z ich uprzednich negatywnych doświadczeń, które mogą nie przyjść na myśl osobom dorosłym. Ich oczekiwania w tym zakresie należy uwzględnić w opracowywanym dokumencie. Jednocześnie pozwoli to na uświadomienie nieletnim, że istnieją także granice akceptowalnej relacji z osobami dorosłymi i powinni brać pod uwagę ich nienaruszanie w relacji z opiekunami.

Wszystkie wzory i wytyczne dotyczące tworzenia standardów ochrony dzieci zawierają wskazania dotyczące oddziaływań edukacyjnych w zakresie ochrony przed krzywdzeniem. Nabiera to szczególnego znaczenia w odniesieniu do procedur tworzonych w ośrodkach kuratorskich przez omawianą wyżej specyfikę osób nieletnich, trafiających do tych placówek. Wszelkie zaniedbania i nieprawidłowości opiekuńczo-wychowawcze i środowiskowe, na które narażone było wiele z tych dzieci, powoduje, iż mogą one nie wiedzieć, czym są zachowania nieprawidłowe, jak powinny postępować, gdy doznają przemocy lub są jej świadkiem bądź mieć błędne przekonania na ten temat. Nieletni mogą mieć bardziej niż inne dzieci ograniczone kompetencje społeczne, nawiązywać nieprawidłowe relacje rówieśnicze lub przeciwnie – unikać wchodzenia w interakcje. Mogą korzystać z internetu w sposób szczególnie szkodliwy nie tylko w zakresie spędzania w nim czasu, ale także podejmowanych tam aktywności, jak hazard, pornografia, szukanie dostępu do używek, cyberbullying i in. (Wirkus, 2023, 2025; Hernandez, 2024). Mogą także uważać,

na skutek przeszłych doświadczeń, że osoby dorosłe nie są godne zaufania i nie należy zwracać się do nich o pomoc bez względu na to, co się dzieje, tylko próbować radzić sobie samodzielnie. Stąd – poza omówionym wyżej zaangażowaniem ich we współtworzenie standardów – należy zagwarantować im szeroką ofertę zajęć podnoszących ich kompetencje we wskazanych obszarach. Szczególnie istotne jest przede wszystkim przekazanie nieletnim wiedzy, jakie zachowania są nieprawidłowe, co jest przemocą, jakie są właściwe i niewłaściwe sposoby reagowania na to, co ich spotyka. Wielu podopiecznych ośrodków może wymagać podstawowej edukacji psychospołecznej z zakresu umiejętności identyfikowania, nazywania, adaptacyjnego ujawniania i komunikowania własnych emocji, rozpoznawania i szanowania uczuć innych osób, kształtowania zachowań empatycznych, rozpoznawania granic akceptacji różnych zachowań u innych osób, kompetencji w nawiązywaniu i podtrzymywaniu prawidłowych relacji społecznych, a także umiejętności szukania pomocy i wsparcia. Powinni mieć zajęcia z szeroko pojętej higieny cyfrowej, zagrożeń wynikających z problematycznego używania internetu, nawiązywania w nim kontaktów, przesyłania swoich zdjęć czy danych osobowych.

Nieletnich należy nauczyć właściwych, adaptacyjnych i prospołecznych sposobów postępowania w sytuacji, gdy doznają przemocy lub się jej obawiają, bez względu na to, czy dochodzi do tego ze strony pracownika ośrodka, innego wychowanka, czy jakiegokolwiek innej osoby dorosłej, w tym opiekunów prawnych lub faktycznych. Trzeba ich uwrażliwić na to, iż zaobserwowanie, że inna osoba doświadcza opisywanych nieprawidłowych zachowań, również wymaga odpowiedniej reakcji. Nieletni przebywający w ośrodku kuratorskim powinni mieć jasno wskazane, iż mają prawo i możliwość rozmowy na ten temat z personelem ośrodka, a ten podejmie stosowne działania ukierunkowane na udzielenie im wsparcia. Co istotne, nieletni mogą nie od razu przyjąć i uwierzyć, że rzeczywiście wolno im prosić o pomoc; dopiero doświadczenie właściwego traktowania ze strony personelu i obserwowanie zachowań wskazujących na podmiotowe traktowanie innych wychowanków placówki może z czasem spowodować, iż będą bardziej skłonni zgłosić jakieś nieprawidłowości. Stąd należy pamiętać, że jeżeli mimo upływu czasu od wprowadzenia standardów ochrony dzieci w ośrodku kuratorskim nikt nie zgłasza interwencji, to należy rozważyć, czy jest możliwe, że nie wystąpiły żadne powody do zgłaszania niewłaściwych zachowań, czy też – mimo wprowadzenia SOM – nieletni wciąż nie mają na tyle zaufania do opiekunów, by zgłaszać naruszenia, bądź zaproponowane procedury zgłaszania nie w pełni odpowiadają na potrzeby wychowanków, więc z nich nie korzystają mimo istniejących potrzeb.

4.2. Profilaktyka przemocy i reagowanie na sytuacje trudne

Personel ośrodka kuratorskiego powinien podjąć działania od momentu skierowania nieletniego do placówki, których celem jest jak najlepsze zapoznanie się z jego indywidualnymi cechami. Na podstawie otrzymanej dokumentacji oraz – w miarę możliwości – rozmowy z jego rodzicami lub opiekunami prawnymi należy zwrócić uwagę w szczególności na informacje dotyczące jego funkcjonowania poznawczego, emocjonalnego i społecznego, ze szczególnym uwzględnieniem wszelkich specyficznych dla tego nieletniego trudności i dotychczasowych diagnoz, np. w zakresie specjalnych potrzeb edukacyjnych. Istotne do przeanalizowania są informacje dotyczące typowych dla tego nieletniego sposobów regulacji emocji – w tym zwłaszcza tych nieadaptacyjnych, wynikających z nieprawidłowej socjalizacji lub zakłóceń w rozwoju, danych dotyczących tego, co na ogół może powodować utratę jego kontroli nad emocjami i zachowaniem i jak wówczas postępuje. Istotne mogą być także informacje na temat sposobu reakcji na bliskość fizyczną innych osób, gdyż ze względu na trudne przeszłe doświadczenia może pojawiać się u niego strach, agresja lub przeciwnie – nadmierna, nieadekwatna bliskość i tendencja do przekraczania granic akceptowalnego kontaktu fizycznego. Zgromadzenie tych danych dotyczących indywidualnych cech i właściwości nieletniego jest istotne do zdefiniowania potencjalnych trudności wynikających zarówno z jego sposobu reagowania, jak i z tego, jak typowy dla niego sposób funkcjonowania może wpłynąć na inne osoby będące pod opieką placówki. Pozwoli to na przygotowanie strategii na wypadek wystąpienia sytuacji trudnych lub wprost zagrażających bezpieczeństwu tego nieletniego lub innych osób obecnych w ośrodku kuratorskim.

U nieletnich istnieje realne ryzyko występowania zachowań trudnych, w tym agresywnych, autoagresywnych bądź problemowych zachowań seksualnych. Dlatego dla każdego nowo przyjmowanego nieletniego, na podstawie odstępných informacji na temat jego funkcjonowania oraz – w miarę możliwości – we współpracy z jego rodzicami/opiekunami, należy opracować listę czynników ryzyka mogących wywołać takie reakcje, a także indywidualną procedurę interweniowania, której celem jest wypracowanie listy sposobów niedopuszczających do wystąpienia danego zachowania trudnego, dostosowanej do konkretnego małegoletniego, możliwie najmniej dla niego nieprzyjemnych i skoncentrowanych na budowaniu relacji w atmosferze szacunku i zaufania. Niezbędne jest stałe obserwowanie nieletnich i w sytuacji, gdy u danego wychowanka pojawiają się zachowania wskazujące na doświadczanie przez niego wzmożonego napięcia, zdenerwowania lub innych, charakterystycznych dla niego reakcji, które mogą być sygnałem wystąpienia zachowań

trudnych, agresywnych lub autoagresywnych, najistotniejsze jest podjęcie działań profilaktycznych. Mają one na celu zapobiegnięcie eskalacji zachowań nieletniego, które w pewnych indywidualnych przypadkach mogą stać się z upływem czasu coraz bardziej intensywne i tym samym coraz trudniejsze do wygaszenia. Optymalne będzie, jeżeli w takiej sytuacji opiekun skorzysta z opisywanych wyżej informacji na temat danego wychowanka, które pomogą dostosować do niego sposób reagowania, a także ochronę innych osób przed skutkami jego reakcji. W różnych sytuacjach może to być rozmowa wyciszająca, zapewnienie ustronnego, spokojnego miejsca z dala od oddziałujących na niego negatywnych bodźców, zaproponowanie alternatywnych aktywności, mających odwrócić jego uwagę od źródła stresu, lub inne, indywidualnie dostosowane metody.

Jak wskazuje art. 22c ust. 1 pkt 3 ustawy o ochronie małoletnich, każda placówka musi mieć osobę wyznaczoną do składania zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa. Niemniej każdy z personelu placówki ma obowiązek zareagowania, gdy jest świadkiem jakiegokolwiek formy przemocy bądź został o tego typu zdarzeniu poinformowany. Jest wówczas zobowiązany do podjęcia próby przerwania tej sytuacji i zapewnienia bezpieczeństwa wszystkim zaangażowanym w nią osobom oraz świadkom, a także temu nieletniemu, który prezentuje trudne, agresywne zachowanie. Dopiero po podjęciu tych niezbędnych czynności, bądź w sytuacji, gdy okazują się one niewystarczające do wyciszenia wychowanka ośrodka nawet z pomocą innych członków personelu, informuje się o wystąpieniu zdarzenia osobę zobowiązaną do działań interwencyjnych.

4.3. Ścieżka możliwego reagowania na incydenty związane z przemocą

U nieletnich, jak wspomniano wyżej, istnieje podwyższone ryzyko wystąpienia zachowań bardzo agresywnych, gwałtownie eskalujących, nieproporcjonalnych do oddziałującego na nich bodźca. Mogą one być szczególnie trudne do opanowania, a jednocześnie stwarzać realne zagrożenia dla zdrowia, a nawet życia, zarówno dziecka doświadczającego tych nasilonych emocji, jak i dla osób w jego najbliższym otoczeniu. Jeżeli jest to wówczas możliwe i potrzebne, a zarazem bezpieczne dla wszystkich zaangażowanych w to osób – w tym interweniujących pracowników – można podjąć próbę zastosowania możliwie jak najmniej dotkliwej formy przerwania aktu agresji (np. poprzez fizyczne przytrzymanie agresywnego nieletniego, natomiast niedopuszczalne jest używanie wobec niego jakichkolwiek form przemocy fizycznej). Jednocześnie należy niezwłocznie wezwać pogotowie ratunkowe lub policję, a jeżeli będzie to konieczne, to przed przyjazdem tych służb udzielić pomocy

przedmedycznej tym osobom, które tego wymagają. Niezbędne może być także udzielenie wsparcia psychologicznego wszystkim uczestnikom zdarzenia.

Po uspokojeniu nieletniego i bezpiecznym dla wszystkich zakończeniu sytuacji kryzysowej należy przeprowadzić z nim rozmowę, stwarzając mu możliwość swobodnego przedstawienia własnego punktu widzenia na to, dlaczego doszło do tego zdarzenia i dlaczego miało ono określony przebieg. Powinno się to odbyć w spokojnym, zapewniającym intymność miejscu, bez presji czasu. Nieletni musi mieć możliwość wyrażania emocji, obaw, złości w akceptującej atmosferze, bez krytyki, ocen czy przerywania ze strony opiekuna czy umniejszania wagi tego wydarzenia dla wychowanka ośrodka kuratorskiego. Taki sposób przeprowadzania rozmowy ułatwi znajomość indywidualnych sposobów regulacji emocji tego nieletniego, takich jak np. potrzeba chodzenia po pokoju, obgryzanie paznokci, machanie nogą, stukanie palcami czy dłońmi o blat stołu, kręcenie się na krześle, nasilone przeklinanie itp. Ważne, by akceptować te zachowania u dziecka i nie próbować ich korygować, gdyż może to zaburzyć przebieg rozmowy i spowodować wycofanie się nieletniego z kontaktu. Jedynymi zachowaniami, które trzeba korygować na bieżąco, są działania agresywne lub autoagresywne. W toku całej rozmowy nieletni powinien otrzymywać od opiekunów wsparcie, a do czasu wyjaśnienia zaistniałej sytuacji i wyciszenia towarzyszących jej emocji nie może zostać bez opieki i nadzoru ze strony personelu ośrodka kuratorskiego. Przebieg całego zdarzenia powinien zostać utrwalony w notatce, a o sytuacji muszą zostać poinformowani opiekunowie prawni nieletniego (Kluczyńska, Zabłocka-Żytka, 2020; Glasnapp, 2024).

5. Podsumowanie

Znowelizowana ustawa o ochronie małoletnich wprowadziła szczególne środki skoncentrowane na kompleksowej ochronie dzieci przed krzywdzeniem. Dostarcza ona instrumentów i narzędzi do zabezpieczenia dzieci przed wszelkimi formami przemocy, traktując je przy tym podmiotowo i dając im możliwość współuczestniczenia w tworzeniu zasad służących do ochrony przed niewłaściwym traktowaniem. Szczególnym środkiem ochrony są Standardy Ochrony Małoletnich, które mają być tworzone dla dzieci i z dziećmi, z koncentracją na ich potrzebach i oczekiwaniach. Opisana specyfika Standardów Ochrony Małoletnich w ośrodkach kuratorskich stanowi doskonały przykład, dlaczego muszą być one zindywidualizowane i tworzone od podstaw zgodnie ze specyfiką placówek i potrzebami podopiecznych, wobec których mają być stosowane. Tylko w ten sposób będą faktycznie służyć ochronie małoletnich, w tym tych ze szczególnymi potrzebami wynikającymi z wyzwań

rozwojowych bądź zaniedbań opiekuńczo-wychowawczych, na jakie były narażone w toku rozwoju i które wpłynęły zakłócająco na ich funkcjonowanie.

E-maile autorów: mwojciechowska@ies.gov.pl (Małgorzata Wojciechowska),
mateusz.korzeniowski@ms.gov.pl (Mateusz Korzeniowski)

Bibliografia

- Arczewska, M. (2019). Zaniedbanie jako forma krzywdzenia dzieci i młodzieży. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 18(1), 9–21.
- Borzęcka, A. (2016). Komunikacja alternatywna i wspomagająca w pracy z dzieckiem ze spektrum autyzmu. *Konteksty Pedagogiczne*, 2(7), 151–161. <https://doi.org/10.19265/kp.2016.2.7.124>.
- Cudak, H. (2011). Dysfunkcje rodziny i jej zagrożenia opiekuńczo-wychowawcze. *Pedagogika Rodziny*, 1/2, 7–14.
- Czarnecki, P. (2024). Nieletni sprawca a małeletni pokrzywdzony – analiza statusu dziecka w postępowaniu przewidzianym ustawie z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 23(3), 130–160.
- Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (2024). *Standardy ochrony dzieci*, <https://standardy.fdds.pl/standardy> (dostęp: 19.10.2025 r.).
- Glasnapp, J. (2024). Kiedy przemoc rodzi przemoc – krzywdzenie i surowe praktyki wychowawcze jako czynnik ryzyka rozwoju zaburzeń opozycyjno-buntowniczych. Model proaktywnego rozwiązywania problemów przez współdziałanie – metoda pracy z dzieckiem i jego środowiskiem. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 23(1), 75–106.
- Hernandez, K. (2024). Konwencja o prawach dziecka, jej respektowanie w Polsce – wybrane aspekty. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 23(3), 15–43.
- Jankosz, M. (2017). Zaburzenia mowy a potrzeba porozumiewania się. O komunikacji alternatywnej i wspomagającej. *Horyzonty Wychowania*, 16(38), 109–123. <https://doi.org/10.17399/HW.2017.163807>
- Kluczyńska, S., Zabłocka-Żytka, L. (2020). *Dziecko w sytuacji kryzysowej. Wspierająca rola pracowników oświaty*. ORE. <https://ore.edu.pl/wp-content/uploads/2021/04/dziecko-w-sytuacji-kryzysowej.-wspierajaca-rola-pracownikow-oswiaty.pdf>.
- Kobes, P. (2023). *Ośrodki kuratorskie*. W: V. Konarska-Wrzosek, (red.), *Wspieranie i resocjalizacja nieletnich. Komentarz* (s. 331–348). Wolters Kluwer.
- Kozłowski, P., Stasiak, K. (2018). *Ośrodek kuratorski. Ujęcie prawne, organizacyjne i metodyczne*. Biuro Rzecznika Praw Dziecka.
- Kwadrans, Ł. (2019). *Metody pracy wychowawczo-resocjalizacyjnej i profilaktycznej stosowane przez kuratorów sądowych wykonujących orzeczenia w sprawach rodzinnych i nieletnich*. Instytut Wymiaru Sprawiedliwości.
- Kwadrans, Ł., Fajfer-Kruczek, I. (2021). *Diagnoza i metodyka w pracy kuratorów rodzinnych*. Wydawnictwo Edukacyjne Akapit.

- Kwadrański, Ł. (2024). *Skierowanie do ośrodka kuratorskiego – środek wychowawczy wykonywany przez kuratorów sądowych*. W: K. Stasiak (red.), *Metodyka pracy kuratora sądowego. Aspekty ustrojowo-organizacyjne i prawne* (s. 627–658). Wolters Kluwer.
- Ministerstwo Sprawiedliwości (2024). *Standardy ochrony dzieci – wytyczne*, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/standardy-ochrony-maloletnich---wytyczne> (dostęp: 19.10.2025 r.).
- Pilch, A., Duda, I. (2024). *Vademecum AAC – porozumiewanie się z osobami o złożonych potrzebach w komunikowaniu się*. Instytut Wymiaru Sprawiedliwości.
- Rzecznik Praw Dziecka (2024). *Webinar RPD – Standardy ochrony małoletnich. Aby dobre praktyki stały się standardem*, <https://www.youtube.com/watch?v=30UXn0ernW4> (dostęp: 19.10.2025 r.).
- Stasiak, K. (2023). Skierowanie do ośrodka kuratorskiego jako środek wychowawczy. *Probacja*, 2, 167–181.
- Tłuściak-Deliowska, A. (2022). Współpraca na rzecz zmiany, czyli o partycypacyjnych badaniach w działaniu w profilaktyce dręczenia rówieśniczego. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 21(4), 13–33.
- Wirkus, Ł. (2023). Rola kuratorów rodzinnych w zapobieganiu demoralizacji i przestępczości nieletnich – wybrane rozwiązania systemowe. *Probacja*, 2, 81–107.
- Wirkus, Ł. (2025). Programy profilaktyczno-resocjalizacyjne jako integralny element działalności metodycznej w ośrodku kuratorskim. *Probacja*, 1, 147–168.
- Wójcik, S., Szumił, S. (2023). Skala i uwarunkowania przemocy domowej wobec dzieci i wiktyimizacji pośredniej – wyniki diagnozy przemocy wobec dzieci w Polsce 2023. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 22(4), 12–36.

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483).
- Konwencja o prawach dziecka z dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z 1991 r., nr 120, poz. 526).
- Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Druk sejmowy nr 3309), <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?nr=3309> (dostęp: 28.10.2025 r.).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 listopada 2022 r. w sprawie ośrodków kuratorskich (Dz.U. z 2022 r., poz. 2449 ze zm.).

Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich (Dz.U. z 2024 r., poz. 1802 ze zm.).

Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2024 r., poz. 560, 1228).

Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. z 2024 r., poz. 978 ze zm.).

Standards for the Protection of Minors in Probation Centres as an Effective Tool for Safeguarding Children from Harm

The article discusses the standards for the protection of minors introduced by the Act on Counteracting the Threats of Sexual Crime and the Protection of Minors. It highlights the provisions of the Act that establish a catalogue of special protective measures for minors. The article further explores the concept of introducing standards for the protection of minors and the principles that must be met in accordance with the legislator's requirements. It notes that there is a catalogue of universal principles for the proper treatment of children by adult caregivers, derived from the Convention on the Rights of the Child. Additionally, the article explains the regulations and operational principles of probation centres, which – due to their educational, therapeutic, preventive, and supervisory activities – are classified as entities covered by Article 22b of the Act on the Protection of Minors. In the final section, the article addresses the developmental challenges faced by juveniles and emphasizes the special role of standards for the protection of minors in probation centres. These standards are crucial for safeguarding juveniles' rights and safety in their interactions with adult caregivers and other wards, as well as for protecting adults and other wards from the behaviour of juveniles. From this perspective, the article identifies the most essential elements that should be included in the standards for the protection of minors in probation centres.

Keywords:

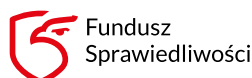
principles for the protection of children from harm; probation centre; juvenile; rights of the child

Cytowanie:

Korzeniowski, M., Wojciechowska, M. (2025). Standardy Ochrony Małoletnich w ośrodkach kuratorskich jako skuteczne narzędzie ochrony dzieci przed krzywdzeniem. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 24(4), 89–107.

Artykuł jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa–Użycie niekomercyjne–Bez utworów zależnych 3.0 Polska.

Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości

Przemoc rówieśnicza a mediacje rówieśnicze – wsparcie budowania kultury dialogu w szkołach wprowadzających Standardy Ochrony Małoletnich

Katarzyna Nowicka-Pasternak

Centrum Psychoterapii i Szkoleń CONSILIA we Wrocławiu,
Instytut Psychologii Uniwersytetu Wrocławskiego

W artykule przedstawiono zjawisko przemocy rówieśniczej w kontekście realizacji Standardów Ochrony Małoletnich w instytucjach edukacyjnych. Zwrócono uwagę na skalę i formy przemocy wśród dzieci i młodzieży oraz skutki psychiczne, społeczne i edukacyjne dla ofiar, sprawców i świadków. W drugiej części zaprezentowano koncepcję mediacji rówieśniczych jako skutecznego narzędzia profilaktyki i reagowania na przemoc, wzmacniającego kompetencje społeczne uczniów oraz wspierającego kulturę szkoły opartą na bezpieczeństwie, dialogu i współodpowiedzialności. Na podstawie przykładów wdrożeń ukazano, jak mediacje wspierają realizację celów Standardów Ochrony Małoletnich i wzmacniają partycypację dzieci w tworzeniu środowisk wolnych od przemocy. W podsumowaniu wskazano, że mediacje rówieśnicze stanowią efektywną formę wsparcia w przeciwdziałaniu przemocy rówieśniczej oraz promują rozwój kultury dialogu w szkołach.

Słowa kluczowe:

mediacje rówieśnicze; przemoc rówieśnicza; Standardy Ochrony Małoletnich

Mediacja rówieśnicza, jako proces prowadzony przez uczniów-mediatorów, pozwala nie tylko rozwiązać konflikt, ale **przeciwdziałać eskalacji przemocy i rozwijać kompetencje społeczno-emocjonalne**, co czyni ją metodą bardziej perspektywiczną niż interwencja po szkodzie.

inspiracja: Mediacje rówieśnicze – edukacja w kierunku pokojowego rozwiązywania konfliktów uczniowskich (Urbańska, 2018)

Wprowadzenie

Szkoła odgrywa kluczową rolę w rozwoju dziecka – jest nie tylko miejscem zdobywania wiedzy, lecz także przestrzenią, w której kształtują się kompetencje społeczne, emocjonalne i moralne. Uczestnictwo w życiu szkolnym umożliwia młodemu człowiekowi rozwijanie umiejętności współpracy, rozwiązywania konfliktów, przyjmowania ról społecznych oraz budowania tożsamości i poczucia przynależności do grupy. Jednocześnie środowisko szkolne może stanowić źródło zagrożeń dla prawidłowego funkcjonowania emocjonalnego i społecznego dzieci i młodzieży. Jednym z takich zagrożeń, istotnie wpływających na dobrostan psychiczny i fizyczny uczniów, jest przemoc rówieśnicza. Jak pokazują zarówno przywołane w artykule badania, jak i obserwacje oraz rozmowy z dziećmi, młodzieżą, rodzicami i nauczycielami przemoc i agresja w szkole są zjawiskami powszechnymi, a niestety bardzo często bagatelizowanymi. W tym kontekście wdrażanie oraz ewaluacja Standardów Ochrony Małoletnich (SOM) w placówkach edukacyjnych może stanowić istotny moment refleksji całej społeczności szkolnej. Dotyczy ona tego, jakie narzędzia są już dostępne lub mogą zostać wdrożone w celu przeciwdziałania przemocy i agresji rówieśniczej. Standardy Ochrony Małoletnich stanowią zbiór procedur i zasad służących zapewnieniu dzieciom i młodzieży bezpieczeństwa oraz ochrony przed przemocą, wykorzystywaniem i zaniedbaniem zarówno ze strony osób dorosłych, jak i rówieśników.

W niniejszym artykule szczególną uwagę poświęcono aspektom dotyczącym relacji pomiędzy uczniami, z uwzględnieniem zjawisk przemocy rówieśniczej. W instytucjach edukacyjnych wdrażanie SOM odgrywa kluczową rolę w budowaniu bezpiecznego środowiska wychowawczo-opiekuńczego, wzmacniając system prewencji oraz reagowania na sytuacje zagrożenia, zgodnie z obowiązkiem ustawowym nałożonym na szkoły od 15 lutego 2024 r. Autorka przedstawia mediacje rówieśnicze jako narzędzie profilaktyczne, rekomendowane do wdrażania w placówkach edukacyjnych. Ich wprowadzenie łączy perspektywę profilaktyczną, polegającą na zapobieganiu przemocy i konfliktom, z podejściem partycypacyjnym, angażującym

uczniów jako aktywnych mediatorów oraz współtwórców bezpiecznego środowiska szkolnego. Takie zachowanie nie tylko minimalizuje ryzyko eskalacji sporów, lecz przede wszystkim rozwija kompetencje społeczne oraz umiejętność rozwiązywania konfliktów, wzmacniając jednocześnie poczucie odpowiedzialności i współodpowiedzialności wśród dzieci i młodzieży (Brzezińska, Reksnis, Póttoraczyk, Starczewska-Kaczmarek, Wilczyńska, 2020; Standardy Ochrony Małoletnich, Rzecznik Praw Dziecka, 2017 i 2022; Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, 2023; Kobes, 2024).

Przemoc rówieśnicza – charakterystyka i konsekwencje

Definicja przemocy rówieśniczej – formy: fizyczna, psychiczna, cyberprzemoc, wykluczenie społeczne

Pionierem w badaniach nad przemocą rówieśniczą jest szwedzki psycholog Dan Olweus (2007, 2011), który skoncentrował się na analizie konfliktów rówieśniczych prowadzących do dręczenia, mobbingu, znęcania się i prześladowania, określanych zbiorczo terminem *bullying*. Tego rodzaju zachowania mają charakter powtarzalny, wrogi, intencjonalny i są podejmowane przez jednego lub więcej sprawców wobec ofiary, która nie jest w stanie się obronić. Olweus (2007) wyróżnia trzy kluczowe cechy charakteryzujące *bullying*:

- intencjonalność – sprawca podejmuje działania agresywne celowo, z zamiarem wyrządzenia krzywdy;
- nierównowaga sił – sprawca jest silniejszy od ofiary pod względem fizycznym, psychicznym lub społecznym;
- powtarzalność zachowań – agresja nie jest jednorazowym incydentem; przemoc powtarza się w czasie.

Dręczenie szkolne może przybierać różne formy. W literaturze (Pyżalski, 2012; Tłuściak-Deliowska, 2017; Włodarczyk, 2013) najczęściej wyróżnia się cztery główne typy przemocy rówieśniczej:

- przemoc fizyczna – jawna agresja fizyczna, np. bicie, kopanie, plucie, szarpanie;
- przemoc werbalna – jawna agresja słowna, np. wyśmiewanie, przezywanie, grożenie;
- wykluczenie społeczne – manipulowanie relacjami społecznymi w celu obniżenia pozycji ofiary w grupie; np. rozsiewanie plotek, ignorowanie, izolowanie;
- cyberprzemoc (*cyberbullying*) – przemoc realizowana za pośrednictwem technologii cyfrowych, np. upublicznianie poniżających treści, nękanie wiadomościami, usuwanie z grup społecznościowych.

Warto zauważyć, że sprawcy przemocy często stosują różne formy agresji jednocześnie, a zachowania te wzajemnie się przenikają. Ofiary przemocy psychicznej bardzo często doświadczają równocześnie przemocy fizycznej (Olweus, 2007; Klaus, 2009; Pyżalski, 2012; Włodarczyk, 2013; Makaruk, 2017; Tłuściak-Deliowska, 2017).

Na szczególną uwagę zasługuje zjawisko cyberprzemocy. Często jest ono przez nauczycieli postrzegane jako problem pozaszkolny, ponieważ przemoc ta występuje poza szkołą. Takie podejście jednak ignoruje fakt, że dzieci wchodzi w interakcje online głównie ze swoimi rówieśnikami, koleżankami i kolegami z klasy, szkoły czy zajęć dodatkowych. Obecnie wiele aktywności dzieci ma miejsce w przestrzeni wirtualnej. Stanowi ona dla nich naturalne środowisko nauki, rozrywki oraz kontaktów rówieśniczych, które jednocześnie może być zagrożeniem (Kobes, 2024; Szwed, 2025; Kaczan, Rycielski, Wójcik, 2025).

Przygotowany przez NASK (2025) raport *Nastolatki* wskazuje, że co trzeci nastolatek w Polsce doświadcza przemocy online, a niemal połowa z nich nie podejmuje żadnych działań w jej obliczu. Młodzi ludzie często nie informują nikogo o traumatycznych doświadczeniach, a rodzice mają złudne przekonanie, że dzieci zwrócą się do nich po pomoc. Eksperti alarmują, że dochodzi do „normalizacji przemocy online”: aż 17% młodzieży nie potrafi jednoznacznie ocenić, czy doświadczyło cyberprzemocy, co może wskazywać na zacieranie się granic między przemocą a codziennością w sieci. Zjawisko to pokazuje rosnącą akceptację dla agresywnych zachowań w środowisku rówieśniczym oraz pogłębiającą się przepaść między światem młodzieży a świadomością dorosłych na temat ich rzeczywistych doświadczeń cyfrowych (Ładna, Kamiński, Roślaniec, Wrońska, Błażej, Jankiewicz, Konopczyński, Nawrot, 2025).

Powyższe dane jednoznacznie wskazują, że nie można ignorować wpływu internetu na młodych ludzi ani zagrożeń związanych z przemocą rówieśniczą – zarówno tą występującą w przestrzeni szkolnej, jak i w środowisku online. Dla uczniów te dwie przestrzenie często się przenikają, co powinno być istotnym sygnałem dla nauczycieli i rodziców, by uważnie monitorować relacje rówieśnicze w obu obszarach.

Rola grupy rówieśniczej – świadkowie, liderzy negatywni, „milczący obserwatorzy”

Przemoc w szkole nie zachodzi wyłącznie pomiędzy sprawcą a ofiarą; najczęściej odbywa się w obecności świadków, czyli innych uczniów. Badania pokazują, że to właśnie świadkowie stanowią najliczniejszą grupę uczestników sytuacji

przemocowych i przyjmują zróżnicowane role (Pepler, Craig, 1995; Salmivalli i in., 1996; Rigby, 2010; Giza-Poleszczuk, Komendant-Brodowska, Baczko-Dombi, 2011). Niektórzy uczniowie przyłączają się do sprawcy, występując w roli jego asystentów, inni udzielają wsparcia pośredniego, wzmacniając jego działania np. poprzez dopingowanie, śmiech, brawa czy pochwały. Sam fakt posiadania „widowni” bywa wystarczającym wzmocnieniem dla agresora. Część uczniów zachowuje postawę wycofaną, nie angażuje się bezpośrednio, jednak milczenie i bierność mogą być odczytywane jako przyzwolenie na przemoc. Istnieje też grupa uczniów, którzy aktywnie przeciwstawiają się agresji i próbują pomóc ofierze; określa się ich mianem obrońców.

Reakcje świadków mają istotny wpływ na przebieg zdarzeń i mogą prowadzić do eskalacji przemocy lub jej ograniczenia. Z badań wynika, że jedynie około 20% uczniów podejmuje działania obronne wobec ofiar, podczas gdy większość w różny sposób wzmacnia zjawisko dręczenia. Przyjmowana rola zależy zarówno od indywidualnych cech osobowościowych i behawioralnych, jak i norm oraz oczekiwań panujących w grupie rówieśniczej. Role te mają charakter społeczny, wyłaniają się w toku interakcji i często utrwalają się w czasie. Salmivalli i współpracownicy (1996) wykazali, że role przyjmowane przez uczniów w kontekście przemocy rówieśniczej są stosunkowo stabilne i mogą utrzymywać się przez kolejne lata edukacji. Wniosek z badań sugeruje, że brak działań profilaktycznych, interwencji wychowawczej oraz pracy nad strukturą grupy sprzyja utrwalaniu zarówno samych ról, jak i zjawiska przemocy rówieśniczej (Pepler, Craig, 1995; Salmivalli i in., 1996; Giza-Poleszczuk i in., 2011; Rigby, 2010; Tłuściak-Deliowska, 2017; Makaruk, 2017).

Psychologiczne i edukacyjne konsekwencje przemocy (dla ofiary, sprawcy i obserwatorów)

Przemoc rówieśnicza wpływa negatywnie na rozwój psychospołeczny dzieci i młodzieży oraz może mieć długotrwałe konsekwencje w dorosłym życiu. Skutki psychologiczne i edukacyjne dotyczą wszystkich uczestników sytuacji przemocowych: ofiar, sprawców oraz świadków. Konsekwencje te różnią się w zależności od roli, jaką dana osoba odgrywa w doświadczeniu przemocy, i mogą zmieniać się w czasie jej trwania.

Ofiary przemocy często doświadczają obniżonego poczucia własnej wartości, trudności w nawiązywaniu relacji społecznych, izolacji, objawów depresyjnych, samookaleczeń oraz myśli samobójczych. Skutki przemocy mogą obejmować również chroniczne poczucie bezradności, niepewności, a w skrajnych przypadkach – rezygnację z uczestnictwa w życiu szkolnym. Obecność przemocy w środowisku

edukacyjnym przyczynia się do obniżenia wyników w nauce, ponieważ poczucie zagrożenia, którego doświadczają zarówno ofiary, jak i świadkowie *bullyingu*, utrudnia koncentrację i zaangażowanie w proces dydaktyczny.

Sprawcy przemocy z kolei są narażeni na utrwalanie wzorców agresywnych i przemocowych zachowań. Z czasem może dojść u nich do obniżenia poczucia odpowiedzialności za własne działania oraz zwiększenia tendencji do zachowań aspołecznych, w tym łamania norm społecznych i prawnych.

Świadkowie przemocy, którzy nie reagują, uczą się postawy bierności, dystansowania się od problemu oraz podporządkowywania silniejszym. Taka postawa może skutkować trudnościami w podejmowaniu odpowiedzialności, brakiem umiejętności współpracy oraz nieskutecznym radzeniem sobie z konfliktami w dorosłym życiu.

Metaanalizy badań podłużnych wskazują, że doświadczanie przemocy rówieśniczej wiąże się z występowaniem problemów internalizacyjnych, takich jak depresja, lęk, wycofanie społeczne, poczucie samotności, dolegliwości psychosomatyczne oraz trudności w adaptacji społecznej. Jednocześnie badania pokazują, że bycie sprawcą przemocy w dzieciństwie znacząco zwiększa prawdopodobieństwo popełnienia przestępstwa w dorosłości (Olweus, 2011; Reijntjes, Kamphuis, Prinzie, Telch, 2010; Włodarczyk, 2013; Makaruk, 2017; Wołk, 2023; Kaczan, Rycielski, Wójcik, 2025).

Skala zjawiska przemocy rówieśniczej w szkołach

Statystyki i badania

Przemoc rówieśnicza jest zjawiskiem trudnym do badania z kilku powodów. Po pierwsze, jak zauważa Włodarczyk (2013), istnieją różne definicje przemocy rówieśniczej, co wpływa na sposób diagnozowania skali zjawiska. Po drugie, jak wskazuje Kobes (2024), brakuje systematycznego gromadzenia danych na temat agresywnych zachowań w szkołach.

Obecnie większość danych na temat przemocy rówieśniczej pochodzi z niezależnych badań naukowych lub od organizacji pozarządowych. Ministerstwo Edukacji Narodowej może wspierać takie inicjatywy, ale nie prowadzi własnych systematycznych analiz i nie publikuje corocznych raportów jako oficjalnych statystyk (Kobes, 2024).

Badania wskazują, że najczęściej występującymi formami przemocy rówieśniczej wśród uczniów klas VII–VIII szkoły podstawowej są: wyzywanie, ośmieszanie, poniżanie, straszenie oraz podszywanie się pod kogoś innego (Klaus, 2009; Instytut Polska Przyszłości im. Stanisława Lema, 2022; Kobes, 2024).

W badaniach Włodarczyk (2013), przeprowadzonych na grupie 1005 nastolatków w wieku 11–17 lat, ponad połowa respondentów przyznała, że doświadczyła przemocy rówieśniczej. Najczęściej wskazywano na przemoc fizyczną, a następnie psychiczną. Co piąty badany był ofiarą napaści zbiorowej, a co dziesiąty doświadczył znęcania się. Ponadto 10% respondentów zgłosiło przemoc w relacjach romantycznych. Chłopcy częściej doświadczali przemocy fizycznej i napaści grupowej, natomiast młodsze nastolatki – przemocy psychicznej i znęcania się.

Raport Instytutu Polska Przyszłości im. Stanisława Lema (2022), dotyczący potrzeb edukacyjnych związanych z cyberprzemocą, pokazuje, że jedynie 8% uczniów rozmawia z rodzicami o swojej aktywności online. W badaniu uczestniczyli uczniowie klas VII–VIII szkoły podstawowej, nauczyciele oraz rodzice. Uczniowie często wskazywali, że to oni odgrywają rolę przewodników po świecie cyfrowym dla swoich rodziców, przez co nie traktują ich jako autorytetów w tej dziedzinie. W konsekwencji dzieci czują się osamotnione, a rodzice, według relacji uczniów, często nie wiedzą, w jakie gry grają ich dzieci, jakich twórców śledzą w internecie ani jakie zagrożenia wiążą się z aktywnością w sieci.

Raport (Instytut Polska Przyszłości, 2022) ujawnia także luki w edukacji szkolnej: 45% uczniów uważa, że zajęcia na temat cyberprzemocy i bezpieczeństwa w sieci odbywają się bardzo rzadko, a 17,8% twierdzi, że w ogóle nie są organizowane. Większość uczniów zadeklarowała, że w szkole spotkała się przynajmniej raz z takimi formami przemocy, jak: wyzywanie, ośmieszanie, poniżanie, podszywanie się pod inną osobę, robienie kompromitujących zdjęć lub filmów, straszenie czy szantażowanie.

Badania prowadzone przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę (2023) pokazują, że 79% polskich dzieci i nastolatków doświadczyło choć raz przemocy lub zaniedbania. Zdecydowana większość zgłaszanych form przemocy dotyczy tej doświadczanej ze strony rówieśników (66%), ze strony bliskiego dorosłego (32%), a następnie wykorzystania seksualnego bez kontaktu fizycznego (26%) (Makaruk, Drabarek, Popyk, Wójcik, 2023; Szwed, 2025).

Zgodnie z raportem NASK (2025) co trzeci nastolatek w Polsce doświadcza przemocy online, przy czym znaczna część z nich nie informuje o tym swoich rodziców. Coraz więcej młodych osób ma także trudność z rozróżnieniem, czym jest przemoc – co może świadczyć o jej postępującej normalizacji. Wnioski płynące z raportów jasno wskazują na konieczność intensyfikacji działań edukacyjnych z zakresu rozpoznawania, przeciwdziałania i zapobiegania przemocy rówieśniczej, zarówno w świecie realnym, jak i cyfrowym (Kobes, 2024; Instytut Polska Przyszłości im. Stanisława Lema, 2022; Wołk 2023, Ładna i in., 2025).

Według raportu autorstwa Kaczana, Rycielskiego i Wójcik (2025), przeprowadzonego wśród uczniów szkół ponadpodstawowych, aż 62% uczniów deklaruje, że przynajmniej od czasu do czasu doświadcza *bullyingu*. Z kolei codzienne przypadki przemocy rówieśniczej dotyczą 4% badanych, co statystycznie oznacza, że w niemal każdej klasie znajduje się osoba regularnie narażona na tego rodzaju zachowania. Najczęściej wskazywaną przez uczniów formą *bullyingu* była przemoc relacyjna, przejawiająca się m.in. w żartach, rozpuszczaniu plotek czy wykluczaniu z grupy. Zachowania te są szczególnie trudne do uchwycenia przez osoby postronne, w tym nauczycieli, ponieważ często mają charakter pośredni i subtelny. Coś, co z zewnątrz może wydawać się nieszkodliwe, z perspektywy ofiary może stanowić źródło silnego cierpienia, zwłaszcza gdy ma charakter powtarzalny i długotrwały.

Przemoc rówieśnicza pozostaje stałym elementem rzeczywistości szkolnej w Polsce, co potwierdzają wyniki omawianych badań.

Przemoc rówieśnicza w kontekście Standardów Ochrony Małoletnich (SOM)

W świetle obowiązujących przepisów prawa, w tym znowelizowanej ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich z dnia 13 maja 2016 r. (Dz.U. z 2024 r., poz. 560), każda instytucja pracująca z dziećmi, w tym szkoły i placówki oświatowe, mają ustawowy obowiązek opracowania i wdrożenia SOM. Podmioty zostały zobowiązane do ich wdrożenia w terminie do 15 sierpnia 2024 r. Ich przyjęcie stanowi istotną, nowoczesną zmianę.

Określenie „Standardy Ochrony Małoletnich” rozumiane jest dwojako: w pierwszym znaczeniu jest to ogół polityki państwa dotyczący ochrony dzieci przed krzywdzeniem, w drugim – oznacza dokument określający zasady i procedury, jakie dana placówka opracowuje i wdraża celem ochrony przed krzywdzeniem powierzonych ich opiece małoletnich. Powinien on zawierać m.in. procedury reagowania na sytuacje zagrożenia przemocą lub wykorzystywaniem seksualnym, zasady bezpiecznej rekrutacji pracowników, politykę antydyskryminacyjną oraz zasady bezpiecznej komunikacji z dziećmi i – co w kontekście tego artykułu najważniejsze – zasady relacji pomiędzy dzieckiem i dzieckiem. Szkoła powinna zdefiniować, jakie zachowania są niedopuszczalne i zakazane między dziećmi.

Wytyczne Ministerstwa Sprawiedliwości (2024) dotyczące standardów ochrony dzieci w szkole wyróżniają przemoc rówieśniczą w podstawowych formach krzywdzenia dzieci opisanych w preambule dokumentu w p. 5 s. 6.:

Przemoc rówieśnicza (nękanie rówieśnicze, *bullying*). Przemoc rówieśnicza ma miejsce, gdy dziecko doświadcza różnych form nękania ze strony rówieśników. Dotyczy działań bezpośrednich lub z użyciem technologii komunikacyjnych (np. za pośrednictwem internetu i telefonów komórkowych). Przemoc rówieśniczą obserwujemy, gdy szkodliwe działanie ma na celu wyrządzenie komuś przykrości lub krzywdy (intencjonalność), ma charakter systematyczny (powtarzalność), a ofiara jest słabsza od sprawcy bądź grupy sprawców. Obejmuje:

- a. przemoc werbalną (np. przezywanie, dogadywanie, ośmieszanie);
- b. przemoc relacyjną (np. wykluczenie z grupy, ignorowanie, nastawianie innych przeciwko osobie, szantaż);
- c. przemoc fizyczną (np. pobicie, kopanie, popychanie, szarpanie);
- d. przemoc materialną (np. kradzież, niszczenie przedmiotów);
- e. cyberprzemoc/przemoc elektroniczną (np. złośliwe wiadomości w komunikatorach, wpis w serwisie społecznościowym, umieszczanie w internecie zdjęć lub filmów ośmieszających ofiarę);
- f. wykorzystanie seksualne – dotykanie intymnych części ciała lub zmuszanie do stosunku płciowego lub innych czynności seksualnych przez rówieśnika;
- g. przemoc uwarunkowaną normami i stereotypami związanymi z płcią (np. przemoc w relacjach romantycznych między rówieśnikami), pochodzeniem, narodowością, orientacją seksualną, wyznawaną religią czy innymi cechami.

(za: Ministerstwo Sprawiedliwości, 2024)

Szkoła powinna ustalić reguły korzystania z urządzeń elektronicznych połączonych z internetem oraz wyznaczyć osoby odpowiedzialne za monitorowanie i zabezpieczenie sieci, a także za realizację Standardów Ochrony Małoletnich, w tym za przyjmowanie zgłoszeń, prowadzenie interwencji oraz udzielanie wsparcia. W kontekście przemocy rówieśniczej, także emocjonalnej, placówki mają obowiązek szybkiego i adekwatnego reagowania, dokumentowania zdarzeń i podjętych interwencji oraz zapewnienia dziecku dostępu do odpowiedniego wsparcia. Wszelkie działania powinny być realizowane zgodnie z obowiązującymi procedurami i pod nadzorem wyznaczonych osób (Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, 2023; Szwed, 2025).

Reagowanie na przemoc rówieśniczą w świetle SOM

Standardy Ochrony Małoletnich podkreślają, że przemoc między dziećmi, nawet jeśli nie nosi znamion przestępstwa, wymaga formalnego reagowania. Przemoc rówieśnicza – fizyczna, psychiczna i emocjonalna – powinna być traktowana jako

potencjalne naruszenie bezpieczeństwa dziecka. Odpowiedzialnością szkoły jest zapewnienie środowiska wolnego od przemocy, co oznacza nie tylko reakcję po zidentyfikowaniu przemocy, ale przede wszystkim wdrażanie działań profilaktycznych, budujących kulturę wzajemnego szacunku. Wytyczne Ministerstwa Edukacji i Nauki do dokumentu jasno wskazują mediacje jako zalecany sposób rozwiązywania konfliktów (Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, 2023; Wytyczne MeiN, 2023).

Standardy Ochrony Małoletnich kładą nacisk na konieczność dokumentowania sytuacji krzywdzenia dzieci (szkoła powinna prowadzić rejestr podjętych interwencji), informowania rodziców oraz – w razie potrzeby – przekazywania sprawy odpowiednim służbom (instytucjom), z jakimi współpracuje, m.in: placówkom ochrony zdrowia, ośrodkom pomocy społecznej, poradniom psychologiczno-pedagogicznym, powiatowym centrum pomocy rodzinie, sądom rodzinnym, kuratorom (Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, 2023; Wytyczne MeiN, 2023).

Procedury ochronne a procedury wychowawcze

W praktyce szkolnej często dochodzi do rozmycia granicy między procedurami ochronnymi, mającymi na celu zapewnienie bezpieczeństwa dziecka jako ofiary lub sprawcy przemocy, a procedurami wychowawczymi, skoncentrowanymi głównie na karaniu lub dyscyplinowaniu. Opracowane przez ministerstwo Standardy Ochrony Małoletnich jednoznacznie wskazują, że każde podejrzenie przemocy rówieśniczej powinno być rozpatrywane w ramach procedury ochronnej, której nadrzędnym celem jest zapewnienie bezpieczeństwa i wsparcia, a nie jedynie zastosowanie sankcji (Klaus, 2009; MEiN, 2023).

Wdrażanie mechanizmów ochronnych wymaga odpowiedniego przygotowania kadry pedagogicznej, w tym szkoleń z zakresu rozpoznawania przemocy, prowadzenia interwencji kryzysowej oraz bezpiecznej, nieretraumatyzującej komunikacji z dzieckiem.

Relacje między dziećmi w środowisku szkolnym stanowią kluczowy obszar działań prewencyjnych w zakresie przeciwdziałania przemocy i krzywdzeniu. Standardy ochrony dzieci wyraźnie wskazują na konieczność ustanowienia jasnych i czytelnych zasad bezpiecznych relacji rówieśniczych, które powinny być tworzone z aktywnym udziałem uczniów oraz poddawane regularnej ewaluacji nie rzadziej niż raz na dwa lata (MEiN, 2023, s. 16). Wśród zaleceń znajdują się m.in.: określenie zasad komunikacji między dziećmi, bezwzględny zakaz stosowania przemocy w jakiegokolwiek formie, sposoby rozwiązywania konfliktów (ze szczególnym uwzględnieniem mediacji rówieśniczych), zasady poszanowania cudzej własności, prywatności i przestrzeni

osobistej, a także reguły równego traktowania, akceptacji różnorodności i szacunku wobec indywidualnej tożsamości oraz ekspresji.

Szkoła powinna podejmować systematyczne działania ukierunkowane na rozpoznawanie czynników ryzyka oraz wczesnych symptomów krzywdzenia dzieci. Wymaga to odpowiedniego przygotowania kadry pedagogicznej poprzez specjalistyczne szkolenia z zakresu identyfikacji zagrożeń, bezpiecznej komunikacji z dzieckiem oraz reagowania w sytuacjach kryzysowych. Niezbędna jest również umiejętność prowadzenia rozmów z opiekunami oraz kierowania ich do odpowiednich form wsparcia. Kluczowym elementem skutecznej profilaktyki przemocy rówieśniczej jest współpraca z zespołem specjalistów szkolnych, co pozwala na całościowe i zintegrowane podejście do ochrony dziecka.

Kolejnym istotnym elementem działań ochronnych w szkole jest opracowanie procedury reagowania na zachowania trudne, agresywne lub przemocowe ze strony dziecka. Jej celem jest zapewnienie bezpieczeństwa wszystkim uczniom oraz dorosłym przebywającym na terenie szkoły w sytuacjach zagrożenia zdrowia, życia lub szeroko rozumianego bezpieczeństwa (Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, 2023; Wytyczne MeiN, 2023).

Szkoła powinna zapewniać regularne szkolenia wszystkim pracownikom, dostosowane do ich ról, obejmujące zagadnienia związane ze standardami ochrony dzieci, rozpoznawaniem czynników ryzyka krzywdzenia, przeciwdziałaniem przemocy oraz umiejętnościami rozwiązywania konfliktów. Równolegle należy prowadzić działania edukacyjne skierowane do dzieci i ich opiekunów, dostosowane do wieku i możliwości poznawczych uczniów, na temat bezpiecznych relacji rówieśniczych, unikania zagrożeń, zasad korzystania z internetu oraz praw dziecka. Uczniów należy informować o możliwości kontaktu z osobą odpowiedzialną za ich ochronę lub innym zaufanym pracownikiem szkoły w sytuacjach zagrożenia. Koordynacją wszystkich działań szkoleniowych i edukacyjnych powinna zająć się osoba wyznaczona do realizacji standardów ochrony dzieci. Szkolenia dla pracowników należy organizować co najmniej raz w roku, podobnie jak warsztaty dla uczniów i ich opiekunów.

Wytyczne dotyczące interwencji w przypadku podejrzenia krzywdzenia dziecka obejmują jasno określone procedury postępowania. W sytuacji, gdy istnieje podejrzenie, że dziecko zostało skrzywdzone przez rówieśnika, osoba odpowiedzialna za interwencję prowadzi rozmowy z dziećmi zaangażowanymi w zdarzenie, ich opiekunami oraz świadkami, dokumentując wszystkie ustalenia. W porozumieniu z opiekunami dziecka krzywdzącego opracowuje się plan naprawczy oraz podejmuje działania przy wsparciu instytucji pomocowych. Jednocześnie weryfikuje się, czy dziecko dopuszczające się przemocy samo nie doświadcza krzywdzenia

w środowisku domowym lub rówieśniczym. W przypadku braku współpracy lub reakcji ze strony opiekunów dziecka krzywdzącego szkoła kieruje wnioskiem do sądu rodzinnego. W zależności od wieku sprawcy oraz charakteru czynu możliwe jest także poinformowanie sądu, policji lub innych właściwych służb. Dla dziecka krzywdzonego opracowywany jest indywidualny plan wsparcia, którego celem jest zapewnienie mu bezpieczeństwa oraz dostępu do pomocy na terenie szkoły.

Obszary do poprawy – brak narzędzi wspierających kulturę dialogu w szkołach

Mimo wprowadzenia obowiązkowych standardów ochrony dzieci wiele placówek nie dysponuje praktycznymi narzędziami, które wspierałyby budowanie kultury dialogu, rozwiązywania konfliktów i mediacji wśród małoletnich. Wciąż dominuje podejście reaktywne, skoncentrowane na karaniu, zamiast modelu restoratywnego, promującego naprawę relacji i uczenie odpowiedzialności. Ministerstwo w wytycznych wskazuje jasno, że rekomendowanym sposobem rozwiązywania konfliktów między dziećmi są mediacje rówieśnicze.

Szkoły rzadko posiadają wdrożone procedury mediacji rówieśniczej, programy rozwijające kompetencje społeczno-emocjonalne uczniów czy rozwiązania oparte na komunikacji bez przemocy. Tymczasem właśnie te narzędzia stanowią istotne uzupełnienie SOM, pozwalając na wczesną interwencję i przeciwdziałanie eskalacji konfliktów, zanim przerodzą się one w sytuacje wymagające działań formalnych.

Decyzja o skierowaniu sprawy do mediacji lub uruchomieniu formalnej procedury interwencyjnej powinna opierać się na dokładnej ocenie sytuacji oraz charakteru zdarzenia. Mediacja może być odpowiednia w przypadku konfliktów o niższym nasileniu, gdy obie strony są gotowe do współpracy i dialogu. Jednak gdy pojawiają się poważne oznaki przemocy, powtarzające się zachowania agresywne lub zagrożenie bezpieczeństwa dziecka, niezbędne jest natychmiastowe uruchomienie formalnej procedury ochronnej, włączającej wsparcie dorosłych i odpowiednich służb. W świetle badań (NASK, 2025) wskazujących, że część nastolatków nie rozpoznaje przemocy, a nauczyciele mogą mieć trudności z oceną stopnia zagrożenia, istotne jest systematyczne szkolenie kadry pedagogicznej w rozpoznawaniu sygnałów przemocy oraz jasne wytyczne, kiedy sytuacja wymaga mediacji, a kiedy – interwencji formalnej i prawnej.

Mediacje rówieśnicze jako element profilaktyki

Czym są mediacje rówieśnicze? Zasady, cele, różnice wobec interwencji dorosłych

Szkola jest miejscem, w którym często dochodzi do nieporozumień i konfliktów. Istnieje wiele sposobów ich rozwiązywania. Najczęściej wskazywane podejścia to: unikanie konfliktu, przystosowanie się, rywalizacja, kompromis oraz współpraca. Za najbardziej skuteczną metodę uważa się współpracę, której zaletą jest długofalowy efekt, zachowanie pozytywnych relacji między stronami oraz wzmacnianie konstruktywnej postawy wobec konfliktów i ich rozwiązywania.

W środowisku szkolnym konflikty bywają jednak rozwiązywane przy użyciu agresji lub przemocy fizycznej, co może prowadzić do eskalacji i utrwalenia zjawiska przemocy rówieśniczej. Jednym z narzędzi wspierających konstruktywne rozwiązywanie sporów są mediacje (Klaus, 2009; MEiN, 2023).

Mediacja to dobrowolny i poufny proces komunikacji między dwiema lub więcej stronami pozostającymi w konflikcie, prowadzony w obecności bezstronnego i neutralnego mediatora. Celem mediacji jest osiągnięcie porozumienia w formie ugody, która będzie satysfakcjonująca dla wszystkich uczestników. W trakcie mediacji mediator wspiera strony w wypracowaniu wspólnego, akceptowalnego rozwiązania konfliktu (Waluk, 2006; Klaus, 2009; Cybulko, 2014; Wojtanowicz, 2016; Wojcieszczak, 2017; Urbańska, 2018; Wołk, 2023; Rzecznik Praw Dziecka, 2018).

Jednym z rodzajów mediacji prowadzonych w środowisku oświatowym są mediacje rówieśnicze, będące szansą na odejście od konfrontacyjnego stylu rozwiązywania konfliktów. Celem mediacji jest współdziałanie obu stron w poszukiwaniu rozwiązania korzystnego dla wszystkich. Takie podejście do konfliktu, który jest naturalnym elementem życia, stanowi praktyczną lekcję rozwijania umiejętności komunikacyjnych oraz współpracy w poszukiwaniu sposobów rozwiązania sporu bez użycia przemocy. Dzięki mediacjom młodzi ludzie uczą się brać odpowiedzialność za własne postępowanie oraz kształtują postawę szacunku wobec innych osób i otwartość na ich potrzeby. Mediacje rówieśnicze – dobrowolne i poufne – są skutecznym sposobem rozwiązywania konfliktów w szkole, umożliwiając zaspokojenie potrzeb obu stron bez poczucia przegranej. Powinien prowadzić je uczeń, który cieszy się autorytetem wśród rówieśników i posiada cechy dobrego mediatora, takie jak (Wołk, 2023, s. 31): sprawiedliwość, cierpliwość, bezstronność, samodzielność, dojrzałość emocjonalna, bycie godnym zaufania, refleksyjność, empatyczność, asertywność, a także jest odpowiednio przeszkolony w zakresie technik mediacyjnych. Istotą

mediacji rówieśniczych jest zrozumienie i rozwiązywanie konfliktów przez uczniów należących do tej samej grupy wiekowej (Olearczyk, 2009; Klaus, 2009; Leszczyńska, 2011; Wojtkowiak, Potaczała-Perz, 2014; Wojtanowicz, 2016; Wojcieszczak, 2017; Rzecznik Praw Dziecka, 2017; Urbańska, 2018; Wołk, 2023).

Mediację można prowadzić w rozwiązywaniu takich problemów, jak:

- poniżanie;
- wyśmiewanie, np. za błędy popełnione na lekcjach;
- przezywanie ze względu na ubranie, pochodzenie czy zachowanie;
- bójki;
- drobne kradzieże;
- niszczenie przedmiotów szkolnych lub należących do kolegów;
- naruszanie nietykalności osobistej;
- uderzenie w twarz;
- kopanie;
- poszturchiwanie;
- popychanie;
- obrażanie członków rodziny rówieśników;
- występowanie form molestowania seksualnego, np. wyśmiewanie wyglądu, komentowanie dziewcząt i tego, jak się rozwijają, obsceniczne napisy na tablicy czy ścianach, obraźliwe napisy bądź filmowanie i rozpowszechnianie nagrań w internecie;
- w sytuacji odrzucenia przez grupę oraz kłótni i nieporozumień rówieśniczych, niedopuszczanie do zabawy w grupie;
- gdy wobec jednego lub kilku uczniów grupa innych uczniów stosuje prześladowanie, tzw. mobbing (Urbańska, 2018, za: Raszewska-Skałeczka, Szczepkowska, 2012, s. 186–187; Wojtanowicz, 2016, s. 154; Podsiadło, 2013, s. 164; Duda, Łukasik, 2011, s. 24–25; Wołk, 2023).

Mediacje nie są stosowane w trudnych konfliktach, sprawach związanych ze złamaniem prawa oraz w sytuacjach, gdy istnieje duża nierównowaga sił (Urbańska, 2018, za: Raszewska-Skałeczka, Szczepkowska, 2012, s. 194).

Do przeciwwskazań, które uniemożliwiają podjęcie postępowania mediacyjnego w szkole, należą sytuacje, gdy:

- problemem jest uzależnienie;
- pojawia się długotrwała przemoc rówieśnicza, dla której charakterystyczna jest asymetryczna relacja z przewagą pozycji strony i powtarzaniem zachowaniami agresywnymi wobec jednostki słabszej (niekoniecznie w sensie fizycznym);

- jedna ze stron cierpi na chorobę psychiczną lub silne zaburzenia emocjonalne;
- motywy przystąpienia stron do mediacji są inne niż chęć osiągnięcia porozumienia (Duda, Łukasik, 2011, s. 24–25, za: Wołk, 2023).

Uczniowie w trakcie mediacji uczą się wyrażania swoich potrzeb i oczekiwań bez użycia przemocy. Korzystają ze sposobu komunikacji opisanego przez Rosenberga (2016) *Porozumienie bez przemocy*. Jego składowymi są:

- obserwacja bez wartościowania, czyli przedstawienie faktów bez ich oceniania;
- nazwanie uczuć, jakie wyzwała w jednostce zachowanie drugiej osoby;
- uświadomienie sobie i nazwanie potrzeb;
- wyrażenie konkretnej prośby wobec drugiej osoby.

Jest to sposób porozumiewania się, który uczy, że konflikty można rozwiązywać bez użycia przemocy, wykorzystując do tego dialog i współdziałanie na rzecz znalezienia korzystnego dla obu stron rozwiązania (Rosenberg, 2016; Urbańska, 2018).

Wpływ mediacji na klimat szkoły, obniżenie liczby incydentów, wzrost zaangażowania uczniów

Mediacje rówieśnicze przynoszą korzyści o charakterze wychowawczym i profilaktycznym. Wynika to z koncepcji sprawiedliwości naprawczej, będącej podstawą podejścia mediacyjnego, i kładzie nacisk na nadrzędność naprawy nad karą. W mediacjach odchodzimy od rywalizacyjnych sposobów rozwiązywania konfliktów na rzecz współdziałania i dobrego rozwiązania dla obu stron. Kolejną korzyść o charakterze wychowawczym to element edukacji rówieśniczej i wzór do naśladowania, jaki dają działania uczniów-mediatorów. Uczniowie uczą się pożądanych postaw od swoich rówieśników. Natomiast w kontekście profilaktycznym mediacje sprzyjają zapobieganiu występowania zachowań dysfunkcyjnych dzieci, a także przyczyniają się do kształtowania postaw odpowiedzialności za własne czyny (Klaus, 2009; Leszczyńska, 2011; Wojtanowicz, 2016; Wojcieszczak, 2017; Urbańska, 2018).

Pozytywnie rozwiązany konflikt:

- poprawia funkcjonowanie jednostki i grupy;
- zwiększa satysfakcję z wzajemnych kontaktów;
- rozwija kreatywność i pomysłowość;
- pozwala na wyrażenie własnych potrzeb i interesów;
- umożliwia budowanie zaufania i bezpieczeństwa (Cybulko, 2014, s. 95).

Mediacje rówieśnicze pozwalają na budowanie bezpiecznej i przyjaznej szkoły poprzez uczenie rozwiązywania konfliktów na drodze rozmowy, kompromisu i porozumienia, a także przyjęcia odpowiedzialności za wyrządzone drugiej osobie zło. Mediacje rówieśnicze wpływają na kształcenie umiejętności rozwiązywania konfliktów oraz naukę wzajemnego szacunku, twórczego myślenia i otwartości na inne poglądy (Rzecznik Praw Dziecka, 2017; Wojcieszczak, 2017; Urbańska, 2018).

Przykłady wdrożeń i dobre praktyki – studium wprowadzania mediacji rówieśniczych we wrocławskich szkołach podstawowych przez Fundację Dom Pokoju

Kontekst i założenia programu

Program *Zarządzanie Konfliktem i Mediacje Rówieśnicze*, realizowany od 2014 r. przez Fundację Dom Pokoju, stanowi systemowe działanie edukacyjno-profilaktyczne, którego celem jest poprawa relacji w społeczności szkolnej oraz rozwijanie kompetencji społeczno-emocjonalnych uczniów. Opiera się na założeniu, że wyposażenie dzieci i młodzież w odpowiednie narzędzia komunikacyjne pozwoli im samodzielnie i pokojowo rozwiązywać konflikty w swoim środowisku.

Metodologia programu, adaptowana do polskich realiów edukacyjnych, pozostaje zgodna z obowiązującą podstawą programową oraz rekomendacjami Ministerstwa Edukacji, Ministerstwa Sprawiedliwości i Rzecznika Praw Dziecka. Efektem pierwszych lat wdrażania programu (2013–2016) było opracowanie podręcznika dydaktycznego dla nauczycieli szkół podstawowych, zawierającego scenariusze zajęć oraz szczegółowe wytyczne implementacyjne. W kolejnych latach program był realizowany w coraz większej liczbie placówek, m.in. w ramach zadania publicznego finansowanego przez Gminę Wrocław (2022/2023), obejmując 12 szkół podstawowych (Nowicka, 2014; Fundacja Dom Pokoju, 2014).

Etapy wdrożenia

Proces implementacji programu przebiegał w kilku ustrukturyzowanych etapach:

1. Diagnoza sytuacji szkolnej, czyli identyfikacja źródeł konfliktów oraz barier komunikacyjnych.
2. Szkolenie kadry pedagogicznej, czyli rozwijanie kompetencji w zakresie komunikacji bez przemocy, mediacji oraz wsparcia uczniów w rozwiązywaniu sporów.

3. Wyznaczenie koordynatora programu, czyli osoby odpowiedzialnej za bieżącą realizację i współpracę z Fundacją.
4. Szkolenie mediatorów rówieśniczych – uczniowie klas IV–VIII uczestniczyli w warsztatach obejmujących m.in. aktywne słuchanie, formułowanie komunikatów „ja”, identyfikowanie potrzeb oraz prowadzenie mediacji.
5. Superwizje i ewaluacja, czyli bieżące wsparcie dla mediatorów oraz systematyczne badanie efektów programu.

W klasach młodszych (0–III) realizowano moduł *Szkoła Pokoju*, koncentrujący się na nauce rozpoznawania emocji, komunikacji i rozwiązywania konfliktów. W klasach IV–VIII wprowadzono moduł *Mediacje rówieśnicze*, oparty na idei samodzielnego rozwiązywania konfliktów przez uczniów z pomocą przeszkolonych mediatorów (Nowicka, 2014; Fundacja Dom Pokoju, 2014).

Dobre praktyki, ewaluacja i wyzwania

Program opiera się na nauce przez doświadczenie. Uczniowie biorą udział w symulacjach mediacji, analizują studia przypadków i ćwiczą umiejętności społeczne, takie jak wyrażanie emocji, empatię, perspektywę społeczną, współdecydowanie i samokontrolę. Rozwijają tym samym kompetencje niezbędne do efektywnej komunikacji i rozwiązywania konfliktów bez przemocy.

W kolejnych etapach realizacji programu mediatorzy rówieśniczy z różnych szkół brali udział w superwizjach prowadzonych przez doświadczonych mediatorów z Fundacji Dom Pokoju. Spotkania umożliwiały rozwój umiejętności mediacyjnych, wymianę zarówno pozytywnych, jak i trudnych doświadczeń, a także wzajemne wsparcie. Regularne superwizje nie tylko wzmacniały kompetencje uczniów, lecz także przyczyniały się do budowania lokalnej wspólnoty praktyków, ponieważ wszystkie szkoły uczestniczące w programie były zlokalizowane w tej samej dzielnicy. W ten sposób mediacje rówieśnicze zaczęły pełnić także funkcję integrującą środowisko szkolne na poziomie międzyinstytucjonalnym.

Pomimo ogólnych pozytywnych efektów wdrażanie programu napotykało na trudności. Należały do nich m.in.: opór części nauczycieli przed dodatkowymi obowiązkami, sceptycyzm wobec skuteczności mediacji prowadzonych przez uczniów oraz niedostateczna współpraca całego grona pedagogicznego. Sukces programu obserwowano tam, gdzie nauczyciele i pedagodzy rozumieli, że za procedurami i dodatkowymi działaniami stoi nadrzędny cel, jakim jest zdrowie psychiczne i dobrostan dziecka, który współkształtuje klimat całej społeczności szkolnej.

Jednocześnie należy zauważyć, że szkoły zmagające się z poważnymi problemami systemowymi i niezaspokojonymi podstawowymi potrzebami organizacyjnymi często nie były w stanie wdrożyć programu mediacji. Wskazuje to na konieczność równoległego wzmacniania zasobów instytucjonalnych szkół oraz wspierania personelu w działaniach na rzecz ochrony dzieci i budowania bezpiecznego środowiska edukacyjnego.

Konieczne okazało się również systemowe włączenie rodziców, którzy odgrywali istotną rolę w procesie wsparcia swoich dzieci jako mediatorów. Dla wielu rodziców idea mediacji rówieśniczych była zupełnie nowa i niezrozumiała, co w początkowej fazie wdrażania programu stanowiło istotne wyzwanie. Aby system mediacji rówieśniczych mógł funkcjonować skutecznie i przynosić długofalowe efekty, niezbędne jest zaangażowanie rodziców w proces edukacyjny dotyczący tego narzędzia, zarówno poprzez informowanie ich o jego celach i zasadach, jak i poprzez zachęcanie do stosowania podobnych metod rozwiązywania konfliktów w środowisku domowym. Zastępowanie autorytarnych rozstrzygnięć podejściem opartym na dialogu, zrozumieniu i wspólnym poszukiwaniu rozwiązania wzmacnia spójność przekazu wychowawczego między szkołą a domem oraz sprzyja budowaniu kultury porozumienia (Nowicka, 2014; Fundacja Dom Pokoju, 2014).

Ewaluacja programu wykazała jego wysoką skuteczność zarówno w redukcji zachowań agresywnych, jak i w rozwoju kompetencji interpersonalnych uczniów (m.in. empatii, odpowiedzialności, współpracy). W klasach, gdzie program wdrażano systematycznie, odnotowano istotną poprawę klimatu społecznego. Zastosowanie aktywnych metod dydaktycznych sprawiło, że zajęcia były atrakcyjne i angażujące. Wyzwania zidentyfikowane w procesie realizacji dotyczyły głównie niedostatecznego rozpoznania mediatorów wśród rówieśników, ograniczeń lokalowych (brak wydzielonego miejsca do prowadzenia mediacji), a także niewystarczającego zaangażowania części nauczycieli, szczególnie przedmiotowych, w działania wspierające.

Zwrócono uwagę na potrzebę kontynuacji programu oraz jego dalszego rozwoju, zwłaszcza poprzez szkolenia uzupełniające dla kadry, promocję idei mediacji wśród całej społeczności szkolnej oraz zapewnienie koordynacji działań przez psychologa lub pedagoga. Kluczową rolę w skuteczności programu odegrało zaangażowanie dyrekcji oraz wyznaczenie osoby odpowiedzialnej za wdrażanie mediacji na poziomie szkoły (Nowicka, 2014; Fundacja Dom Pokoju, 2014).

Podsumowanie wdrażania mediacji rówieśniczych i rekomendacje

Przedstawione studium przypadku potwierdza, że wprowadzenie mediacji rówieśniczych jako innowacji pedagogicznej może stanowić skuteczne narzędzie profilaktyki przemocy oraz budowania kultury dialogu i współpracy w szkole. Program w sposób systemowy odpowiada na wyzwania związane z brakiem kompetencji społecznych, deficytami w zakresie komunikacji oraz dominacją modelu autorytarnego w relacjach dorosły–uczeń.

Efekty wdrożenia obejmują m.in.:

- rozwój kompetencji interpersonalnych i emocjonalnych uczniów i nauczycieli;
- wprowadzenie alternatywnych, bezprzemocowych metod rozwiązywania konfliktów;
- wzrost samodzielności, poczucia sprawczości i odpowiedzialności;
- budowanie klimatu bezpieczeństwa i wzajemnego zrozumienia w szkole.

Wymiar długofalowy programu zakłada zmianę kultury organizacyjnej szkoły poprzez indywidualną diagnozę potrzeb, pracę z nauczycielami, wsparcie superwizyjne oraz integrację rodziców i lokalnych instytucji w działania wychowawcze. Rekomenduje się dalsze wdrażanie i rozwój programu w kolejnych latach, przy zachowaniu jego systemowego charakteru i zapewnieniu stałego wsparcia instytucjonalnego.

Mediacje rówieśnicze a Standardy Ochrony Małoletnich

Mediacje wspierają profilaktykę przemocy, umożliwiając rozwiązywanie konfliktów na wczesnym etapie, co zapobiega eskalacji negatywnych zachowań. Poprzez aktywne włączanie dzieci w proces budowania bezpiecznego środowiska szkolnego (partycypacja) mediacje rozwijają ich kompetencje społeczne oraz świadomość ochrony własnych praw i granic. Szkołom rekomenduje się wdrażanie mediacji jako integralnej części działań ochronnych poprzez szkolenia dla kadry pedagogicznej, jasne procedury kierowania do mediacji oraz tworzenie przestrzeni sprzyjającej dialogowi i wzajemnemu zrozumieniu między uczniami. Rekomendację wprowadzenia mediacji rówieśniczych do szkół w Polsce przedstawił m.in. Rzecznik Praw Dziecka w dokumencie *Standardy mediacji rówieśniczej i szkolnej w szkołach i innych placówkach oświatowych* z 2017 roku. Mediacje rówieśnicze są również ujęte jako rekomendowany sposób rozwiązywania konfliktów w przygotowanych przez ministerstwo wytycznych dotyczących Standardów Ochrony Małoletnich dla szkół.

Efektywna ochrona małoletnich wymaga łączenia formalnych procedur SOM z działaniami miękkimi, takimi jak dialog i edukacja rówieśnicza, które budują kulturę zaufania i współpracy. Kluczowym elementem jest regularne szkolenie kadry pedagogicznej w zakresie mediacji i rozwiązywania konfliktów, co zwiększa ich kompetencje w reagowaniu na sytuacje trudne. Ponadto instytucje mogą zmieniać swoją kulturę organizacyjną, aktywnie angażując dzieci i młodzież w proces podejmowania decyzji, dając im realny głos i odpowiedzialność, co sprzyja budowaniu bezpiecznego i otwartego środowiska szkolnego.

Wnioski końcowe i rekomendacje w obszarze przeciwdziałania przemocy rówieśniczej oraz rozwoju mediacji rówieśniczych w kontekście wdrażania Standardów Ochrony Małoletnich w szkołach

1. Przemoc rówieśnicza pozostaje stałym elementem życia szkolnego, a jej nowe formy, zwłaszcza te związane z wykorzystaniem nowych technologii, wymagają adekwatnej i zintegrowanej reakcji. W kontekście współczesnych doświadczeń młodych ludzi granica między życiem szkolnym a aktywnością w sieci coraz bardziej się zaciera, co sprawia, że przemoc offline i online przenikają się i wzajemnie wzmacniają. Kluczowe znaczenie mają zatem systematyczne szkolenia dzieci, kadry pedagogicznej oraz rodziców w zakresie rozpoznawania, reagowania i przeciwdziałania różnym formom przemocy, zarówno w środowisku fizycznym, jak i cyfrowym.
2. Wczesna identyfikacja i interwencja w sytuacjach przemocy rówieśniczej mają kluczowe znaczenie, ponieważ szybkie rozpoznanie sygnałów zagrożenia umożliwia podjęcie skutecznych działań wychowawczych i prewencyjnych. Zaniechanie reakcji na przemoc prowadzi do poważnych, długofalowych konsekwencji psychicznych i społecznych dla ofiar, sprawców oraz świadków przemocy. Co istotne, skutki te przekładają się również na wymierne obciążenia dla systemu edukacji, ochrony zdrowia i życia społecznego, generując wysokie koszty społeczne i ekonomiczne. Z tego względu profilaktyka i szybka interwencja są nie tylko obowiązkiem instytucji edukacyjnych, ale również racjonalną inwestycją w bezpieczeństwo i dobrostan młodych ludzi oraz przyszłe funkcjonowanie społeczeństwa.
3. Mediacje rówieśnicze wspierają podmiotowość dziecka poprzez realne włączenie uczniów w procesy rozwiązywania konfliktów, co buduje w nich poczucie sprawczości, wpływu i odpowiedzialności za relacje społeczne. Udział dzieci w roli mediatorów sprzyja nie tylko profilaktyce przemocy rówieśniczej, ale

- także rozwija ich kompetencje społeczne i emocjonalne, wzmacnia kulturę dialogu oraz kształtuje postawy współodpowiedzialności w społeczności szkolnej.
4. Mediacje rówieśnicze odgrywają rolę wczesnej interwencji, zapobiegając eskalacji konfliktów i chroniąc uczniów przed przemocą, także w kontekście cyberprzemocy.
  5. Decyzja o zastosowaniu mediacji rówieśniczej powinna być poprzedzona oceną ryzyka. Mediacje są skuteczne w przypadku konfliktów o niskim i średnim natężeniu, natomiast sytuacje zawierające elementy przemocy powinny uruchamiać formalne procedury ochrony małoletnich, zgodne ze Standardami Ochrony Małoletnich.
  6. Szkoły zgodnie ze standardami powinny opracować we współpracy z uczniami katalog zachowań wskazujący, które sytuacje kwalifikują się do mediacji, a które wymagają interwencji dorosłych. Katalog ten powinien być regularnie ewaluowany i aktualizowany jako narzędzie odpowiadające na rzeczywiste potrzeby i codzienne doświadczenia społeczności szkolnej.
  7. Wdrażanie mediacji rówieśniczych powinno stanowić integralny element polityki ochrony dzieci oraz SOM w szkole. Ich skuteczność i realny wpływ na kulturę szkoły możliwy jest jednak tylko wówczas, gdy mediacje są rozumiane, akceptowane i wspierane przez całą społeczność szkolną, począwszy od zaangażowanej dyrekcji, poprzez kadrę pedagogiczną i pracowników szkoły, aż po rodziców i samych uczniów.
  8. Cykliczna ewaluacja SOM powinna obejmować ocenę skuteczności mediacji jako narzędzia partycypacyjnego i interwencyjnego. Każda szkoła powinna posiadać system monitorowania, wykrywania i pomocy w sytuacjach pojawienia się zjawiska przemocy.
  9. Mediacje rówieśnicze powinny zostać systemowo uwzględnione w działaniach szkół na rzecz przeciwdziałania przemocy, a ich skuteczne wdrożenie wymaga wsparcia zarówno ze strony dyrektorów placówek, którzy powinni włączyć mediacje do polityki ochrony małoletnich, jak i samorządów, które mogą wspierać rozwój lokalnych systemów mediacji poprzez finansowanie specjalistycznych szkoleń, materiałów edukacyjnych i promocyjnych.
  10. Tworzenie szkolnych rejestrów incydentów przemocy może znacząco poprawić monitorowanie skali zjawisk przemocowych, a tym samym umożliwić trafniejsze planowanie i optymalizację działań wychowawczych oraz profilaktycznych na poziomie szkoły. Dane zebrane lokalnie mogą również służyć jako podstawa do budowania ogólnopolskiej bazy informacji w MEiN, pozwalającej na lepsze zrozumienie rzeczywistej skali przemocy rówieśniczej oraz skuteczności

podejmowanych reakcji. Jak zauważa Kobes (2024), dopiero połączenie danych z poziomu kraju umożliwi projektowanie systemowej, adekwatnej profilaktyki i pomocy, dopasowanej do konkretnych problemów i potrzeb środowisk edukacyjnych.

Skuteczność Standardów Ochrony Małoletnich zależy nie tylko od ich formalnego wdrożenia, lecz przede wszystkim od realnego zaangażowania całej społeczności szkolnej czyli uczniów, nauczycieli, rodziców oraz instytucji wspierających. W kontekście przemocy rówieśniczej mediacje rówieśnicze stanowią praktyczne narzędzie realizacji tych standardów, łącząc działania prewencyjne z budowaniem podmiotowości dziecka oraz kultury odpowiedzialności społecznej.

Podziękowania

Autorka pragnie złożyć serdeczne podziękowania Pani dr Jolancie Horyń za postawione wyzwania, które stały się impulsem do rozwoju, oraz zaufanie, jakim została obdarzona na początku swojej zawodowej drogi. Szczególne wyrazy wdzięczności należą się również za możliwość udziału w profesjonalnym szkoleniu z zakresu mediacji, a także za wsparcie i otwartość, jakie towarzyszyły przy wdrażaniu do szkoły programu *Zarządzanie Konfliktem i Mediacje Rówieśnicze*.

Słowa podziękowania kieruję również do Koleżanek z wrocławskiej Fundacji Dom Pokoju za wieloletnią, owocną i niezwykle inspirującą współpracę przy realizacji programów *Zarządzanie Konfliktem i Mediacje Rówieśnicze* w szkołach na terenie Wrocławia. Ich profesjonalizm, zaangażowanie i pasja były nieocenionym wsparciem na każdym etapie tego wymagającego procesu.

E-mail autorki: kasianowicka66@gmail.com

Bibliografia

- Brzezińska, A., Reksnis, J., Półtoraczyk, K., Starczewska-Kaczmarek, A., Wilczyńska, S. (2020). *Kompetencje emocjonalne i społeczne dzieci w wieku wczesnoszkolnym*. Wydawnictwo Nauk Społecznych i Humanistycznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Cybulko, A. (2014). Konflikt. In E. Gmurzyńska & R. Morek (Eds.), *Mediacje: Teoria i praktyka* (pp. 79–96). Wolters Kluwer.
- Duda, A.K. (2019). *Masz prawo do mediacji w szkole. Zarys pracy mediatora szkolnego*. Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Duda, A.K., Łukasik, J. (2011). Mediacje jako alternatywny sposób rozwiązywania sporów w szkole. *Pedagogiczne Konteksty Komunikacji*, 4, 20–28.
- Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (2023). *Standardy ochrony dzieci w żłobkach i placówkach oświatowych*, <https://standardy.fdds.pl/upload/upload2/podrecznik-standardy-ochrony-dzieci-w-zlobkach-i-placowkach-oswiatowych-pdf-1692962147-1-9.pdf>.
- Fundacja Dom Pokoju, & Stichting Mediation Door Leerlingen. (2014). *Jak nauczyć uczniów rozwiązywania konfliktów. Podręcznik dla nauczyciela dla szkół podstawowych [Materiały wewnętrzne szkoleniowe]*. Fundacja Dom Pokoju.
- Giza-Poleszczuk, A., Komendant-Brodowska, A., Baczek-Dombi, A. (2011). *Przemoc w szkole. Raport z badań*. Szkoła bez Przemocy, Instytut Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego
- IPP (2022). *Ogarnij hejt. Raport z projektu*. Instytut Polska Przyszłości im. Stanisława Lema.
- Kaczan, R., Rycielski, P., Wójcik, M. (2025). *Obraz bullyingu w szkołach ponadpodstawowych [Raport]*. Uniwersytet SWPS / RESQL, <https://www.swps.pl/centrum-prasowe/informacje-prasowe/37018-co-naprawde-wiemy-o-przemocy-rowiesniczej-w-polskich-szkolach-raport-obraz-bullyingu-w-szkolach-ponadpodstawowych>.
- Klaus, W. (2009). *Wykorzystanie sprawiedliwości naprawczej w zapobieganiu przemocy rówieśniczej w szkole*. W: L. Mazowiecka (red.), *Mediacja*. Oficyna Wolters Kluwer business.
- Kodeks Etyczny Mediatorów Polskich, 2008.
- Kobes, P. (2024). Problem przemocy rówieśniczej w polskich szkołach – system przeciwdziałania zjawisku. *Zeszyty Naukowe Collegium Witelona*, 52, 29–40.
- Leszczynska, E. (2011). *Mediacje rówieśnicze jako forma rozwiązywania konfliktów w szkole i przeciwdziałanie zachowaniom agresywnym uczniów*. In W. Heller (Ed.),

- Czy polska szkoła ceni dobrą rozmowę? *Komunikacja interpersonalna w edukacji* (pp. 30–46). Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Ładna, A., Kamiński, K., Rostaniec, K., Wrońska, A., Błażej, M., Jankiewicz, A., Konopczyński, F., Nawrot, M. (2025). *Nastolatki. Raport z ogólnopolskiego badania uczniów i rodziców – raport badawczy*. NASK – Państwowy Instytut Badawczy.
- Makaruk, K. (2017). Przemoc rówieśnicza. *Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 16(1), 214–231.
- Makaruk, K., Drabarek, K., Popyk, A., Wójcik, S. (2023). *Diagnoza przemocy wobec dzieci w Polsce 2023*. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.
- Ministerstwo Sprawiedliwości (2024). *Standardy ochrony dzieci – wytyczne*, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/standardy-ochrony-maloletnich---wytyczne> (dostęp: 19.10.2025 r.).
- Nowicka, K., Fundacja Dom Pokoju. (2014). *Mediacje rówieśnicze* [Niepublikowany dokument zgłoszony do Kuratorium Oświaty we Wrocławiu, Szkoła Podstawowa nr 108, Wrocław].
- Olearczyk, T. (2009). *Psychopedagogiczne aspekty sytuacji konfliktowych w okresie adolescencji*. In M. Leśniak (Ed.), *Mediacja w rozwiązywaniu konfliktów wieku adolescencji* (pp. 97–111). Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne – Oficyna Wydawnicza AFM.
- Olweus, D. (2007). *Mobbing: fala przemocy w szkole: jak ją powstrzymać?*. Jacek Santorski & Company Agencja Wydawnicza.
- Olweus, D. (2011). Bullying at school and later criminality: Findings from three Swedish community samples of males. *Criminal behaviour and mental health*, 21(2), 151–156. <https://doi.org/10.1002/cbm.806>
- Pepler, D.J., Craig, W.M. (1995). A peek behind the fence: Naturalistic observations of aggressive children with remote audiovisual recording. *Developmental Psychology*, 31(4), 548.
- Podsiadło, A. (2013). *Mediacja jako alternatywna metoda rozwiązywania konfliktów szkolnych*. In A. Binsztok (Ed.), *Sztuka skutecznego prowadzenia mediacji i negocjacji: Zagadnienia psychologiczne i komunikacyjne* (pp. 162–170). Marina.
- Pyżalski, J. (2012). *Agresja elektroniczna i cyberbullying jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Raszewska-Skałeczka, R., Szczepkowska, M. (2012). *Mediacje w środowisku szkolnym na tle rozważań prawnop-psychologicznych – skuteczność i ograniczenia mediacji rówieśniczych*. In M. Tabernacka & R. Raszewska-Skałeczka (Eds.), *Mediacje w społeczeństwie otwartym* (pp. 174–196). Gaskor.

- Reijntjes, A., Kamphuis, J.H., Prinzie, P., Telch, M.J. (2010). Peer victimization and internalizing problems in children: A meta-analysis of longitudinal studies. *Child Abuse & Neglect*, 34(4), 244–252. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2009.07.009>
- Rigby, K. (2010). *Przemoc w szkole: jak ją ograniczyć: poradnik dla rodziców i pedagogów*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Rosenberg, M.B. (2016). *Rozwiązywanie konfliktów poprzez porozumienie bez przemocy*. Czarna Owca.
- Rzecznik Praw Dziecka (2017). *Standardy mediacji rówieśniczej i szkolnej w szkołach i innych placówkach oświatowych*, https://www.cen.edu.pl/uploads/a.kielb/mediacje/standardy_mediacji_rowiesniczej_i_szkolnej_w_szkolach_0.pdf.
- Rzecznik Praw Dziecka (2022). *Rekomendacje dotyczące reagowania na przemoc rówieśniczą w szkołach i placówkach oświatowych*, <https://brpd.gov.pl>.
- Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Björkqvist, K., Österman, K., Kaukiainen, A. (1996). Bullying as a group process: Participant roles and their relations to social status within the group. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 22(1), 1–15.
- Szwed, K. (2025). Obowiązek wprowadzenia standardów ochrony małoletnich w świetle art. 72 ust. 1 Konstytucji RP. *Studia Prawnoustrojowe*, 67.
- Tłuściak-Deliowska, A. (2017). Refleksyjny uczeń wobec przemocy rówieśniczej. Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej. W: I. Paszenda (red.) *Codziennosc jako wyzwanie edukacyjne. Tom 2. Refleksyjność w codzienności*. Wydawnictwo Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Urbańska, M. (2018). Mediacje rówieśnicze – edukacja w kierunku pokojowego rozwiązywania konfliktów uczniowskich. *Edukacja-Technika-Informatyka*, 9(1), 286–290.
- Włodarczyk, J. (2013). Przemoc rówieśnicza. Wyniki ogólnopolskiej diagnozy problemu przemocy wobec dzieci. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 12(3), 62–81.
- Waluk, J. (2006). *Mediacja i sprawiedliwość naprawcza w Polsce. Doświadczenia Polskiego Centrum Mediacji*. In S. L. Stadniczeńko (Ed.), *Prawno-psychologiczne uwarunkowania mediacji i negocjacji* (pp. 71–81). Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Wojtkowiak, M., Potaczała-Perz, K. (2014). Mediacja w profilaktyce szkolnej. *Resocjalizacja Polska*, 6, 135–150.
- Wojcieszczak, A. (2017). Mediacja rówieśnicza jako metoda kształtowania postaw prospołecznych i przeciwdziałania agresji wśród dzieci i młodzieży.
- Wojtanowicz, K. (2016). Mediacje rówieśnicze jako metoda wychowawcza. *Studia Socialia Cracoviensia*, 8(2(15)), 145–155.

Wołk, K. (2023). Możliwości wykorzystania mediacji w pracy pedagoga szkolnego. *Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze*, 615(10), 25–41.

Akty prawne

Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich, Dz.U. z 2016 r., poz. 862 z późn. zm.

Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich, Dz.U. z 2023 r., poz. 1304.

Peer Violence and Peer Mediation – Supporting the Development of a Culture of Dialogue in Schools Implementing child protection standards

The article presents the phenomenon of peer violence in the context of implementing the child protection standards in educational institutions. It highlights the scale and forms of violence among children and youth, as well as the psychological, social, and educational consequences for victims, perpetrators, and witnesses. The second part introduces the concept of peer mediation as an effective tool for preventing and responding to violence, strengthening students' social competencies, and supporting a school culture based on safety, dialogue, and shared responsibility. Based on examples of implementations, the article shows how mediation supports the achievement of child protection standards goals and enhances children's participation in creating violence-free environments. In conclusion, it is emphasized that peer mediation constitutes an effective form of support in counteracting peer violence and promotes the development of a culture of dialogue in schools.

Keywords:

peer mediation; peer violence; child protection standards

Cytowanie:

Nowicka-Pasternak, K. (2025). Przemoc rówieśnicza a mediacje rówieśnicze – wsparcie budowania kultury dialogu w szkołach wprowadzających Standardy Ochrony Małoletnich. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 24(4), 108–134.

Artykuł jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 3.0 Polska.

Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości

Wstuchiwanie się w głos dzieci w procesie podejmowania decyzji: wyzwanie dla systemu ochrony dzieci w Hiszpanii

M. Ángeles Balsells^a, Nuria Fuentes-Peláez^b,
Crescencia Pastor^b

^a University of Lleida, Faculty of Education, Psychology and Social Work,

^b University of Barcelona, Faculty of Education, Walk of the Vall d'Hebron

Prawo dzieci do uczestniczenia w podejmowaniu decyzji, które mają wpływ na ich życie, zostało powszechnie uznane, ale rzadko jest ono obecne w procesach decyzyjnych w ramach systemu ochrony dzieci. Chociaż badania dostarczają dowodów na korzyści płynące z takiego uczestnictwa, nadal niewiele wiemy o jego egzekwowaniu w procesach powrotu dzieci do rodziny. Niniejszy artykuł przedstawia analizę głosów dzieci i młodzieży zebranych w trakcie odbierania ich rodzicom i powrotu dzieci do domu w ramach omawianej procedury. W pogłębionych wywiadach i dyskusjach grupowych uwzględniono opinie 135 osób, z czego 30 to dzieci i młodzież, 42 – rodzice biologiczni, a 63 – specjaliści pracujący w systemie ochrony dzieci. Wyniki sugerują, że: 1) informacje przekazywane dzieciom i nastolatkom są niedokładne i niepełne na wszystkich etapach procesu decyzyjnego; 2) stopień zrozumienia powodów leżących u podstaw decyzji jest minimalny; 3) główny powód odebrania dziecka rodzicom decyduje o sposobie uczestnictwa dziecka w podejmowaniu decyzji; 4) udział dzieci i młodzieży w procesie powrotu do rodziny ma istotne znaczenie dla jego powodzenia i stabilności. Praktyczne implikacje obejmują zarówno potrzebę szkolenia specjalistów, jak i wprowadzenia mechanizmów zapewniających uczestnictwo dzieci w procesie tworzenia planu rozwiązania danego przypadku.

Słowa kluczowe:

ochrona dzieci; dzieci; uczestnictwo; powrót dziecka do rodziny; odebranie dziecka; podejmowanie decyzji

1. Wprowadzenie

W Hiszpanii istnieją różne sposoby dbania o dobro dzieci i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych. Gdy dziecko jest źle traktowane lub zostało porzucone, istnieje możliwość pozostawienia go w rodzinie biologicznej (która jest następnie monitorowana) lub odebrania go rodzicom biologicznym. W tym drugim przypadku proponuje się opiekę zastępczą w placówkach opiekuńczych lub rodzinach (spokrewnionych lub niespokrewnionych) albo adopcję. Dwa pierwsze rozwiązania mają powodować, że odebranie dziecka rodzinie biologicznej będzie środkiem tymczasowym (Balsells et al., 2013). Zgodnie z oficjalnymi statystykami w 2011 r. w Hiszpanii wszczęto 35 505 spraw dotyczących dzieci objętych ochroną, które odebrano rodzicom biologicznym. Uznano, że dzieci te znajdują się w sytuacji wysokiego ryzyka, co według służb ochrony dzieci ma wpływ na ich rozwój osobisty. Spośród nich 14 059 umieszczono w rodzinach zastępczych, a 21 446 – w placówkach opiekuńczych (Ministerio de Salud y Políticas Sociales, 2012).

Wraz z uchwaleniem Konwencji o prawach dziecka w 1989 r. ustanowiono prawo dzieci do uczestniczenia w podejmowaniu decyzji mających wpływ na ich życie (Alderson, 2000; Bachman & Chase-Lansdale, 2005; Hart, 1992; Shier, 2001; Van Bijleveld et al., 2013), co również obejmuje sytuacje, w których dzieci wymagają ochrony (Fuentes-Peláez et al., 2013; Mitchell et al., 2010; Nybell, 2013; Schnoor, 2013). Obecna polityka ochrony dzieci wspiera udzielanie im głosu i uznaje ich prawo do wyrażania swojego zdania na temat tego, co ich zdaniem powinno się wydarzyć, oraz uwzględnia ich opinie przy podejmowaniu dotyczących ich decyzji przez dorosłych. Jest to szczególnie ważne, gdy oznacza to separację dziecka od rodziny lub jego powrót do domu. Ostatnie badania przeprowadzone w Hiszpanii pokazują, jak wygląda rzeczywistość: Montserrat (2014) wykazała, że od 66,7% do 73,4% dzieci i młodzieży doświadcza traumy na wejściu do systemu ochrony dzieci i otrzymuje bardzo mało informacji. Ponadto ostatnie badania przeprowadzone w Hiszpanii, w których wzięto pod uwagę głos młodzieży objętej opieką tymczasową, ujawniły, że ich znajomość środków ochrony dzieci jest ograniczona, niedokładna lub żadna (Balsells et al., 2010; Mateos et al., 2016).

2. Podejmowanie decyzji w procesie ochrony dziecka

Podejmowanie decyzji w systemie ochrony dzieci jest procesem ciągłym, które obejmuje cztery kluczowe etapy: selekcję, ocenę, umieszczenie w ośrodku opiekuńczym/rodzinie zastępczej i powrót do rodziny (Baumann, Fluke, & Casillas, 2012).

Decyzje o odebraniu dziecka rodzicom i jego powrocie do rodziny mają szczególne znaczenie dla życia dzieci ze względu na swój krótko- i długoterminowy wpływ na ich życie (Farmer, 2014).

Do chwili obecnej zasadniczy model oceny i interwencji w systemie ochrony dzieci obejmuje zaangażowanie specjalisty w procesy decyzyjne, który zbiera i ocenia informacje w celu podjęcia jednostronnej (lub wielostronnej, tj. z udziałem grupy specjalistów) decyzji dotyczącej narażenia dziecka na zagrożenia. Dzięki zastosowaniu ekologii podejmowania decyzji (DME – Decision-Making Ecology) (Baumann, Dalgleish, Fluke, & Kern, 2011) udało nam się przeanalizować i zrozumieć, jakie czynniki ukrywają za tym procesem decyzyjnym (lub wpływają na niego). Badanie przeprowadzone wśród pracowników służb ochrony dzieci w Izraelu wykazało brak wpływu życzeń matek i dzieci na ten proces (Arad-Davidzon & Benbenishty, 2008). Dalsze badania, w których wzięło udział 828 specjalistów ze służb ochrony dzieci z czterech krajów (Izraela, Holandii, Irlandii Północnej i Hiszpanii), również wykazały, że opinie rodziców nie są brane pod uwagę przez specjalistów w żadnym z tych krajów (Benbenishty et al., 2015).

W badaniach naukowych zidentyfikowano cztery kluczowe czynniki dotyczące specjalistów, które wyjaśniają brak wpływu życzeń rodziców i dzieci na proces decyzyjny. Obejmują one doświadczenie zawodowe, poziom przygotowania zawodowego, podejście i kontekst. W kilku badaniach analizowano, w jaki sposób doświadczenie zawodowe staje się jednym z czynników określających próg podejmowania decyzji (Benbenishty et al., 2003; Benbenishty & Osmo, 2004; Gold et al., 2001). W innych badaniach wykazano aspekty związane z podejściem specjalistów, wskazując, jak oceniają oni ryzyko i jakie przedstawiają zalecenia dotyczące interwencji (Davidson-Arad & Benbenishty, 2010). Poziom przygotowania zawodowego decyduje o poziomie świadomości specjalistów w odniesieniu do oddziaływania stosowanego przez nich podejścia i kontekstu, w którym są osadzeni, na ich osądy i decyzje (Benbenishty et al., 2015). Kontekst społeczny, polityczny i kulturowy, w którym funkcjonują specjaliści w różnych krajach, wpływa na ich ocenę sytuacji i późniejsze zalecenia dotyczące procesu interwencji (Gold et al., 2001).

W związku z powyższym zaczyna być widoczna zmiana perspektywy w zakresie systemów ochrony dzieci, w ramach której nadaje się bardziej aktywną rolę członkom rodziny i innym podmiotom mającym znaczenie dla dobrostanu dziecka. Trend ten jest wspierany przez podejście obejmujące ochronę rodziny, wzmocnienie i upodmiotowienie oraz model ekologiczny (Amorós et al., 2009; Rodrigo et al., 2010). Wstuchiwanie się w głos rodzin w trakcie podejmowania decyzji zwiększa prawdopodobieństwo ich powodzenia, biorąc pod uwagę, że bezpośredni udział

rodzin w tym procesie zwiększa prawdopodobieństwo ich współpracy i niezbędnych działań (Burford & Hudson, 2002). Odnotowano także inne korzyści płynące z wysłuchania głosu rodziny, a mianowicie, że rodzina czuje się upodmiotowiona, konflikt rodzinny słabnie, a plany instytucjonalne są lepiej rozumiane. Podobnie specjaliści uważają, że dziecko będzie lepiej chronione, a powrót do rodziny – bardziej stabilny, gdy rodziny będą uczestniczyć w procesie podejmowania decyzji (Balsells, Pastor, Mateos, Vaquero, & Urrea, 2015; Baumann et al., 2012). Widać wyraźne postępy w zakresie angażowania rodzin, ale w odniesieniu do dzieci sytuacja jest niejasna.

3. Głos dzieci w procesie podejmowania decyzji

Prawo dzieci do uczestnictwa w podejmowaniu decyzji, które mają wpływ na ich życie, w tym w sytuacjach, gdy dzieci i młodzież potrzebują ochrony (Fuentes-Peláez et al., 2013; Mitchell et al., 2010; Nybell, 2013; Schnoor, 2013), zostało ustanowione wraz z przyjęciem w 1989 r. Konwencji o prawach dziecka (Van Bijleveld et al., 2013; Alderson, 2000; Bachman & Chase-Lansdale, 2005; Hart, 1992; Shier, 2001).

Niemniej, w praktyce, w systemach ochrony widoczna jest tendencja do nieuwzględniania głosu dzieci w procesie decyzyjnym. W oparciu o wywiady z dziećmi i nastolatkami, objętych systemem ochrony, Goodyer (2014; 2013) i Mateos et al. (2016) badają, w jaki sposób decyzje albo nie uwzględniają perspektywy dzieci i młodzieży, albo zazwyczaj nie spełniają ich potrzeb w zakresie uzyskania informacji o tym, jakie środki zostaną podjęte i jakie zmiany nastąpią w ich życiu.

Fuentes-Peláez i Amorós (2008), Jiménez, Martínez & Mata (2010) oraz Jiménez, Martínez, Muñoz & León (2013) bronią potrzeby dzieci do dostępu do informacji i przygotowania się na każdym etapie procesu ochrony, tak aby były w stanie stawić czoła zmianom, które zachodzą w ich sytuacji rodzinnej i miejscu zamieszkania. Barnes (2012), Mcleod (2007) oraz Gilian Schofield & Beek (2005) zgadzają się, że słuchanie i informowanie dzieci jest nie tylko realizacją ich prawa do uczestnictwa, ale także gwarancją bardziej pozytywnych i skutecznych wyników w zakresie ochrony. Schofield et al. (2011) argumentują, że fakt bycia wysłuchanym wzmacnia pozytywne odczucia dziecka w stosunku do siebie samego, a Gilligan (2000) uzupełnia tę tezę, dodając, że wysłuchanie dziecka ma pozytywne skutki nawet dla oceny wpływu i jakości oferowanych usług. Uczestnictwo może być elementem ochrony dzieci, ponieważ zazwyczaj prowadzi do wzrostu pewności siebie, poczucia własnej skuteczności i poczucia własnej wartości (Gilian Schofield & Beek, 2005; Limber & Kaufman, 2002). Korzyści te zostały również przedstawione w dwóch badaniach dotyczących zaangażowania dzieci w podejmowanie decyzji prawnych (Block et al.,

2010, Weisz et al., 2011). Wyniki sugerują, w jaki sposób brak informacji i udziału w procesie może wpływać na akceptację podjętych środków (tj. skierowania do rodzin zastępczych lub powrotu do domu) przez dzieci i sugerują, że polityka zachęcająca dzieci do udziału w rozprawach dotyczących opieki jest postrzegana pozytywnie i nie jest dla nich szkodliwa.

Badanie przeprowadzone przez Mitchell et al. (2010), gdzie przedmiotem były dzieci, które przeszły przez system, pokazuje, że chcą one w większym stopniu uczestniczyć w procesie podejmowania decyzji o odebraniu ich rodzinie w odniesieniu do aspektów związanych z nowym domem, odwiedzin członków rodziny biologicznej i szkołą. Goodyer (2014) wykazuje również, że dzieci i młodzież domagają się większego udziału w podejmowaniu decyzji o odebraniu ich rodzinie i wyraźnie pragną, aby pytano je o zdanie, gdy postanawia się o ich separacji od rodziny biologicznej.

W związku z uczestnictwem dzieci w systemie ochrony w ramach innych badań próbuje się określać zdolności dzieci do uczestnictwa w podejmowaniu decyzji w odniesieniu do ich wieku (Holland, 2006), które pokazują, że specjaliści identyfikują wiek jako czynnik determinujący tę zdolność u młodych ludzi (Archard, & Skivenes, 2009; Holland, & Scourfield, 2004; Thomas, & O’Kane, 1998). Z kluczowym dylematem dotyczącym uczestnictwa dzieci mierzymy się wtedy, gdy perspektywa dziecka koliduje z opinią specjalisty na temat dobrostanu dziecka (Archard, & Skivenes, 2009). W tym sensie Chan, Lam i Shae (2011) argumentują, że poznanie opinii i zrozumienie dziecka w sprawach, gdzie doszło do krzywdzenia i zaniedbania, służy zdobyciu informacji i poprawie wysiłków w zakresie ochrony dzieci, nawet jeśli nie pokrywają się one z opiniami dorosłych, a one same muszą być wysłuchane w trakcie realizacji każdego zadania w ramach ochrony dzieci.

Chociaż nie znamy życzeń i potrzeb młodszych dzieci lub niewiele o nich wiemy, w przypadku nastolatków i młodych ludzi można zaobserwować postępy w ochronie dzieci. Badanie obejmujące 57 nastolatków przebywających w spokrewnionych rodzinach zastępczych w Hiszpanii ujawniło, że podczas kierowania ich do takiej formy opieki ich zainteresowania i priorytety koncentrowały się na problemach rodzinnych, rodzaju zastosowanych środków i zmianach, których mogą się spodziewać w swoim życiu (Balsells et al., 2010; Fuentes-Peláez et al., 2013; Mateos et al., 2012). W tym badaniu wykazano brak świadomości wśród nastolatków swojej własnej historii i przyczyn umieszczenia w rodzinie zastępczej oraz uznano za priorytet, że młodzież powinna być włączona w procesy decyzyjne, które jej dotyczą.

Udział dzieci i młodzieży w procesie decyzyjnym odbywa się trybie ciągłym. Istnieją różne poziomy podejmowania decyzji w rodzinach: od takich, w których

rodziny nie uczestniczą w spotkaniach lub innych forach, gdzie podejmowane są decyzje dotyczące ich dzieci, do takich, gdzie rodziny, wraz z własną siecią wsparcia, opracowują wstępne plany, następnie udostępniane specjalistom, których zadaniem jest współpraca z rodziną, tak aby plany były wykonalne i spełniały najwyższe standardy w zakresie bezpieczeństwa, trwałości i dobrostanu (Merkel-Holguin, & Wilmot, 2005). Istnieje również system przewidujący progresywny udział dzieci. Badanie przeprowadzone przez Cossar, Brandon i Jordan (2014) określa trzy poziomy zrozumienia procesów systemu ochrony. Po pierwsze, przy a) minimalnym zrozumieniu młodzi ludzie objęci tą kategorią wiedzą, że mają pracownika socjalnego, który z nimi rozmawia, odwiedza i robi notatki, ale nie wiedzą, jaka jest jego rola; a jeśli ich rodzice chodzą na spotkania, to nie zwracają na to uwagi. W przypadku b) częściowego zrozumienia młodzi ludzie objęci tą kategorią wiedzą, że ich rodzice chodzą na spotkania, ale tak naprawdę nie wiedzą dlaczego; próbują zebrać informacje, podobnie jak przy rozwiązywaniu zagadki, a wielu z nich twierdzi, że otrzymują więcej informacji od swojej rodziny (rodziców i starszego rodzeństwa) niż od specjalistów, natomiast wiele informacji, które posiadają, jest niedokładnych. Wreszcie, w przypadku c) pełnego zrozumienia młodzi ludzie objęci tą kategorią dobrze znają procesy systemu ochrony. Badanie to pokazuje, że dzieci z pełnym zrozumieniem są najprawdopodobniej starsze (w wieku 14–17 lat), podczas gdy większość dzieci cechuje częściowe zrozumienie sytuacji.

4. Metody

Celem niniejszego badania jest zbadanie „głosów dzieci” w trakcie odbierania ich rodzicom i powrotu do rodzin w ramach procesu ochrony dzieci w Hiszpanii oraz zidentyfikowanie najistotniejszych aspektów udziału dzieci, zarówno w ocenie ryzyka, jak i w procesie decyzyjnym, który ma miejsce w każdym z tych momentów.

4.1. Podejście

Niniejsze badanie jest badaniem opisowym opartym na podejściu jakościowym. Jest to badanie eksploracyjne z wykorzystaniem grup dyskusyjnych i częściowo ustrukturyzowanych wywiadów z wieloma informatorami, obejmującymi specjalistów ze służb ochrony dzieci oraz rodziców, dzieci i młodzieży uczestniczących w procesie łączenia rodzin. Wieloinformacyjny charakter badania pozwala na odkrycie aspektów postrzeganych jako istotne z perspektywy dzieci i specjalistów.

4.2. Próba i procedury doboru próby

W badaniu wzięło udział 135 uczestników: 30 było dziećmi lub nastolatkami, którzy przeszli przez proces opieki w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczej, 42 – rodzicami, którzy niedawno uczestniczyli w zjednoczeniu rodziny lub je planowali, a 63 – specjalistami pracującymi w służbach ochrony dzieci.

Dzieci i rodzice otrzymywali specjalistyczną pomoc, a dzieci przebywały w placówkach opiekuńczych lub w rodzinach zastępczych. W badaniu wzięli udział specjaliści z trzech różnych sekcji systemu ochrony dzieci: wyspecjalizowanych służb pomocy rodzinie, służb wspierających opiekę zastępczą i placówek opiekuńczych.

Przedstawiciele służb pochodzili z Katalonii, Balearów, Galicji i Kantabrii. Specjaliści ci wybrali dzieci i ich rodziców na podstawie poufnych informacji, miał im w tym pomóc także otrzymany od badaczy zestaw kryteriów.

Zastosowano następujące kryteria wyboru. Dzieci musiały: (1) być w wieku od 12 do 20 lat i być spokrewnione z wybranymi rodzinami biologicznymi; (2) spędzić co najmniej rok w pieczy zastępczej; (3) nie mieć niepełnosprawności fizycznej, umysłowej ani sensorycznej. Rodzice musieli: (1) być spokrewnieni z dziećmi i nastolatkami opisanymi powyżej; (2) należeć do rodzin, które już przeszły zjednoczenie lub się go spodziewały w ciągu najbliższego miesiąca lub dwóch; (3) należeć do rodzin, które przeszły lub przechodzą zjednoczenie; (4) mieć pozytywne nastawienie i predyspozycje do współpracy ze specjalistami; (5) reprezentować rodziny heterogeniczne (tj. rodzice i dzieci/nastolatki w różnym wieku, pochodzący z różnego rodzaju struktur rodzinnych itp.). Specjaliści musieli: (1) pracować w systemie ochrony dzieci; (2) mieć doświadczenie w opiece zastępczej w rodzinach lub placówkach opiekuńczych; (3) odzwierciedlać wielodyscyplinarny charakter tej grupy, tzn. pochodzić z różnych obszarów pracy z rodziną, z uwzględnieniem edukatorów społecznych, pedagogów, psychologów i pracowników socjalnych.

Korzystając z tych kryteriów, wybrano próbę wygodną (nieprobabilistyczną) obejmującą matki, ojców i dzieci w zależności od tego, czy byli w stanie wziąć udział w badaniu. Próba nie obejmowała ojców, matek i dzieci spokrewnionych, ponieważ nie wybrano zmiennej rodzinnej.

Charakterystykę specjalistów, rodziców oraz dzieci i młodzieży, którzy wzięli udział w tym badaniu, przedstawiono odpowiednio w tabelach 1–3.

Tabela 1.*Charakterystyka specjalistów uczestniczących w badaniu*

Charakterystyka	Specjaliści (N = 63)
<i>Płeć</i>	
Kobiety	47 (75%)
Mężczyźni	16 (25%)
<i>Wiek (w latach)</i>	
25–35	16 (26%)
36–45	29 (45%)
Powyżej 46	18 (29%)
<i>Przygotowanie zawodowe</i>	
Edukatorzy społeczni	20 (32%)
Pedagodzy	10 (16%)
Psychologowie	20 (32%)
Pracownicy socjalni	13 (21%)
<i>Obszar interwencji</i>	
Rodzina biologiczna	37 (59%)
Dzieci w placówkach opiekuńczych	16 (25%)
Dzieci w rodzinnej opiece zastępczej	10 (16%)

Tabela 2.*Charakterystyka rodziców uczestniczących w badaniu*

Charakterystyka	Rodzice (N = 42)
<i>Płeć</i>	
Kobiety	32 (76%)
Mężczyźni	10 (24%)
<i>Sytuacja rodzinna</i>	
Powrót dziecka do rodziny	37 (88%)
W trakcie powrotu dziecka do rodziny	5 (12%)

Tabela 3.*Charakterystyka dzieci i młodzieży uczestniczących w badaniu*

Charakterystyka	Dzieci i młodzież (N = 30)
<i>Płeć</i>	
Dziewczęta	16 (53%)
Chłopcy	14 (47%)
<i>Wiek (w latach)</i>	
6–11	05 (17%)
12–17	17 (57%)
Powyżej 18	8 (27%)
<i>Sytuacja rodzinna</i>	
Powrót dziecka do rodziny	21 (70%)
W trakcie powrotu dziecka do rodziny	9 (30%)

4.3. Gromadzenie danych

Do zbierania danych wykorzystano grupy dyskusyjne i częściowo ustrukturyzowane wywiady. Zastosowano dwa instrumenty dotyczące grupy fokusowej, czyli: (1) formularz identyfikacyjny celem zebrania podstawowych danych o uczestnikach; (2) przewodnik na temat tego, jak stworzyć grupy dyskusyjne i częściowo ustrukturyzowane wywiady (z różnymi pytaniami dostosowanymi do każdej grupy dzieci, rodziców i specjalistów). Transkrypcja wywiadów została przygotowana po przegłądzie przedmiotowej literatury naukowej, na podstawie której zdefiniowano kluczowe elementy do zbadania. Celem pytań było zapewnienie uczestnikom możliwości przedstawienia swoich doświadczeń związanych z odebraniem dziecka rodzicom i powrotu do rodziny, obejmujących przebieg tych procesów, odczucia uczestników, otrzymaną pomoc itp. W ten sposób doświadczenia te zostały opisane z perspektywy biorących w nich udział rodziców, dzieci i specjalistów.

4.4. Procedury

Grupy dyskusyjne prowadzono osobno dla dzieci, rodziców i specjalistów. Wszystkie spotkania odbywały się w ośrodku służb społecznych każdej społeczności.

Dwóch badaczy udało się do każdego ośrodka w celu zebrania danych; jeden pełnił funkcję moderatora lub ankietera (w zależności od przypadku), a drugi

kontrolował aspekty techniczne (nagrywanie) i sprawdzał, czy uwzględniono wszystkie treści przewodnika. Przeprowadzono 18 wywiadów i zorganizowano 22 grupy dyskusyjne. Aby zadbać o dokładność informacji, wszystkie wywiady i grupy dyskusyjne nagrano, a następnie przygotowano ich transkrypcję.

Analiza treści została przeprowadzona z wykorzystaniem indukcyjnego kodowania transkrypcji. Do pierwszego etapu, tekstowego, wybrano akapity, fragmenty i ważne cytaty z transkrypcji wywiadów i grup dyskusyjnych. Drugi etap miał charakter koncepcyjny, a jego celem było zidentyfikowanie kategorii i podkategorii, które mogły być ze sobą powiązane. Te kategorie i podkategorie zdefiniowano po nasyceniu danych, na podstawie powtarzających się odpowiedzi uczestników (np. nie proponowali oni dodatkowych tematów). Do przetwarzania danych jakościowych wykorzystano program ATLAS.ti 6.2.

4.5. Rzetelność i wiarygodność danych oraz względy etyczne

W transkrypcjach grup dyskusyjnych i częściowo ustrukturyzowanych wywiadów język pytań dostosowano do kontekstu i uczestników. Dane poddano wzajemnej weryfikacji w celu zachowania ich rzetelności i wiarygodności.

Proces wyodrębniania kodów i kategorii oceniali różni sędziowie. W związku z tym, podobnie jak w przypadku analizy treści, proces ten został poddany wzajemnej weryfikacji w celu osiągnięcia maksymalnej rzetelności i wiarygodności wyodrębnionych danych.

W badaniu uwzględniono kwestie etyczne, stosując formularz świadomej zgody podpisany przez uczestników, ochronę danych osobowych zgodnie z hiszpańskim prawem krajowym (Real Decreto 1720/2007 i Ley Orgánica 15/1999) oraz podstawowe zasady etyki opracowane w ramach międzynarodowych wytycznych programu Horyzont 2020.

5. Wyniki

5.1. Decyzja o odebraniu dziecka rodzinie i ocena ryzyka

Wyniki pokazują, że podczas procesu oceny ryzyka na etapie oceny brakuje informacji i udziału dzieci i młodzieży. W przypadku młodszych dzieci, gdy ich rodzice borykają się z trudnościami osobistymi i rodzinnymi, takimi jak uzależnienie od narkotyków lub alkoholizm, co ma wpływ na opiekę nad dziećmi i poświęcaną im uwagę, dzieci zazwyczaj nie rozumieją konkretnych motywów, które doprowadziły

do umieszczenia ich w pieczy zastępczej. Jednym z powodów tego braku zrozumienia jest to, że codzienne doświadczenia zaniedbania i znęcania się mogą prowadzić do normalizacji sytuacji.

Wiemy z komentarzy, że mówią o rzeczach, które nie są prawdą. Nigdy o to nie pytałam, ale jestem ciekawa, dlaczego oskarżają moją matkę o rzeczy, które nie miały miejsca.

(Grupa fokusowa młodzieży)

W przypadkach, w których przyczyny interwencji służb ochrony dzieci dotyczyły konfliktu w relacji rodzic–dziecko i trudności behawioralnych nastolatków, nastolatki te są bardziej świadome problemów, ponieważ potrafią zidentyfikować elementy swojego zachowania, które spowodowały trudności w dynamice rodziny.

Kiedy trafiłem do ośrodka, nie rozmawiałem z matką przez około dwa tygodnie [...] to sprawiło, że dużo myślałem i, nie wiem, pomogło mi to również zastanowić się nad błędami, które popełniłem i wszystkim.

(Grupa fokusowa młodzieży)

Specjaliści i same rodziny zdają sobie sprawę, jak ważne jest, aby dzieci rozumiały powody separacji, i dostosowują wyjaśnienia do poziomu ich rozwoju. Są świadomi, że czasami nie robią tego wystarczającym stopniu, a ma to fundamentalne znaczenie, ponieważ pomaga dzieciom zrozumieć, co się dzieje, i zmniejszyć ich potencjalne poczucie winy.

Myślę, że ważne jest również, aby dziecko zrozumiało, że rodzice mają problemy, które powodują, że nie mogą być w domu i że rodzice muszą być w stanie nad nimi pracować, aby te problemy rozwiązać.

(Grupa fokusowa specjalistów)

Kiedy [córka] była starsza, to tak, ale kiedy była młodsza, to nie. Powiedziałam jej, że muszę mieć dom, pracę i tyle, a kiedy będziemy mieć wszystko, opuścimy ośrodek. Czasami pytała, ale prawdą jest, że czasami mówiłam jej, że jest za młoda, aby wiedzieć o takich rzeczach.

(Grupa fokusowa rodziców)

Podobnie jak bardzo ograniczony jest ich udział w procesie oceny ryzyka, dzieci i młodzież w ograniczonym stopniu uczestniczą w podejmowaniu decyzji o oddzieleniu ich od rodziny biologicznej. Zdarzają się nawet sytuacje, w których nie są oni informowani przed podjęciem działań. W rezultacie mogą znaleźć się nagle w sytuacji separacji, o której nikt ich nie poinformuje, nie mając czasu ani miejsca, aby

się do tego odpowiednio przygotować. Ten brak uczestnictwa i informacji prowadzi do znacznej dezorientacji wśród dzieci i młodzieży, co ma na nie ogromny wpływ emocjonalny na początku pobytu w pieczy zastępczej.

Praktycznie nie udzielili mi żadnych informacji, nic poza tym, że jadę z siostrą na jakiś czas, na chwilę, i to wszystko.

(Wywiad z dzieckiem)

Cóż, nie odrzucili mnie w ten sposób, ponieważ zostałem wyrzucony z domu i to tak, jakby ktoś złapał mnie za koszulę i wyciągnął na ulicę, a ja nie otrzymałem żadnych wyjaśnień i to miało na mnie wpływ.

(Grupa fokusowa młodzieży)

Podjęcie decyzji o separacji dziecka od jego biologicznej rodziny niesie ze sobą konsekwencje w odniesieniu do rodzaju zastosowanego środka ochronnego, co obejmuje aspekty prawne, prawa i obowiązki każdego członka rodziny, plan odwiedzin, plan kontaktów oraz inne kwestie praktyczne. Wyniki pokazują, że dzieci i młodzież mają niejasną wiedzę i ogólne zrozumienie zastosowanego środka ochronnego, a ich udział w procesie decyzyjnym jest minimalny. Dzieci i młodzież skarżą się na brak wiedzy i wyrażają zainteresowanie jej uzyskaniem oraz mówią o tym, jak przydatne byłoby otrzymanie informacji. Stwierdzają, że chcieliby, aby ktoś wyjaśnił im to, co się dzieje, i konsekwencje procesu separacji.

Chciałbym, żeby powiedziano mi, że zamiast mówić mi, że pójdę się pobawić, powiedziano mi, że zamierzają oddzielić mnie od matki, że pójdę się pobawić, a później ona po mnie przyjdzie.

(Grupa fokusowa młodzieży)

Kolejnym istotnym aspektem na tym etapie jest decyzja o umieszczeniu dziecka w miejscu, które tymczasowo zastąpi rodzinę, np. w rodzinie zastępczej, u dalszej rodziny lub w ośrodku opiekuńczym. Jeśli chodzi o wiedzę dzieci na temat tego, gdzie będą mieszkać w trakcie ochrony, ponownie stwierdzono, że dzieci i młodzież ma niewielki lub żaden udział w podejmowaniu decyzji i otrzymuje niewiele informacji na temat miejsca, w którym będzie mieszkać. Trudności związane z akceptacją zastosowanego środka ochronnego przez rodziców mogą być jednym z powodów, dla których zazwyczaj nie przekazuje się informacji o umieszczeniu w pieczy zastępczej. Niemniej, komunikacja z dziećmi w momencie separacji i objęcia ich ochroną znacznie im pomaga. Interesujące byłoby nawet, gdyby rodzice mogli sami wyjaśnić, na czym polega dany środek i towarzyszyć swoim dzieciom w umieszczeniu w pieczy

zastępczej, biorąc pod uwagę, że moment separacji ma wpływ na zarządzanie emocjami u dziecka.

Komunikacja z dziećmi jest również bardzo ważna, aby mogły one prowadzić spokojne życie i aby rodzice również rozumieli, że dzieci żyją w takim spokoju.

(Grupa fokusowa specjalistów)

Z jednej strony jest rodzina, a z drugiej dzieci i należy podjąć wysiłek, aby poinformować ich o terminach i powodach w bardziej konkretny sposób.

(Grupa fokusowa rodziców)

Wyniki te uwypukliły pewne sprzeczności wśród informatorów; moment, w którym dzieci są odbierane rodzinom, jest często pełen emocji, a dzieci i rodzice znajdują się w stanie szoku i niedowierzania. W takiej sytuacji rodziny mogą mieć duże trudności z przyswojeniem informacji przekazywanych przez specjalistów, co oznacza, że członkowie rodziny pamiętają różne wersje tych samych wydarzeń.

5.2. Decyzja o powrocie dziecka do rodziny i ocena ryzyka

Wyniki wskazują na brak ogólnych informacji przekazywanych dzieciom na temat procesu powrotu do rodziny. Postępy rodziny stanowią podstawę oceny na tym etapie powrotu dziecka i znowu istnieją różnice między nastolatkami a młodszymi dziećmi. Młodsze dzieci wiedzą, że nastąpiły zmiany, ale nie są w stanie określić, jakie to zmiany lub co dokładnie oznaczają w trakcie procesu.

Cóż, ponieważ moja matka miała problem z alkoholem, poszła na rehabilitację do ośrodka. Była tam przez kilka miesięcy i tak dalej, a my odwiedzaliśmy ją raz w miesiącu, a kiedy wyzdrowiała, wróciliśmy do rodziców.

(Grupa fokusowa młodzieży)

Moja babcia znalazła lepszą pracę, lepszy dom i oszczędzała pieniądze, żebyśmy mogli z nią zostać.

(Grupa fokusowa młodzieży)

Chociaż specjaliści zgadzają się z dziećmi co do potrzeby informowania ich, aby były świadome procesu i zmian, które nastąpią u rodziców, wielu z nich woli nie używać słowa „powrót”, aby uniknąć tworzenia fałszywej nadziei.

Z poziomu ośrodka przeprowadzamy stopniową deinstytucjonalizację. Ważne jest jednak, aby nie mówić ani dzieciom, ani rodzicom, aby robić to stopniowo, ale bez wspominania słowa „powrót”. Ważne jest, aby uczynić ich uczestnikami; ponadto są już świadomi, ponieważ w ramach swojej pracy wzmocniasz rzeczy, które się poprawiają, ale jeśli poruszasz temat powrotu, musisz to robić zgodnie z wytycznymi i bardzo ostrożnie.

(Grupa fokusowa specjalistów)

Kiedy destrukcyjne zachowania młodzieży są jednym z powodów separacji, ocena ryzyka może być również wykorzystana jako punkt odniesienia wobec zmian, jakie przeszli sami nastolatki. W takich przypadkach można zauważyć, że nastolatki odgrywają większą rolę w procesie oceny, ponieważ znają przyczyny i są zaangażowane w proces zmiany, a w wielu przypadkach zaczynają rozumieć zmiany, które zaszły.

Zachowanie, ponieważ moja matka jest już w lepszej formie, wcześniej miała wiele problemów, znalazła pracę, była kobietą, która żyła z dnia na dzień, piła alkohol, miała kłopoty z policją... Bardzo się zmieniłem, ponieważ zawsze byłem nerwowy, jestem nadpobudliwy, ale nie robiłem szalonych rzeczy jak kiedyś, a zachowanie i postawa mojej matki... robienie rzeczy tak jak powinna pomogło jej wyzdrowieć.

(Grupa fokusowa młodzieży)

Takie kwestie jak czas powrotu do domu i sposób, w jaki do niego dojdzie, pojawiają się po podjęciu decyzji o powrocie. Chociaż dzieci, rodziny i specjaliści zgadzają się co do potrzeby wyjaśnienia dzieciom, jak będzie przebiegał proces zjednoczenia rodziny i jakie będą jego konsekwencje, prawda jest taka, że jeśli dzieci nie były na bieżąco informowane o ocenie procesu i rozwoju sprawy, to nie będą na bieżąco z decyzjami dotyczącymi swojego powrotu do rodziny.

Wielokrotnie zaobserwowano, że dzieci są informowane o decyzji o odebraniu ich rodzicom z krótkim wyprzedzeniem, co nie daje im zbyt wiele czasu na przygotowanie się. W związku z tym dzieci i młodzież, z którymi przeprowadzono wywiady, proszą o wyznaczenie im czasu, w którym będą mogli dowiedzieć się, kiedy nastąpi powrót, i przygotować się do niego, biorąc pod uwagę, że czasami jest to przekazywane w sposób obcesowy, a innym razem bez wcześniejszego powiadomienia.

Nigdy nie ostrzegają aż do dnia, kiedy masz wyjechać. W dniu wyjazdu powiadamiają cię rano, kiedy cię budzą; mówią ci: „Spakuj plecak, ponieważ pojedziesz tam później”.

(Grupa fokusowa młodzieży)

Powiedzieli mi, że muszę spakować walizkę, bo wracam do domu. Spakowałam walizkę, przyjechali po mnie i wyszłam. Zabrali mnie do domu i to wszystko. Nic mi nie powiedzieli; odesłali mnie bezpośrednio do domu.

(Wywiad z dzieckiem)

Ten brak udziału w procesie przed powrotem do domu niesie ze sobą ryzyko niepowodzenia, ponieważ w większości przypadków nastąpiły zmiany w kontekście rodzinnym i w domu, których dzieci nie są świadome. Więzy z grupą rówieśniczą w miejscu pobytu, specjalistami lub rodziną zastępczą, które powstały podczas umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej, sprawiają, że pożegnanie z rodziną zastępczą lub ośrodkiem ma fundamentalne znaczenie dla optymalnego powrotu do domu. Dziecko poznało innych ludzi, zawarło przyjaźnie i werbalizuje trudności z zaakceptowaniem nowych zmian w swoim życiu. Jednocześnie pojawia się uczucie „smutku” z powodu tej nowej rozłąki; dzieci mogą myśleć, że zdradzają ludzi, którzy przyjęli je i opiekowali się nimi w bardzo ważnym okresie ich życia.

Niewygodne, dziwne, nie spodziewałam się tego.

Dali mi znać, spakowali moje torby i następnego dnia pojechaliśmy do domu mojej matki, a ja czułam się nieswojo. Jeśli mieszkasz z babcią przez lata, a potem wysyłają cię do rodziców, czujesz się trochę dziwnie, nie czujesz tego samego uczucia do matki, co do babci, to inne traktowanie. Ja też czułam się dziwnie, dom był mniejszy, inaczej pachniał, mój ojciec był stary, wszystko było zupełnie inne...

(Grupa fokusowa młodzieży)

6. Dyskusja

Niniejsze badanie przedstawia spojrzenie dzieci i młodzieży, rodzin i specjalistów na temat odbierania dzieci rodzicom i powrotu dzieci do rodziny. Punkt widzenia każdej z grup pozwala zrozumieć i poszerzyć wiedzę na temat tego, w jaki sposób „głosy dzieci” są brane pod uwagę – zarówno w momentach odbierania ich rodzicom, jak i powrotu do rodzin – oraz umiejscowić niektóre istotne aspekty w kontinuum procesu decyzyjnego dotyczącego ochrony dzieci. Zastosowanie ekologii podejmowania decyzji (DME) (Baumann et al., 2011) pozwoliło na analityczną obserwację oceny ryzyka i podejmowanie decyzji na każdym kolejnym etapie procesu.

Uzyskane wyniki wskazują, że dzieci i młodzież nie odgrywają aktywnej roli w ocenie ani w procesach decyzyjnych w momencie odebrania ich rodzicom.

Odkrycie to potwierdzają wyniki uzyskane przez Montserrat (2014), która stwierdza, że od 66,7% do 73,4% dzieci objętych systemem ochrony zgadza się, że wejście do systemu jest traumatyczne: następuje ono nagle, bez konsultacji z nimi i przy bardzo niewielkiej ilości informacji na temat tego, dokąd idą i dlaczego oraz co się wydarzy. Ten brak informacji przekazywanych dzieciom zwiększa ich cierpienie i dezorientację w sytuacji oddzielenia od rodziny biologicznej, co samo w sobie jest źródłem traumy. Niedokładne i niekompletne informacje są stałym elementem narracji uczestników tego badania. W związku z tym zgadzamy się z Goodyer (2014), Schofield et al. (2011) oraz Mateos et al. (2016), że należy zadbać o udział dziecka w procesie i rozważyć, jakie będą konsekwencje całego procesu oceny i podejmowania decyzji dla dziecka; ponadto trzeba wyeliminować praktykę niezapowiedzianej separacji i udzielać informacji dzieciom najbardziej narażonym.

W związku z tym pierwszym wnioskiem płynącym z tego badania jest niewielki lub żaden wpływ opinii i udziału dzieci w procesie podejmowania decyzji w zakresie ochrony dzieci. Typowe praktyki w tym zakresie dotyczą symbolicznego udziału dzieci, gdzie stopień zrozumienia jest minimalny, co opisali Cossar et al. (2014). Niezależnie od wieku, powodów i etapów procesu nie ma minimalnej gwarancji uczestnictwa dzieci, która według Hart (1992) polegałaby na tym, że dzieci są „przydzielane, ale informowane”, to znaczy wiedzą, kto podejmuje decyzje i dlaczego. Niewielki wpływ opinii dzieci na oceny lub zalecenia pracowników zajmujących się ochroną dzieci, stwierdzony przez Arad-Davidzon i Benbenishty (2008), został potwierdzony w niniejszym badaniu zgodnie z rzeczywistością działania systemu ochrony dzieci w Hiszpanii.

Wcześniejsze badania wskazują na znaczenie, jakie dzieci i młodzież przypisują temu, by ich głos był zawsze słyszany (Goodyer, 2014; Mitchell et al., 2010; Goodyer, 2011). Zgłoszone sytuacje wskazują na luki dotyczące trzech aspektów w momencie odbierania dzieci rodzicom, a mianowicie: a) brak świadomości przyczyny separacji; b) brak wiedzy lub pobieżne informacje dotyczące przedsięwziętych środków (tj. tymczasowości środka i procesu separacji); c) dezinformacja lub brak udziału w podejmowaniu decyzji dotyczących ochrony (tj. gdzie i z kim będą mieszkać dzieci).

Kolejnym wnioskiem płynącym z badania jest ujawnienie przyczyny separacji jako modulatora uczestnictwa dzieci i młodzieży w procesie. Wiek jest jednym z najistotniejszych czynników określających udział dzieci i sposób, w jaki egzekwowanie praw dziecka zależy od oceny zdolności uczestnictwa dzieci w procesie przez dorosłych (Holland, 2006; Archard, & Skivenes, 2009; Holland, & Scourfield, 2004; Thomas, & O’Kane, 1998). A zatem wiek jest identyfikowany przez pracowników jako czynnik determinujący zdolność młodych ludzi do uczestnictwa. Niemniej zgadzamy się

z Cossar et al. (2014), którzy popierają podejście, że wiek jest istotnym czynnikiem w określaniu stopnia i zdolności do uczestnictwa w procesie, ale nie jest to jedyny czynnik. Ocena ryzyka na podstawie zaniedbań i nadużyć sprzyja większemu protekcjonizmowi wobec dzieci i podejściu, że konieczna jest ochrona przed ich biologiczną rodziną bez potrzeby ujawniania jej powodów, podczas gdy konflikt i destrukcyjne zachowania dzieci są jednymi z przyczyn separacji (zazwyczaj w przypadku nastolatków), o czym są one informowane i w związku z tym mają większy udział w procesie (Balsells et al., 2014). Ujawnia to trudności, z jakimi borykają się specjaliści, gdy muszą poinformować dzieci o zastosowanym środku z uwzględnieniem ich wieku.

Trzeci wynik tego badania dotyczy momentu powrotu do rodziny. Do tej pory bardzo niewiele analiz uznało wpływową rolę dzieci w procesie powrotu, a w bardzo nielicznych przyjęto podejście partycypacyjne i aktywne, w którym można było zdefiniować wytyczne dotyczące włączenia dzieci w proces powrotu do rodziny. Nasze badanie kładzie nacisk na następujące trzy kluczowe elementy uczestnictwa dzieci i młodzieży w procesie jednoczenia rodziny: a) ocena postępów rodziny jako powodu powrotu; b) podejmowane decyzji dotyczących kluczowych aspektów powrotu (co, jak i kiedy nastąpi powrót); c) udział w przejściu w kierunku żałoby oraz w żałobie po stratach związanych z powrotem do domu (tj. opuszczenie rodziny zastępczej, wychowawców i rówieśników z ośrodka itp.). W niniejszym badaniu zidentyfikowano i uznano wpływową rolę dzieci jako czynnika decydującego o stabilności i sukcesie powrotu do rodziny. Według Lee, Hwang, Socha, Pau i Shaw (2013) oraz Balsells, Pastor, Molina, Fuentes-Pelaez i Vázquez (2016), jeśli chodzi o implikacje praktyczne, po pierwsze dotyczą one szkolenia specjalistów. Udział dzieci w podejmowaniu decyzji nie jest łatwym zadaniem i wymaga większego przygotowania. Należy edukować w zakresie strategii i umiejętności, aby wspierać relacje oparte na zaufaniu i lepszą komunikację, która zwiększa poziom zrozumienia sytuacji przez dzieci. Można to osiągnąć, kładąc szczególny nacisk na sposób informowania dzieci o przedsięwziętym środku, z uwzględnieniem ich wieku, używając właściwego języka do przedstawienia wyjaśnień. Czynnikiem uznawanym za sprzyjający uczestnictwu jest jakość relacji między dzieckiem a specjalistą. Groza (1996), Mainey, Ellis i Lewis (2009), Rees et al. (2010) oraz Schofield i Thoburn (1996) przedstawiają cechy, których dzieci szukają u wspierających je dorosłych, a mianowicie umiejętności wysłuchania, empatii, okazywania ciepła, uczciwości, podejścia nieformalnego, ale profesjonalnego, okazywania zainteresowania i zaangażowania, szacunku i niezawodności oraz gotowości do działania. Nasze wyniki są zgodne z wynikami innych badań sugerujących, że dzieci muszą ufać specjalistom, aby brać udział w procesie

(2002; 2011; Rees et al., 2010). Należy prowadzić szkolenia w zakresie rozwijania pozytywnych postaw wobec uczestnictwa dzieci celem internalizacji tej zmiany.

Druga implikacja praktyczna dotyczy wprowadzenia kluczowych elementów składających się na uczestnictwo dzieci w procesie podejmowania decyzji na wszystkich etapach jej planowania i wdrażania. Udowodniono, że ułatwienie dzieciom i młodzieży zmiany, przez którą przechodzą, ma istotne znaczenie, a udział we wszystkich jej elementach jest dla nich korzystny, zapewniając im większe bezpieczeństwo i zdolność do radzenia sobie z trudnościami stanowiącymi nieodłączny element doświadczeń związanych zarówno z odebraniem ich rodzinie, jak i powrotem do niej. W związku z tym większy udział w procesie może poprawić efekty pracy z dziećmi i młodzieżą. Jeśli partycypacja jest pojmowana jako strategia samooceny, powinna ona być ciągła w trakcie powstawania planu działań i jego realizacji (Milani et al., 2011; Milani et al., 2013). Połączenie działań interwencyjnych z działaniami oceniającymi jest sposobem na to, aby dzieci i młodzież stały się protagonistami w procesie oceny, w swoich działaniach i w ich ewaluacji.

7. Wnioski

Uczestnictwo zarówno rodziców, jak i dzieci w procesie podejmowania decyzji stanowi czynnik sprzyjający powrotowi dziecka do rodziny. W rzeczywistości zrozumienie i uznanie przez dzieci wysiłków rodziców zmierzających do zjednoczenia rodziny jest istotnym elementem wpływającym na jego sukces. Ważne jest, aby dzieci nie tylko wiedziały, jakie zmiany uzasadniają ich powrót do domu, ale także odczuwały dumę i doceniały osiągnięcia członków rodziny. Takie wzmocnienie siebie i innych zwiększa poczucie tożsamości rodzinnej i stanowi czynnik chroniący rodzinę, ponieważ pomaga w utrzymaniu jej jako jednej drużyny (Balsells et al., 2013; Balsells et al., 2011; Bullock et al., 1993; Fernández del Valle & Fuertes, 2007; Lietz & Strength, 2011). W związku z tym udział w podejmowaniu decyzji o tym, jak i kiedy nastąpi powrót do domu, zwiększy zaangażowanie, poświęcenie i odpowiedzialność członków rodziny.

Aby wzmocnić zdolności każdego członka rodziny i identyfikację rodziny jako drużyny, każdy z nich potrzebuje czuć się istotnym elementem interwencji i znać swoją rolę w rodzinie oraz w procesie powrotu, która musi zostać doceniona. A zatem niezbędne jest, aby wszyscy członkowie rodziny mieli poczucie, że są motorem zmian, dzięki któremu mogą osiągnąć poprawę i stać się źródłem wsparcia. W związku z tym można stwierdzić, że w celu zwiększenia prawdopodobieństwa powrotu dziecka do rodziny kluczowe jest, aby wszyscy jej członkowie byli świadomi

rzeczywistych zmian, które spowodowały ten powrót, wzmacniali nawzajem swoje sukcesy, odczuwali dumę z osiągnięć własnych i osiągnięć innych członków rodziny i zawsze uważali, że są częścią całości zwanej „rodziną”, gdzie muszą do siebie pasować oraz wzajemnie się uzupełniać.

Niniejsze badanie ma różne ograniczenia, które należy wziąć pod uwagę, aby zrozumieć jego wyniki i wnioski. Jedno z nich dotyczy jego uczestników. W badaniu udział wzięło 105 osób dorosłych oraz jedynie 30 dzieci i młodzieży. Być może uwzględnienie większej liczby głosów dzieci i młodzieży dostarczyłoby bogatszej wiedzy, jednak nie było możliwe ze względu na ograniczoną liczbę dzieci i nastolatków chętnych do udziału w badaniu. Ponadto uważamy, że istotne znaczenie ma wiedza na temat tego, w jaki sposób specjaliści i rodziny podchodzą do uczestnictwa dzieci w procesach opieki zastępczej i powrotu dzieci do rodziny. Kolejnym ograniczeniem niniejszego badania jest brak w literaturze naukowej badań na temat uczestnictwa dzieci z Hiszpanii w tych procesach. Ten fakt utrudnił dyskusję na temat literatury i porównanie wyników naszego badania z innymi podobnymi wynikami osiągniętymi w takim samym kontekście.

Niniejsze badanie pokazuje, jak ważne jest wsłuchiwanie się w doświadczenia dzieci, rodziców i specjalistów zaangażowanych w proces opieki zastępczej i powrotu dzieci do rodziny. Ponadto ujawnia ono sprzeczność między tym, co zapamiętują dzieci, dorośli i specjaliści, których zrozumienie sytuacji zależy od podejścia emocjonalnego. Te sprzeczne realia wskazały na potrzebę przeprowadzenia dalszych badań w przyszłości celem porównania różnych perspektyw. Jakie są punkty widzenia tych różnych grup? Dlaczego tak bardzo się różnią?

Podziękowania

Badanie zostało sfinansowane przez hiszpańskie Ministerstwo Nauki i Innowacji (EDU2014-52921 i EDU2011-30144).

E-mail korespondencyjny: balsells@pip.udl.cat (M. Ángeles Balsells)

Bibliografia

- Alderson, P. (2000). *Young children's rights: Exploring beliefs, attitudes, principles and practice*. Jessica Kingsley Publishers.
- Amorós, P., Pastor, C., Balsells, M.À., Fuentes-Peláez, N., Molina, M.C., Mateos, A. (2009). *Family resilience and quality of life in family crisis situation*. IV International Forum Resilience Regulation Qualité de vie.
- Arad-Davidzon, B., Benbenishty, R. (2008). The role of workers' attitudes and parent and child wishes in child protection workers' assessments and recommendation regarding removal and reunification. *Children and Youth Services Review*, 30, s. 107–121. DOI: 10.1016/j.childyouth.2007.07.003
- Archard, D., Skivenes, M. (2009). Hearing the child. *Child & Family Social Work*, 14 (4), 391–399. DOI: 10.1111/j.1365-2206.2008.00606.x
- Bachman, H., Chase-Lansdale, L. (2005). Custodial grandmother's physical, mental, and economic well-being: Comparisons of primary caregivers from low-income neighborhoods. *Family Relations*, 54, 475–487.
- Balsells, M.À., Amorós, P., Fuentes-Peláez, N., Mateos, A. (2011). Needs analysis for a parental guidance program for biological family: Spain's current situation. *Revista de Cercetare Si Interventie Sociala*, 34, 21–37. Pobrane z: <http://repositori.udl.cat/bitstream/handle/10459.1/48290/016882.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Balsells, M.À., Fuentes-Peláez, N., Mateo, M., Mateos, A., Violant, V. (2010). Innovación socioeducativa para el apoyo de adolescentes en situación de acogimiento familiar. [Socio-educational innovation for the support of adolescents in foster care]. *Educar*, 45, 133–148.
- Balsells, M.À., Pastor, C., Amorós, P., Mateos, A., Ponce, C., Navajas, A. (2014). Child welfare and successful reunification through the socio-educative process: Training needs among biological families in Spain. *Social Sciences*, 3, 809–826. DOI: 10.3390/socsci3040809
- Balsells, M.À., Pastor, C., Mateos, A., Vaquero, E., Urrea A. (2015). Exploring the needs of parents for achieving reunification: The views of foster children, birth family and social workers in Spain. *Children and Youth Services Review*, 48, 159–166. DOI: 10.1016/j.childyouth.2014.12.016
- Balsells, M.À., Pastor, C., Molina, M.C., Fuentes-Peláez, N., Vaquero, E., Mundet A. (2013). Child welfare and successful reunification: Understanding of the family difficulties during the socio-educative process. *Revista de Cercetare Si Interventie Sociala*, 42, 228–247.

- Balsells, M.À., Pastor, C., Molina, M.C., Fuentes-Pelaez, N., Vázquez, N. (2016). Understanding social support in reunification: The views of foster children, birth families and social workers. *British Journal of Social Work*, (February), 1–16. DOI: 10.1093/bjsw/bcw049
- Barnes, V. (2012). Social work and advocacy with young people: Rights and care in practice. *British Journal of Social Work*, 42, 1275–1292.
- Baumann, D.J., Dagleish, L., Fluke, J., Kern, H. (2011). *The decision-making ecology*. American Humane Association.
- Baumann, D.J., Fluke, J., Casillas, K. (2012). Understanding decision-making. In 18th *National Conference on Child Abuse & Neglect April 16* (20).
- Benbenishty, R., Davindson-Arad, B., López, M., Devaney, J., Spratt, T., Koopmans, C., ..., Hayes, D. (2015). Decision making in child protection: An international comparative study on maltreatment substantiation, risk assessment and interventions recommendations, and the role of professionals' child welfare attitudes. *Child Abuse & Neglect*, 49, 63–75.
- Benbenishty, R., Osmo, R. (2004). Children at risk: Rationales for risk assessments and interventions. *Children and Youth Services Review*, 26 (12), 1155–1173. DOI: 10.1016/j.childyouth.2004.05.006
- Benbenishty, R., Osmo, R., Gold, N. (2003). Rationales provided for risk assessments and for recommended interventions in child protection: A comparison between Canadian and Israeli professionals. *British Journal of Social Work*, 33, 137–155.
- Block, S.D., Oran, H., Oran, D., Baumrind, N., Goodman, G.S. (2010). Abused and neglected children in court: Knowledge and attitudes. *Child Abuse & Neglect*, 34 (9), 659–670. DOI: 10.1016/j.chiabu.2010.02.003
- Bullock, R., Little, M., Milham, S. (1993). *Going home: The return of children separated from their families*. Dartmouth.
- Burford, G., Hudson, J. (2002). Family group conferencing: New directions in community-centered child and family practice. *Child and Family Social Work*, 7, 144–145. DOI: 10.1046/j.1365-2206.2002.t01-3-00236.x
- Chan, Y., Lam, G.L.T., Shae, W.C. (2011). Children's views on child abuse and neglect: Findings from an exploratory study with Chinese children in Hong Kong. *Child Abuse & Neglect*, 35 (3), 162–172. DOI: 10.1016/j.chiabu.2010.12.001
- Cossar, J., Brandon, M., Jordan, P. (2014). "You've got to trust her and she's got to trust you": Children's views on participation in the child protection system. *Child & Family Social Work*, 21(1), 103–112. DOI: 10.1111/cfs.12115
- Davidson-Arad, B., Benbenishty, R. (2010). Contribution of child protection workers' attitudes to their risk assessments and intervention recommendations:

- a study in Israel. *Health & Social Care in the Community*, 18 (1), 1–9. DOI: 10.1111/j.1365-2524.2009.00868.x
- Del Valle, F.J., Fuertes, J. (2007). El acogimiento residencial en la protección de la infancia. La atención residencial basada en las necesidades que tenga el niño según el programa de integración estable. *El acogimiento residencial en la protección a la infancia*.
- Farmer, E. (2014). Improving reunification practice: Pathways home, progress and outcomes for children returning from care to their parents. *British Journal of Social Work*, 44 (2), 348–366. DOI: 10.1093/bjsw/bcs093
- Fuentes-Peláez, N., Amorós, P. (2008). El reconocimiento de los orígenes en la adopción: implicaciones para la práctica. *Monografías de Psiquiatría*, (20)2, 43–54.
- Fuentes-Peláez, N., Amorós, P., Balsells, M.À., Mateos, A., Violant, V. (2013). The biological family from the perspective of kinship fostered adolescents. *Psicothema*, 25 (3), 349–354. DOI: 10.7334/psicothema2013.22
- Gilligan, R. (2000). Adversity, resilience and young people: The protective value of positive school and spare time experiences. *Children & Society*, 14, 37–47.
- Gold, N., Benbenishty, R., Osmo, R. (2001). A comparative study of risk assessments and recommended interventions in Canada and Israel. *Child Abuse & Neglect*, 25 (5), 607–622. Pobrane z: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/11428424>
- Goodyer, A. (2011). *Child-centred foster care. A rights-based model for practice*. Jessica Kingsley Publishers.
- Goodyer, A. (2014). Children's accounts of moving to a foster home. *Child & Family Social Work*, 21(2), 188–197. DOI: 10.1111/cfs.12128
- Groza, V. (1996). A 1 and 2 year follow-up study of adoptive families and special needs children. *Children and Youth Services Review*, 18, 57–82.
- Hart, R.A. (1992). Children's participation from tokenism to citizenship. Innocenti Research Centre.
- Holland, S. (2006). "We had to be there to make sure it was what we wanted": Enabling children's participation in family decision-making through the family group conference. *Childhood*, 13 (1), 91–111. DOI: 10.1177/0907568206059975
- Holland, S., Scourfield, J. (2004). Liberty and respect in child protection. *British Journal of Social Work*, 34, 21–36.
- Jiménez, J., Martínez, R., Mata, E. (2010). Guía para trabajar la historia de vida con niños y niñas. Acogimiento familiar y residencial. *Universidad de Sevilla*, 17.
- Jiménez, J., Martínez, R., Muñoz, A., León, E. (2013). Comunicación sobre el acogimiento y funcionamiento familiar en familias extensas acogedoras.

- [Communication on family placement and functioning in large foster families]. *Cultura y Educación*, 25 (2), 229–240. DOI: 10.1174/113564013806631264
- Lee, B.R., Hwang, J., Socha, K., Pau, T., Shaw, T.V. (2013). Going home again: Transitioning youth to families after group care placement. *Journal of Child and Family Studies*, 22 (4), 447–459. DOI: 10.1007/s10826-012-9596-y
- Lietz, C.A., Strength, M. (2011). Stories of successful reunification: A narrative study of family resilience in child welfare. *Families in Society*, 92 (2), 203–210. DOI: 10.1606/1044-3894.4102
- Limber, S.P., Kaufman, N.H. (2002). Civic participation by children and youth. N.H. Kaufman, I. Rizzini (Eds.), *Globalization and children*, Kluwer Academic/Plenum.
- Mainey, A., Ellis, A., Lewis, J. (2009). Children's views of services: A rapid review. National Children's Bureau.
- Mateos, A., Balsells, M.À., Molina, M.C., Fuentes-Peláez, N. (2012). The perception adolescents in kinship foster care have of their own needs. *Revista de Cercetare Si Interventie Sociala*, 38, 25–41.
- Mateos, A., Vaquero, E., Balsells, M.A., Ponce, C. (2016). "They didn't tell me anything; they just sent me home": Children's participation in the return home. *Child & Family Social Work*, 20(2), 129–138. DOI: 10.1111/cfs.12307
- McLeod, A. (2007). Whose agenda? Issues of power and relationship when listening to looked-after young people. *Child & Family Social Work*, 12 (3), 278–286.
- Merkel-Holguin, L., Wilmot, L. (2005). Analyzing family involvement approaches. J. Pennell, G. Anderson (Eds.), *Widening the circle: The practice and evaluation of family group conferencing with children, young persons, and their families*, NASW Press.
- Milani, P., Serbati, S., Ius, M. (2011). P.I.P.P.I. Programma di Intervento Per la Prevenzione dell'Istituzionalizzazione. Guida operativa (Vol. Ministero). Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali; Università degli Studi di Padova, Padova.
- Milani, P., Serbati, S., Ius, M., Di Masi, D., Zanon, O. (2013). Programma di Intervento Per la Prevenzione dell'Istituzionalizzazione. Rapporto finale. Padova.
- Mitchell, M.B., Kuczynski, L., Tubbs, C.Y., Ross, C. (2010). We care about care: Advice by children in care for children in care, foster parents and child welfare workers about the transition into foster care. *Child & Family Social Work*, 15 (2), 176–185. DOI: 10.1111/j.1365-2206.2009.00657.x
- Montserrat, C. (2014). The child protection system from the perspective of young people: Messages from 3 studies. *Social Sciences*, 3, 687–704.

- Nybell, L.M. (2013). Locating “youth voice”: Considering the contexts of speaking in foster care. *Children and Youth Services Review*, 35 (8), 1227–1235. DOI: 10.1016/j.childyouth.2013.04.009
- Rees, G., Gorin, S., Jobe, A., Stein, M., Medforth, R., Goswami, H. (2010). Safeguarding young people: Responding to young people aged 11–17 who are maltreated. The Children’s Society.
- Rodrigo, M.J., Máiquez, M.L., Martín-Quintana, J.C. (2010). Parentalidad positiva y políticas locales de apoyo a las familias. Orientaciones para favorecer el ejercicio de las responsabilidades parentales desde las corporaciones locales. Ministerio de Sanidad y Política Social, Madrid.
- Schnoor, O. (2013). Early childhood studies as vocal studies: Examining the social practices of “giving voice to children’s voices” in a crèche. *Childhood*, 20 (4), 458–471.
- Schofield, G., Beek, M. (2005). Risk and resilience in long-term foster-care. *British Journal of Social Work*, 35, 1283–1301. DOI: 10.1093/bjsw/bch213
- Schofield, G., Moldestad, B., Höjer, I., Ward, E., Skilbred, D., Young, J., Havik, T. (2011). Managing loss and a threatened identity: Experiences of parents of children growing up in foster care, the perspectives of their social workers and implications for practice. *British Journal of Social Work*, 41, 74–92. DOI: 10.1093/bjsw/bcq073
- Schofield, G., Thoburn, J. (1996). *Child protection: The child in decision-making*. Institute for Public Policy Research.
- Shier, H. (2001). Pathways to participation: Openings, opportunities and obligations. *Children & Society*, 15 (2), 107–117.
- Thomas, N., O’Kane, C. (1998). When children’s wishes and feelings clash with their “best interests”. *The International Journal of Children’s Rights*, 6, 137–154. DOI: 10.1111/cfs.12115
- Van Bijleveld, G.G., Dedding, C.W.M., Bunders-Aelen, J.F.G. (2013). Children’s and young people’s participation within child welfare and child protection services: A state-of-the-art review. *Child & Family Social Work*, 20(2), 129–138. DOI: 10.1111/cfs.12082
- Weisz, V., Wingrove, T., Beal, S.J., Faith-Slaker, A. (2011). Children’s participation in foster care hearings. *Child Abuse & Neglect*, 35 (4), 267–272. DOI: 10.1016/j.chiabu.2010.12.007

Listening to the voices of children in decision-making: A challenge for the child protection system in Spain

The right of children to participate in decisions that impact their lives has been widely recognized, but it is scarcely present in the decision-making processes within the child protection system. Although research provides evidence of the benefits of such participation, we still know little about its presence in family reunification processes. This paper examines the voices of children and adolescents at the time of removal and reunification in the child protection process. The perspectives of 135 persons were taken through in-depth interviews and group discussions, namely, 30 children and adolescents, 42 biological parents, and 63 professionals in the child protection system. The results suggest that 1) the information that is provided to children and adolescents is inaccurate and incomplete at all stages of the decision-making process, 2) the degree of understanding the reasons that underlie the decision-making is minimal, 3) the main reason for removal defines how the child is involve in participation, and 4) the participation of children and adolescents in the reunification process contributes to its success and stability. The practical implications concern both the need to train professionals and the establishment of mechanisms that ensure children's participation on the continuum of the development of the case plan.

Keywords:

child protection, children, participation, reunification, removal, decision-making

Cytowanie:

Balsells, M.À., Fuentes-Peláez, N., Pastor, C. (2025). Wsłuchiwanie się w głos dzieci w procesie podejmowania decyzji: wyzwanie dla systemu ochrony dzieci w Hiszpanii. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 24(4), 135–159.

Artykuł jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa–Użycie niekomercyjne–Bez utworów zależnych 3.0 Polska.

Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości